

תשובות וחידושי מעשי למלך

אורה חיים

סימן א

בביאור דברי הרמ"א סימן א

יד אפרים כתב דאין משמעות הרמ"א כן מדכתב כזר וגם צהנע לכת, הנה נמקשו ג"כ צדצרי הרמ"א ונדחקו לתרץ דקאי אמה שמצואר צסי' צ', ויש להצין למה נדחקו [הגר"א והיד אפרים], הרי פירוש הנ"ל [של הצאר שמואל] נכון וישר מאוד. ונראה משום דקשיא להו, דאי קאי אמש"כ רמ"א תחלה שאין דומה למי שמדבר לפני מלך ויודע כי הקצ"ה רואה את מעשיו, א"כ למה הפסיק הרמ"א וכתב ולא יבזש מפני המלעיגים כי זה ענין צפני עצמו, אלא וודאי לא קאי אדלעיל דזה כבר נמצרר מכלל דצריו שגם צשכיזה צריך שידע לפני מי הוא שוכב, ולכן כתבו דקאי אמה שמצואר צסי' צ'.

אמנם נראה לי לפרש דכוונת רמ"א קאי אמה דאיירי עמה ולא יבזש מפני המלעיגים, וכתבו המפורשים שכוונתו מפני שעות מדה מגונה מאוד, ע"ז הזהיר

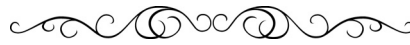
הרמ"א ריש סימן א' כתב ולא יבזש מפני המלעיגים עליו בעבודת הש"י גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב וכו', ובשו"ת באר שמואל [להגה"ק רבי שמואל ראזענבערג זצ"ל מאונסדארף] סי' א' כתב שדקדקו על הרמ"א דהך ובשכבו על משכבו וכו' שייך יותר להביאו בסי' רל"ט גבי דיני שכיבה, ולא בהלכות השכמת הבוקר, ולכן כתב לפרש דברי הרמ"א דהפירוש הוא כשיעור משנתו בבוקר ועדיין שוכב ואי אפשר להרהר בד"ת כי אינו נקי ידע עכ"פ לפני מי הוא שוכב, עיי"ש.

[רבינו זי"ע כתב בהגהתו לספר הנ"ל]

הנה צביאור הגר"א כתב לפרש דכוונת הרמ"א שיהא שוכב צלניעות וכמו שכתב להלן צסי' צ', ובהגהת

הרמ"א שצכל זאת לא יבש מפני המלעיגים שדרכם בזה ללעוג, ושוב חוזר אמה שלמעלה, מאחר שמדת עזות מגונה מאד שהוא ג"כ כאלו אינו שם ללבו לפני מי הוא מדבר, רק לריך שידע שהקצ"ה רואהו והוא כמדבר לפני המלך, כן האי שוכב ידע לפני מי הוא שוכב ויהא בהנע לכת, הכל מהאי טעמא שהקצ"ה רואהו ושומע כל מעשיו ודבורו, וא"ש שכהן מקומו ולא צסי' רל"ט דשם לא מיירי מבחינה גדולה הלזו. והחילוק שבין שני הסימנים הוא כך, כי מלינו בדברי חכ"ל [חגיגה ה: וכפי' ר"ח שם ולא כפרש"י] שמחלק בין צתי צראי ובין צתי גוואי

כי בגוואי עוז וחדוה במקומו, ובצראי המשל ופחד עמו, כך צוה, בצוקר בקומו לריך הכנה לתפלה ולק"ש ולתורה לריך האדם שישלים מחשבותיו ולא יסיה דעתו דהוא כעומד לפני מלכי המלכים בצתי גוואי, משא"כ כשאדם הולך לשכוב הנה הוא צוודאי בצחינת צתי צראי כי משתקע בציינה ומתחילה הוה כמתנמנם ואי אפשר לחשוב כשהולך לשכוב, בצתי גוואי, ע"כ לא הזהיר על כך כשהולך לשכוב שיהא מחשבותיו נקיים כל כך כאלו שוכב לפני ממ"ה, רק לריך שיהיו שפתותיו דוצבות בתורה ותפלה.

סימן ב

בקושיית מג"א סימן י"ד בדיון אם אשה כשרה לעשות ציצית

המג"א בסי' י"ד סק"ב מקשה על דברי המחבר שם דפסק דאשה כשרה לעשות ציצית, הלא בפרשת ציצית כתיב דבר אל בני ישראל, ואנן דרשינן בכמה דוכתי בני ישראל ולא בנות ישראל, והקשה בשו"ת באר שמואל סי' א' (אות ב') ממה שהביא במג"א (סי' קכ"ח סקל"ז) גמ' דסוטה (לח.) אמור להם לכולהו [וגם כאן הלא כתיב ועשו להם ציצית], יעיי"ש.

לעשות בעצמן, רק שכשרים אם אחרים עושים להם, א"כ לא שייך לומר דהמנזה שיעשו להם ציצית ע"י אחרים דאין זה מנזה כלל באנשים, [שאחרים יעשו עבורם, א"כ לא שייך לרבות נשים בזה].

ולוי נראה צפשיטות דהנה בצרכת כהנים המנזה שיהו מתצרכין מכהנים, מרבינן שפיר נשים, אבל בציצית הכי המנזה שאחרים יעשו להם הציצית הא המנזה עליהם

אמנם על קושיית מג"א הנ"ל אני אומר דמבני ישראל ולא בנות ישראל יש לומר רק שאין עושים לאחרים מלד עצמן אבל אם נעשו שלוחים שיעשו הם הציצית שפיר כשרים, א"כ ע"כ דלא נתמעטו, א"כ ממילא גם בלא נעשו שלוחים ג"כ כשרים לעשות הציצית א.

סימן ג

בדברי מג"א סימן כ"א אם יש לישן

בטלית קטן

ע"כ אף דהרהר בד"ת זיער עלמו שהוא ערום מן המצות
דמעשה עדיף ונחסר הוא ממעשה המצות, [אלא ודאי
ששכב בט"ק].

ומה שהקשה [השואל] עוד שם הא כמות יום כלילה
פטור לדעת הרמב"ם, א"כ לא מהני לי כלל מצות
זניית, לק"מ דהא דאמרינן פטור היינו דלא ענשינן לי
אף בעידן ריתחא, אבל עבד המצוה, וכשלוש גם כלילה
מצוה עשה, דלכך סובר ר"ת דאין אסור משום כלאים
דאמרינן כיון שהותרה הותרה.

המג"א סי' כ"א סק"ב מביא ראיה להאר"י הק' דיש
לישן בטלית קטן מגמ' מנחות (מג:) שדוד ראה
עצמו ערום במרחץ, ולמה לא ראה עצמו ערום כלילה
כשהלך לישן, אלא ודאי ששכב בט"ק. והקשה בבאר
שמואל סי' א' (אות ג) הא כלילה יכול להרהר בד"ת
ולכך ל"ה ערום מן המצוות, משא"כ במרחץ אסור
להרהר בד"ת, עיי"ש.

אמנם לי לא קשה מידי דהא איפלגי תנאי בגמ'
דקידושין (מ:) אי מעשה עדיף אי ת"ת עדיף,

סימן ד

בקושיית מג"א על המחבר בדין ברכת

שהחיינו על עשיית ציצית

אמנם מירושלמי ריש פרק כ"ד מזכרין דקאמר דאסור
ליהנות צעוה"ז עד שיתירו להם המצות, ומפרשים דהיינו
צרכה, א"כ גם צדצר הרשות שייך שפיר הסצרה דאין
לצרך שהחיינו אס אין צרכה אחרת שצוה ניתרת צהנאה
ושייך עלה שפיר שהחיינו, אבל [אס] אין מצרך צרכה על
גוף המעשה שאין צה מעשה המתיר ליהנות (אותה)
[ממנה] אין כאן צרכה שהחיינו.

וגוף סצרת מהרש"ל הנ"ל נראה דתליא אי אמרינן מצות
לאו ליהנות ניתנו וגם אין כאן צרכה על המצוה
אין שייך לצרך עלי' שהחיינו, אבל אי אמרינן מצוה ליהנות
ניתנו שפיר הוה שייך שהחיינו אף שאין צרכה על המצוה.

המג"א סי' כ"ב סק"א, הקשה על המחבר שכתב קנה
טלית ועשה בו ציצית מברך שהחיינו, הא על
כלים חדשים צריך לברך בשעת הקנין, ולמה לא יברך
כאן בשעת הקנין, ומתוך עפ"י דברי מהרש"ל (סוכה מו.)
דלא מצינו שהחיינו בלא ברכה אחרת ע"ש, והבאר
שמואל שם (אות ד) מבאר את דברי המהרש"ל דזה שייך
רק בשהחיינו על מצוה, ולא בדבר הרשות, עיי"ש.

הנה צאמת מצואר כן צדברי המג"א (סי' מר"ב סק"א)
וכמו שכתב שם צלבושי שרד [לפרש דשני תירוץ
קאמר המג"א, וצתירון האחרון ס"ל כמו שכתב
המהרש"ל דכיון דלא תקנו צרכה לא תקנו שהחיינו],

סימן ה

א. קריאת פרשת ציצית בתפילין דר"ת

ב. תפילין בחול המועד

ג. אמירת פסוקי ושמרו בקידוש היום

עול מלכות שמים וזה שייך גם צניעות, ע"כ י"ל דהמחבר סובר כפי' הר' יונה לכן (גם) בתפילין דר"ת אל"ל פרשת צניעות, דל"ש עדות שקר שהרי היה לבוש צניעות כשהניח תפילין דרש"י, וחזן מזה נראה דמה שמעיד צמח"ס שיק דראה מרבנן קשישאי לקרות פרשת צניעות נראה הטעם כמובא בעטרת זקנים (סי' ל"ד) צ"ש הזוהר (מדש סוף תיקוני זוהר קנ"ח): דשניהם אמנם ושניהם כשרים וחיוז להניח שניהם מן הדין ולא מלד ספק, והנה זה דלריכין ללבוש תחלה צניעות ואח"כ תפילין מצואר צסי' כ"ה סעיף א' משום מעלין בקודש, ותמה השאגת ארי' (סי' כ"ח) אדרבא הא מקודש קודם, אמנם צוה"ק (פ' במדבר) [פרשת ויחי ר"ח]: מצואר הדבר שאדם מתלבש בקדושת המצוות ע"כ המצוה שמקודש יותר לנשוא, ואח"כ הגז"ל צשצילי דוד (סי' כ"ה) העלה כן מסברא, א"כ מצואר ללא נעשמה הכוונה ללבוש צניעות עד שנתלבש האדם גם בקדושת התפילין, וע"כ צריך לקרות גם פרשת צניעות דע"י לבישת הצניעות והתפילין מתלבש האדם בקדושת המצוות.

בסי' ל"ד סעיף ב' כתב המחבר, בתפילין דר"ת קורא פרשת שמע והי' אם שמוע, והוא מתשו' מהרי"ל (סי' קל"ז), וכתב המחצית השקל סק"ה דא"צ לומר פרשת ציצית וכ"כ הפרמ"ג בטו"ז אות ב' דפרשת ציצית א"צ, כי חשש דשמא מעיד עדות שקר בקורא ק"ש בלא תפילין תיקן בב' פרשיות, ויש לתמוה על מנהג העולם שקורין ג' פרשיות, ואחר החיפוש מצאתי שכבר נשאל בזה אדמו"ר מהר"ם שיק זצ"ל (אר"ח סי' כ"ג) ויעיי"ש בסוף התשובה שכתב שהמחבר פוטר לומר פרשת ציצית מטעם ספק ספיקא, ואנו אמרינן משום דקיי"ל ס"ס דאיכא לברורי מבררינן, ולדבריו צריכין אנו לאוקמי דברי המחבר ותשו' מהרי"ל כגון כשהוא נחפז לדרכו והוי כלא אפשר לברורי, ודוחק לאוקמי כן.

[הג"מ גרשון שטערן מ' לודאש בעל ילקוט הגרשוני]

א.

וראיתי צפמ"ג (סי' ל"א משב"ז סק"ב) דצוה"מ אין להניח תפילין דר"ת משום דהוי ספק ספיקא [שמא צוה"מ פטור ושמא הלכה כרש"י], וקשה דהא קיי"ל צפ"ס היכא דאיכא לברורי מבררינן, וחזן מזה קשה לי אפמ"ג דהא גם בכל השנה איכא ס"ס לפטור מתפילין דר"ת שמא הלכה כרש"י ואח"ל כר"ת שמא גם אליבא דר"ת תפילין דרש"י אינן פסולין רק מדרבנן, ודמי לש"ך כללי ס"ס (אות ט"ז), ועיי' תשו' צשמים ראש (סי' כ"ד) והגהות כסא דהרסנא דסברי דתפילין דרש"י אין פסולין לר"ת כ"א מדרבנן, ומישועות יעקב (סי' ל"ד סק"א) נראה דשל ראש פסולין מה"ת, ועכ"פ ספיקא הוי, ואולי י"ל דקושיא חדא מתורץ צירך חצירתה דבכל השנה לא מהני ס"ס, משום דאפשר לברר וכל היכי דאפשר לברורי מבררינן, אבל צוה"מ דזוה"ק מפליג מאוד בעונש הנחתן צוה מקילין ואומרינן דכאן ל"ש לברורי.

גם אני זכיתי למה שהעלה הגאון מהר"ם שיק דלריך לקרות גם פרשת צניעות שלא יהי' כמעיד עדות שקר ב', ומה שהקשה על המחבר שכתב רק לומר צ' פרשיות, נראה דלא קשה דיש להוכיח דהמחבר לית ליה כפירש"י [עי' צ"ח סי' כ"ה דמפרש כן דברי רש"י ברכות יד.]. דעדות שקר הוי דלריך להראות שמשעבד עגמו לעבודת הצורא שמקבל עול מלכות שמים, אלא כפי' רבינו יונה (ברכות ט.) דהוי דורש ואין מקיים, דהנה צמג"א (סי' כ"ד סק"ג) הביא דברי זוהר (פ"ג קע"ה). דגם האומר פרשת צניעות בלא צניעות הוי כמעיד עדות שקר וצמג"א דידן (ברכות יד.) לא הוזכר צניעות כן, והיינו דמוכח כר' יונה שצריך לקיים המצוה מה שקורא צפה וזה ל"ש אצניעות דאינו מצוה החלטית כמש"כ צדרישה (סי' כ"ה פרישה אות ה'), אבל הזוהר סובר שצריך לעשות צפועל להראות שמקבל עליו

ב. הכוונה דתפילין צריכין להיות עליו גם בשעת קריאת פרשת ציצית, ואם עיקר כדעת ר"ת הרי מה שקרא ק"ש בתפילין דרש"י הוי כקורא בלא תפילין והוא כמעיד עדות שקר, ע"כ צריך לחזור ולקרות בתפילין דר"ת גם פרשת ציצית, עיי"ש במהר"ם שיק בשם הלבוש.

ב.

בגוף הדין אם להניח תפילין בחוה"מ יש לחקור, דהנה הטעם כתבו תוס' מנחות (לו: ד"ה י"א) משום דיו"ט איקרי אות שאוכל מצה ויושב בסוכה שהוא אות על י"מ, וקשה דהנה בח"ס (או"ח סי' קפ"ה) הקשה יהא נשים חייבות בתפילין דאף הם היו באותו הנס די"מ, ומירץ דעיקר התפילין נקראין אות הוא משום דהוה חותמו של מלך ולא משום יציאת מצרים וע"כ לא מחייבי, ומעתה יקשה לפמ"ש"כ תוס' הנ"ל דבחוה"מ יש אות י"מ ע"י אכילת מצה ושיבת סוכה, א"כ כיון שבהאי טעמא יש כח לפטור בחוה"מ מהנחת תפילין, א"כ כש"כ בנשים דיש לחייבן בתפילין משום אות י"מ והדרה קושית הח"ס לדוכתי, וכיון דמשנה מפורשת בצרכות (דף כ:) דנשים פטורין מתפילין ע"כ דעיקר האות אינו משום י"מ רק משום שהם חותמו של הקב"ה, א"כ אין לפטור מלהניח בחוה"מ כיון דעיקר האות אינו משום י"מ, דבשלמא בשבת ויו"ט שהאות שאסור במלאכה שפיר פטורין דהן מיקרי אות, אבל בחוה"מ לדעת התוס' אין לפטור אלא משום שהוא אות על י"מ קשה דהרי מוכח דאין עיקר האות בתפילין משום י"מ, וכל זה לדעת התוס', אבל לאותן הסוברים דפטור מלהניח תפילין בחוה"מ, י"ל דחוה"מ איקרי אות יען שאסורים במלאכה, דסברי דחוה"מ אסור ג"כ במלאכה מן התורה, וכמו שהעלה בפמ"ג (סי' ל"א מש"ז סק"ח), ונראה דמוכח כן מקרא, דהא דיו"ט אות הוא משום מלאכה, דהנה בקרא כתוב (שמות ל"א י"ג) את שבתותי תשמורו כי אות היא, ויו"ט ג"כ

איקרי שבת כמ"ש רש"י שבעות (דף טו: ד"ה אין), וקאי שפיר אות ג"כ איו"ט, והתינוח אי משום מלאכה שייך שפיר את שבתותי תשמורו מעשיית מלאכה כי אות היא, אבל אי אות משום דחייב במצה ובסוכה שהן אות על י"מ א"כ מנ"ל כלל דיו"ט מיקרי אות, דהרי בכלל את שבתותי תשמורו כי אות היא ל"ש רק (אחיוב) [אאיסור] מלאכה דע"ז שייך תשמורו.

ג.

ודרך אגב אומר הנה הה"ג (ר' דוד לבי קאלצבורג) עוררני על כיוצא בזה, דבש"ע (סי' רפ"ט סעיף א') איתא דקידוש דיום אינו אלא שמצרך צורא פרי הגפן ועתה נהגו לומר פסוקי ושמרו, והראה כי בספר ליקוטי חצר מהגאון דשוראן נ"י הביא בשם רבו הגאון הח"ס ז"ל שנהג באמת רק לצרך צורא פרי הגפן לצד ג', ואמנם כי נראה טעם הנוהגין לומר פסוקי ושמרו, דהנה בראש"ד (פכ"ט משנת ה"י) כתב דציוס מקדשין על הפת והרב המגיד חולק דדוקא צלילה שמוכיר קדושת היום ויש כאן היכר גם צפת אבל ציוס שאין ההיכר אלא מה שמצרך צפה"ג קודם סעודה שלא כדרכו בחול, ואם צא לקדש על הפת איזה היכר יש כאן, ולפ"ז י"ל דבסי' קע"ד (סעיף ד') פסק הש"ע אם צירך לפני המזון על היין פוטר היין שצמח המזון הרי דרגילין גם בחול לשמות יין לפני המזון, א"כ שוב אין היכר כשמצרך צרכת היין שהוא צביל קידוש היום, על כן נהגו לקרות אותן הפסוקים להיכר.

סימן ו

הזכרת השם בלשון חול לאשה בימי נדתה,

ובספק בהמ"ז

יוכלו ליפטר ממ"ע דאורייתא במנהג שאין לו יסוד, ות"י בכרם שלמה (יו"ד סי' קצ"ה) עפמ"ש"כ הש"ך (יו"ד סי' קע"ט סק"א) דשם בלשון חול אינו שם כלל (ודברי ש"ך

ברמ"א סי' פ"ח (סעיף א') הביא יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה להזכיר השם, והקשה במ"א סק"ב דהא י"א דנשים בבהמ"ז דאורייתא וא"כ איך

ג. ע"י שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קכ"ד דהעיד וכן ראיתי מרבתי רבנן קשישאי דאמרו על כן בריך עיי"ש, וע"י מנהגי ח"ס פרק ה' בשם חוט המשולש.

בב"י (סי' ס"ז) בשם ה"ר מנוח דספק ברכות לקולא משום חומר לא תשא, הו"ל לתקן בספק ברכות לברך בלע"ז.

[הג"מ גרשון שטערן מ' לודאש בעל ילקוט הגרשוני]

נראה ליישג דהנה דצרי הפמ"ג דספק מ"ע דומה ספק ל"ת נריכה הסצר, ונראה עפ"י ד' חו"ד (י"ד סי' ק"י צניח הספק) דצמ"ע ספק לחומר ול"ת לקולא, א"כ אמרינן כיון שמגד ספק מ"ע חייב לצרך ומגד ספק ל"ת אזלינן לקולא, ממילא כמו שצוודאי חיוצ צהמ"ז מותר לו לצרך צלה"ק ול"א דיצרך צלשון חול, כמו כן צספק צהמ"ז, ואין לומר דאפשר לקיים שניהם דהרי גס צוודאין ג"כ אפשר לקיים שניהם ועכ"ז רשאי לצרך צלה"ק כמו כן צספק א"צ לשון חול.

אלו נעלמו מהתומים חו"מ סי' כ"ז (אורים סק"ב) כמ"ש בכרם שלמה או"ח (סי' קנ"ו), וא"כ י"ל דלעולם תברך בהמ"ז אך השם תזכיר בלשון חול או תברך בלשון לע"ז לפי"מ דקיימ"ל (בסי' קפ"ה סעיף א') דבהמ"ז נאמרה בכל לשון עכ"ד. וקשה לי דא"כ איך פסק המחבר (בסי' קפ"ד סעיף ד') ספק אם בירך בהמ"ז חוזר ומברך מספק מפני שהוא מה"ת, הלא המחבר סובר (בסימן רט"ו סעיף ד') כהרמב"ם (פ"א מברכות הט"ו) דאיסור ברכה שא"צ הוא מדאורייתא, ותקשי קושית הפר"ח (סי' ס"ז) אמאי חוזר ומברך הלא אם כבר בירך עובר בלא תשא דאורייתא ושב ואל תעשה עדיף, וצ"ל כמ"ש פרמ"ג שם (במש"ז סק"א) דאתי ספק מ"ע דבהמ"ז ודחי ל"ת דלא תשא, ולדברי הכרם שלמה הא אפשר לקיים שניהם דיכול לברך בלשון לע"ז דליכא משום לא תשא דשם בלשון חול אינו שם כלל, וכך קשה לענ"ד

סימן ז

בענין איסור פאה נכרית

למראית עין לענין קבלנות (סי' רמ"ג סעיף א') ולשטוח כסותו בשבת (סי' ש"א סעיף מ"ה) וחצר שיש לו ב' פתחים גבי נר חנוכה (סי' תרע"א סעיף ח') ובחלב שקדים בה' בשר בחלב (י"ד סי' פ"ז סעיף ג'), ואף שאינו מכוין לדמות רק ממילא בא המראית עין, ולמה לא נאסר כאן משום מראית עין שלובשת רק כדי לדמות שתהא נראית כשערה, והרי פריעת ראש מן התורה כדפריך בפשיטות (בכתובות עב.), וכ"ש בהני (פאריקע) שאף למבינים אינה ניכר בנקל שהיא פאה נכרית, וצ"ע על הגדולים שלא דיברו מזה כלל.

[הג"מ דוד צבי קאצבורג]

שאלה, הכי יש מקור מש"ס ופוסקים לאסור פאה נכרית ונכון להיות עומד על דעתו בזה, או אינו רק זהירות יתירה, ויש לבטל דעתו מפני דעתה.

המ"א סי' ע"ה אות ה' התיר וחולק על הבאר שבע (סי' י"ח) שאוסר, והיעב"ץ (ח"א בתשובה ט') כתב לאסור שהרי במשנה שבת (דף סד:) קתני פאה נכרית, ובמשנה דריש פירקין לא הזכיר פאה נכרית, והיינו משום דברישא איירי ברשות הרבים ושם אף בחול אסור ורק בסיפא בחצר דמותר בשערה לכן נקט פאה נכרית, ועי' ישועות יעקב שתמה ג"כ על המ"א שדבריו דחיים מעיקרא, ואני תמה שהרי הרבה חששו חכמים

הנה האחרונים מיידי באופן שהיו לזכות תחת השכחה, ואף כלפי הפנים שהיה צלל שכחה עכ"פ היה ניכר שאינן שערות ענמה ולזכות רק להתנאות, ולא

שמה נראת בעלת שער, אבל עכשיו שקילקלו הדורות ולזכרים פאריקע [פיאה נכרית] צרור שיש לחוש למראית עין י.

סימן ח

אם כהן אפשר לעלות לתורה
בב' מנינים זאח"ז

פה יש זמן קבוע לתפלת שחרית, אכן לאחר גמר התפלה ישנן מתאחרים לבוא ומתחילין עוד הפעם להתפלל בציבור, והנה אנכי מכת המקדימים, אבל עודני עומד שם לאחר גמר התפילה באמירת תהלים וכדומה, וכת הב' הגיע לקריאת התורה וקראו אותי לכהן וכבר קראו אותי לכהן בכת הראשונה ונסתפקתי בזה.

[הג"מ דוד צבי קאצבורג]

יש להוכיח מר"ה (דף כח:) דקאמר כיון דאי מתרמי ליצורא אחרונא הדר מצרך, ודחי התם לא סגי דלא יהיב, הכא אי צעי מצרך אי צעי לא מצרך, וכתבו תוס' (ד"ה הכא) דכיון דעלה לדוכן פעם אחת ציוס שוב אין עובר בעשה דאמור להם דהא קאמר אי צעי לא מצרך, מוכח הא אי צעי מצרך אף דאין עליו חיוב עוד, [וכמוש"כ צמג"א סי' קכ"ח סק"ג צעם מהר"ם מינץ] ה"נ נהי דאין עליו חיוב עוד אפ"ה אי צעי מצרך וא"ל לנאת החונה.

סימן ט

אם נכון להסיק תנור בבית הכנסת

שאלה אחת אבקש מגדולי דורינו נ"י יורו נא אם נכון להעמיד את התנור (אופעץ) בבית הכנסת להסיק בו שם בחורף, וחפשתי ולא מצאתי דבר מזה, רק בשדי חמד ערך ביהכ"נ הביא בקצירת אומר שזה חילוק בין ביהכ"נ לבית המדרש כי שם יש אופעץ

ובביהכ"נ אינו עכ"ל, ובסברא אמרתי כי בקל לא נוכל להנצל משבות בשבת, רק בבית התירו משום דהכל חולים אצל הצינה אבל בביהכ"נ לא נכון לעשות כן.

[הג"מ אברהם פריעדמאנן מדעברעצין]

ד. ע"י בספר "שבילי דוד" לאבי רבינו זי"ע בסימן ב', ועיין גם בספרו "קול קורא נגד רוח הזמן שבילי דוד", דכתב (בפרק פרה אדומה) וזה לשון קדשו: התחילו נשיהם לילך בפיאה נכרית, וכוונתם היה כדי שתראה כמו נכריות, וממילא התחילו לדמות בכל ענינים מעט מעט כמו הנכריות בכל עניני המלבושים וכו', ועיי"ש בהמשך לשונו דכתב: להזהר ח"ו שלא תלך האשה אפילו מקצת פיאה נכרית, כל שכן לא בשערותיה וכו'.

להם. והנה כן זודאי בלשכת הגזית אשר נאמר עליו בכל המקום אשר אזכיר את שמי אצוא אליך וברכתך לא היו נריכין להסיק, דוכי להתחמם לאורה הם נריכין [אף דהי' שם בית המוקד לכהנים ההולכים יחפים כל היום, עי' רש"י שבת (דף י"ט ע"ג ד"ה בית המוקד), הנה זו היתה לשכה מיוחדת לכך אצל לא במקום אשר שם ד' נקרא עליו], וכן יש להוכיח (מפ"ב דמדות מ"ה) וארבע לשכות הי' בארבע מקנעוטי' ולא היו מקורות, ואין קטורות אלא שאינן מקורות ופי' הרע"ב כלומר מעלות עשן לפי שאין להם תקרה, מוכח דלשכות אחרות שהיו מקורות לא היה שם מדורות ע"ש.

והנה בצרכות (דף ק"ו.) משמע דהאי קרא דבכל המקום אשר אזכיר וגו' קאי גם אציהכ"נ, ומאחר שחכמים השוו קדושת ציהכ"נ לקדושת צית הבחירה לכמה דברים כמבואר בסו' קנ"א לכן גם לענין זה נהגו שציהכ"נ יהי' שוה למקום התפלה שהי' בצית הבחירה דהיינו לשכת הגזית, אף שבגמ' שם משמע דקאי גם איחיד שעוסק בצורה, הנה בזה מתפרש הקרא באופן אחר אם אזכיר את שמי על מצוה או לימוד התורה אצוא אליך וברכתך, אצל אי קאי אציהכ"נ מתפרש הקרא כפשוטי' אשר אזכיר את שמי שהקצ"ה בא בכל מקום אשר מזכירין שמו בתפלה כדכתיב כי ציתי צית תפלה יקרא, ואף דבסוטה (דף ק"ח.) דרשו כן רק אצית הבחירה לענין להזכיר שם המפורש ולא בגבולין, הנה מה שנוכל לדמותו לצית תפלה שבצית הבחירה דהיינו ללשכת הגזית יש לנו לדמותו, כמו בכל דבר שיש בו כבוד לשמו ית' שאמרו חכמים לנהוג בציהכ"נ כדאיתא סוף צרכות (פ"ג.), זה הנ"ל ליתן טעם למנהג ישראל שהיו נמנעים להסיק בציהכ"נ שזהו כבוד לציהכ"נ ע"ד שאמרו שהי' בצית התפלה שבלשכת הגזית ה'.

ע"ד אי יאות עבדי להסיק בציהכ"נ בחורף, הנה מדברי שדי חמד משמע בפשיטות שמקדס היה המנהג שאין להסיק בציהכ"נ, ונראה למנזר סמך לזה דהנה איתא במשנה ספ"ד דתמיד ירדו וצאו להם ללשכת הגזית לקרוא את שמע, והקשה בצאר שבע למה לא קראו בעזרה ובתפלת ישראל (אות ס"ג) כתב משום דאחר ק"ש התפללו מיד כדאיתא שם רפ"ה, ובלשכת הגזית שעוסקים שם בצורה בטוח טפי שמתקבל תפלתם קודם שיקטירו ויקריבו הקרבנות דמקום רינה שם תהי' תפלה, ולי נראה ע"ד אחר, דאיתא במשנה סוף מדות (פ"ה מ"ד) לשכת הגזית שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת וכו' וכך היו אומרים ברוך המקום ברוך הוא, וכתבו לפרש מפני שלשכת הגזית נקראת מקום שנא' (דברים י"ז ח') וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד', ולפיכך היו מכניין עכשיו השי"ת בשם מקום לומר שהוא המקום האמיתי המגביל עולם ומלואו בכחו ית"ש, והנה כיון שלשכת הגזית נקרא מקום וכתב (שמות כ' כ"א) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אצוא אליך וברכתך א"כ קאי זה המקום שנא' בו אל המקום אשר יבחר ד', ולכן ירדו לקרוא ק"ש ולהתפלל אל לשכת הגזית שנקרא המקום אשר אזכיר את שמי אצוא אליך וברכתך דהיינו אקריאת שמע ותפלה והזכרת שמו ית"ש.

והנה אמרו בשבת (דף כ"ג.) מחוץ לפרוכת יערוך וכי לאורה הוא נריך אלף עדות הוא לישראל, ופי' תוס' (ד"ה וכו') דקאי אכהנים דוכי לאורה נריכים הלא כל מ' שנה הלכו לאורו של הקצ"ה, ועי' פנ"י דקו' הגמ' הי' משום דכתיב מחוץ לפרוכת יערוך היינו יכולין לטעות שהוא מפני שנריכין הכהנים לאורה בעת עבודתו, וע"ז פריך הלא לא היו נריכין לאורה כלל כי הענין הי' מאיר

סימן י

בדברי המחצה"ש דמי שאכל כזית אינו מוציא בבהמ"ז אשה שאכלה כדי שביעה

הדבר מצוה צו"ת שער אפרים (סי' י"א) דגדול שלא
אכל לשזע שיכול להוציא מי שאכל כדי שביעה
הוי מטעם דכל ישראל ערצין זה לזה, והעלה שם דאשה
אי הוה מן התורה אינו יכול להוציאה, משום דאינה בכלל
ערצות. ומעתה נסתפק המחצית השקל לדין דאשה הוה
ספק אי חייבת מה"ת אי יכול להוציאה, ועיין דגול מרצבה
(סי' רע"א) הציא ג"כ ספק כזה לענין קידוש, ועוד בלא"ה
לא קשה דמצוה צו"ת (סי' קצ"ז ס"ק י"א) דלרא"ש (בכוכב
פ"ז סי' כ"א) אין יכול להוציא מדינא (לא) משום דאינו יכול
לומר צרוך שאכלנו, ונסתפק המחצית השקל לאומה
הדיעה י.

שנותי ברק שכלי להבין דברי מחצית השקל (סי' קפ"ו)
שכתב על מ"ש המג"א (סק"ג) דקטן אינו יכול
להוציא אשה אפילו אכל כדי שביעה משום דקטן הוא
מדרבנן ואשה הוה ספק מה"ת, והוסיף המחצית השקל
ה"ה גדול שאכל כזית ולא שבע ממנו אינו יכול
להוציא אשה שאכלה כדי שביעה. וצ"ע דמבואר (בסי'
קצ"ז סעיף ד') דגדול שלא אכל לשובע יכול להוציא
גדול שאכל כדי שביעה א"כ כש"כ דיכול להוציא
אשה.

[הג"מ יחיאל הערשקאוויטש דומ"ץ האללאש]

סימן יא

האם לברך שהחיינו על אתרוג המרוקח

המרוקח, והנה אמת נכון הדבר כן הדין, ואפריון נמטי'
שזירר כסולת נקיה דאין לצרך שהחיינו, וכן אנו נוהגין ה.

רב שלום וכט"ם למע"כ ידידי גיסי הגאון החרף
ובקי בח"ת וכו' בקש"ת מוה"ר שמואל בנימין
נ"י אברק"ק דערעטשקע. ז

והנני בברכת כ"ט וברש"ת
ישעי' הק' זילבערשטיין

אחדש"ת, מכתבו הנעים הגיעני וראיתי התשובה אשר
העלה צענין צרכת שהחיינו על אתרוג

ו. נראה דכוונתו לדעת הבה"ג המובא ברא"ש שם דאפילו אכל כזית אינו מוציא את מי שאכל כדי שביעה.
ז. בשו"ת דברי סופרים סי' כ"ג להגאון רבי שמואל בנימין סופר זצ"ל, מאריך לברר דאין לברך שהחיינו על אתרוג המרוקח, שהמנהג לאכול
בט"ו בשבט, מטעם שיצא בברכת שהחיינו שבירך בשעת הנטילה, ומביא שאביו הגה"ק רבי זוסמן סופר זצ"ל הי' מהדר בט"ו בשבט אחר
אתרוג המרוקח ולא הי' מברך שהחיינו, ושלח התשובה לרבינו זי"ע. וזה אשר השיב לו.
ח. וכ"כ הגאון רבי שלמה קלוגר בהאלף לך שלמה סי' צ"ב ובאשל אברהם (בוטשאטש) סי' רכ"ה, ובתשו' לבושי מרדכי תנינא או"ח סי'
מ"ד.

סימן יב

האם לברך שהחיינו על קוקורוץ [קארן]

- ויתבאר איזה ברכה מברכין עליה

הפסיד, דהא לשיטת הפוסקים דשהחיינו הוי חובה לא חיישינן לטעות כלל, אבל ביונגען קוקורוץ דל"ש כל הלין טעמי בודאי לע"ד דיכול לברך שהחיינו, הגם דנוכל לטעון ע"ז לומר דקוקורוץ לא נטעי אינשי אדעתא דהכי, זה א"א לומר, חדא דכיון דהוא עיקר הפרי וא"כ לא דמי לשרביטין והוי הקוקורוץ עיקר הפרי, וא"כ מאי איכפת לן בזה, ואי דלא הוי גמר פרי גם זה ליתא דכיון דכן דרכו לאכילת אדם ונאכל שלא ע"י הדחק, רק אדרבה זה הוי עיקר אכילתו, וא"כ שפיר מברכין שהחיינו, ותורה היא וללמוד אני צריך את אשר יורו בענין זה.

[הג"מ פלק יונגרייז אב"ד שאללא]

לדעת אין לברך שהחיינו, דהנה לענין ברכה נראה דאין לברך בורא פרי האדמה, דהרי (בסי' ר"ג סעיף ח') לענין נטון דמזכר בורא פרי האדמה הטעם משום דכולהו אדעתא דהכא נטעי לאכלן צעודן רכין, אצל כאן שרובא לא נטעי לאכלן רכין לא מזכרין בורא פרי האדמה, אמנם הגדלין בגינה דנטעי אדעתא לאכלן כשהן רכין מזכרין בורא פרי האדמה, וטעמא דמילתא דאופן שנטעו בשדה מועטין הם שנטעו אדעתא לאכלן רכין, ואמרין אטו הם רוצא דעלמא כצעירוצין (דף קמ"א) וצבל רוצא דעלמא, ואף שכתבו המו' (ד"ה וצבל) דאם יש הרצה בעולם שעושין כן לא אמרינן האי סברא דצטלה דעתו, היינו צמידי דאם הי' גדל הרצה בכל העולם היו עושין כן, וצנידן דידן הוא להיפך דאם לא גדל הרצה גם אותן המועטין לא היו מוכרין לאכילה, ורק כיון שגדל הרצה מוכרין מאותן שצטדות גם לאכילה, ודמיא לפלפלין דאף דאיכא מועטין דאוכלין אותן כמו שכתב מג"א (פוס' ר"ב ס"ק ל"ה) אפ"ה אין מזכרין צפה"ע, משום דאם לא הי' גדל הרצה גם אותן המועטין היו מנייעין לתצלין לא לאכילה, אצל בגדל בגינה לא אזלינן צמר רוצא דעלמא כיון דכל הנזרעין בגינה עומדין לאכילה, וכן הוא לענין שהחיינו דעל הגדלין בגינה מזכרין אצל הגדלין בשדה כיון שעומדים להתייצב א"כ הוא דבר המתקיים כל השנה, וגם כיון דלגבי העומדים להתייצב עדיין לא נגמר הפרי לכן אין מזכרין

ראיתי מנהגים שונים בענין ברכת שהחיינו על יונגען קוקורוץ [קארן בלע"ז] כי יש נוהגים לברך, ויש שאין מברכים, המג"א כתב (בסי' רכ"ה סקי"ד) בשם הב"י ומהרי"ו (סי' ל"ט) ושל"ה (שער האותיות קדושה כלל י"א סי' ב') הטעם שלא יברך על שום ירק שהחיינו, משום דמתקיים לכל השנה, וגם דאין ניכר בין חדש לישן, והנה זה פשוט שקוקורוץ הוא קטניות כי כן כתב החק יעקב באו"ח (סי' תנ"ג ס"ק א'), וכבר הביאו הח"ס (שו"ת או"ח סי' ג') ושאר האחרונים להלכה כמותו לענין פסח דלקטניות יחשב, וכיון שכן אינו בכלל ירק כמבואר במתני' ריש הנודר מן הירק (גדלים נד.), שהקטניות אינם בכלל ירק, וגם אי אפשר לומר משום דהקוקורוץ מתקיים לכל השנה לכך לא יברכו עליו, דקוקורוץ הרך העומד לאכילה אינו מתקיים כלל רק מתייבש לגמרי, וגם אין לומר בזה שאינו ניכר בין חדש לישן, דהא שפיר ניכר מאוד, והגם דיש מין קוקורוץ אשר גם כשתייבש יהי' לבן, אבל אינו דומה לובן היבש ללבנינותו מחמת רכותו ושפיר ניכר, וגם אין לומר טעם החיי אדם (כלל ס"ב סי' ט'), שכתב אירקות מפני שאין בהם שמחה כ"כ, דהא ביונגען קוקורוץ הבא בקינוח סעודה הא קחזינן דיש שמחה באכילתו, ומה שכתב שם שהקילו בירקות משום דברכת שהחיינו אינה אלא רשות, תמה אני, מאי חזי להקל בקצתם ולהחמיר בקצתם.

ונלפע"ד דאיהו לא יהיב האי טעמא אלא לפי דברי המג"א דכתב בסק"ו דברכת שהחיינו הוי רשות, וא"כ כיון דיש לחוש שיטעה בין חדשים לישנים, ויברך גם על הישן, ואז הוי ברכתו לבטלה, לכך הקילו שלא לברך כלל בירקות אפי' על חדשים משום דאינו אלא רשות, והחיי אדם לא אמר זה אלא לצירוף טעמו של המג"א דאינו ניכר בין חדש לישן, אבל לפי דברי האלי' רבה (סק"ו) ושאר הפוסקים דס"ל דברכת שהחיינו הוי חובה א"כ שפיר מברך שהחיינו אפי' על ירקות, דלא נוכל לפטור משום זה שיזדמן לפעמים שיטעה לברך ברכה לבטלה, וא"כ לפי"ז הי' נלע"ד דאפי' מי שבירך שהחיינו על ירקות ג"כ לא

שהחיינו עליהם כדליתא (בסי' רכ"ה סעיף ו'), וזוה נתיישב שינוי המנהגים, דזעלי צמים שיש להם גינות שפיר מצרכין שהחיינו אצל הקונים צשוק שהמה הרצה מהנורעין צשדות אין מצרכין.

בענין הנ"ל

הרב הגאון נ"י מווייטצען כתב דאין לברך על הקוקורוטץ הרכין בפה"א ומדמה אותן לפלפלין שכתב המג"א (סי' ר"ב בשם תשו' הרשב"א ח"א סי' ת') דכיון שרק קצת נוטעין אותן אדעתא דהכי נחתין חד דרגא (ואין כוונת הרשב"א אקצת בני אדם וכמו שהועתק ג"כ לפענ"ד בטעות בס' אבן העוזר שם ד"ה עוד שם וכו', כ"א מלת קצת בדברי הרשב"א מוסב על כוונת הנוטע, ור"ל דקצת כוונת הנוטע גם לאכול מהן ברטיבא כמבואר בתשו' הרשב"א הובא בב"י שם), ולפענ"ד אין הדמיון עולה יפה דפלפלין עיקר נטיעתן אינו לאכלן בפני עצמו כלל כי אם לתבלין ולערבן עם מאכלים אחרים, אבל הנך קוקורוטץ מידע ידעי דבהרבה מדינות ומקומות עושין תבשילין ומעשי אופה, וכיון שכן גם כוונת הזורעין קצת לאכול ממנו הגרעינין ברכתן, לא מבעי באותן מקומות שהמנהג כן דיש לברך עלייהו בפה"א, אלא אף באותן מקומות שאין נוהגין לעשות ממנו תבשילין יש לברך על הגרעינין הרכין בפה"א, ואינו דומה לפלפלין שאינם ראויים כלל לאכלן בפ"ע כשנתייבשו, משא"כ בקוקורוטץ דבעצמם שפיר ראויים למאכל אף לאחר שנתייבשו אלא דבאותן מקומות אין צריכין להם או שאין להם ממנו הרבה משו"ה לא הפסידו ברכתן, ובכה"ג אמרי שפיר דאותן המקומות שנוהגין לעשות ממנו תבשילין הם רובא דעלמא ומבואר בריטב"א (עירובין כח. ד"ה והא) דינים הללו, ועיין בפמ"ג (סי' ר"ח ס"ק י"א), ומכ"ש דאין לדמותו לצנון דהוי מברכין עליו שהכל אי לאו דנטעי אדעתא דפוגלא, דצנון כשמתקשה הוי כעץ ואינו ראוי להנאת אדם כלל, אבל בקוקורוטץ לא לבד שראוי לעשות ממנו תבשילין אף גם הגרעינין ראויים לאכלן אחר בישול רב כאשר הרבה בנ"א באמת אוכלין אותם בכך.

אולם אכתי י"ל דבמחלוקת שנוי' דלדעת הטו"ז (סי' ר"ד סק"ד) דאף בקטניות דעיקר נטיעתן לאכול אותן בקשותן מ"מ כשאוכל מהן הגרעינין הלחין מברך שהכל, א"כ בנ"ד שאין מברכין על הפת ותבשיל מקוקורוטץ בפה"א מכ"ש שאין לברך בפה"א על

הגרעינין הלחין אם נזרעו בשדות אבל לדעת אבן העוזר דפליג על הטו"ז וכתב דכל דנטעי אינשי אדעתא דהכי אף אותן שבשדות לא הפסידו ברכתן הראוי, והביא רא' מענבים עי"ש, א"כ הה"ד והוא הטעם נמי בקוקורוטץ וכבר כתב שם בשע"ת אות ה' דעמא דבר כפנים מאירות וכאה"ע ודלא כטו"ז, לכן לדעתי הקצרה שפיר יש לברך על קוקורוטץ הרכין בפה"א. אמנם לענין שהחיינו נראה דאין לברך ולא משום דהפרי לא נגמר דהרי לא גרע מכפול הלבן שעדיין מיחסר גידול הפרי שכתב המג"א (בסי' רכ"ה סק"ח) בשם הרדב"ז (ח"ד סי' אלף קט"ז) דמברך שהחיינו כש"כ, אלא מטעם שכ' הרב הגאון נ"י דמתקיימין משנה לשנה, ואף דאין מתקיים כך ברכתו, מ"מ כיון דעיקר נטיעתו לא להכי הוי כ"א לעשות מהן תבשילין או לשרוף מהן משקה וגם הגרעינין עצמן ראויים על צד הדוחק לאכלן אחר הבישול אין לברך עליהם שהחיינו כנלפענ"ד.

[הג"מ יוסף מאיר טיגערמאן מנייהיזעל]

גם הה"ג דזרעוועוא (בעל צושי מדכ"י) העיר כעין זה, והרואה יראה דעיקר טעמו לדמותו לצנון דכולי עלמא אדעתא דהכי נטעו, ומש"כ לחלק דשם נעשה כעץ וא"א לאכלו כלל אצל כהן ראוי לאכילה צפת וצמצשיל, אף דצפת וצמצשיל גופי' העלה הס"ס דאין לצרך צפה"א, יש לדמותו לדברי האבן העוזר גזי שרציטין, הנה לא דמיא דשרציטין מאכלן רק כשהן רכין וזה פריו, וכשיתקשו הם מצנא צעלמא, אצל כהן הרי הם עלמס כשיתקשו אין עומדין לאכילה.

בענין הנ"ל

מה שהשיב הרב הגאון נ"י מווייטצען על דברי דאין לדמות גידון הקוקורוטץ למ"ש באבן העוזר גבי שרביטין, תמהני מאד, דגם אני לא דמיתיו לשרביטין דפשיטא דלא דמי כעוכלא לדנא, וגם אדרבה זה היתה רא' לסתור, דהרי אה"ע פליג גם בזה על הטו"ז וס"ל דעל שרביטין מברכין שהכל בכל ענין, אמנם ראייתי היה ממה שכ' האה"ע על הקטניות עצמן דיש לברך בפה"א גם על אותו שנזרעו בשדות אם אוכלין אותן כשהן לחין, ומוכח שם מדבריו דאף באופן דאין כוונת הזורע לאכלן עם ברכתן הראוי' אפ"ה כיון דנטעי אינשי אדעתא דהכי, אם גם רק בגנות מברכין בפה"א על אותן שבשדות, וע"ז הביא רא' מענבים כמבואר שם

בוונתי פשוטה דלמאי נדמותו אי לגוף הקטניות הא
 שם יהא צרכתן צורא פרי האדמה לכשיתקשו,
 וכן צענזים משום דגם דכשיעשה יין מצרך צורא פרי
 הגפן, אצל כאן לכשיתקשו יהא צרכתו שהכל, ואי
 לשרביטין צאים לדמותו ע"ז השצמי ללא דמי לשם
 לכשיתקשו הוה תצנא צעלמא.

למעיינ בדבריו. ובעיקר הדין אין אני עומד על דבריו
 באותן מקומות שאין נוהגין לעשות ממנו פת ותבשילין
 או לאכול הגרעינין היבשין אחר בישול רב, אמנם
 באותן מקומות שנוהגין כן גלענ"ד פשוט דמברכין גם
 על אותן שנזרעו בשדות כשהן רכין בפה"א.

[הג"מ יוסף מאיר טיגערמאן מנייהייזעל]

סימן יג

בענין ברהמ"ז אי הוה ברכת המצות

שאם יצא מוציא

למטה עוד קודם השחיטה ועי' בפמ"ג (במשבצות סק"ג)
 דיליף מדכתיב בעפר בסגול דהיינו כמו בפתח משמע
 הידוע שהזמינו לכן, ואז ודאי הוא עדיין רשות לכן
 שפיר י"ל לכל הפוסקים דגם הגמר היינו העפר
 למעלה ג"כ הוא רשות, אבל בבהמ"ז דקודם האכילה
 עדיין אין התחלת המצוה כלל רק לאחר האכילה
 מתחיל המצוה ואז כבר הוא מחויב ועומד.

[הג"מ מו"ה דוד צבי קאצבורג]

נראה ליישב ללא דמיא לכיסוי הדם, דנחולין (דף פד.)
 דרשו וכי יאוד שלא יאכל אדם צמר אלא
 צהומנה וכן מקרא דכי ירחיב, לכן נחשב הכיסוי רשות
 כעין שאכילת צמר רשות דימנע האדם ממנו, וגם
 השחיטה שקדמה ג"כ רשות דאין הכרח לאכול צמר,
 אדרבה מלד דרך ארץ יש למנוע מזה, אצל צהמ"ז אי
 אפשר לאדם צלא אכילתו כדכתיב (דברים ט, ג) לא על
 הלחם לצדו יחי' האדם, וכיון דהוה הכרח לכן אס אכל
 כבר יען דאי אפשר לו לעמוד צלא לחם לכן צהמ"ז
 נחשב מלוה.

הנה הראשונים סוברים דבהמ"ז נקרא ברכת המצוה,
 לכן אע"פ שיצא מוציא ולא דמי לברכת הלחם
 והיין דהתם לא ליתנהי ולא לברך, אבל בבהמ"ז שכבר
 אכל ומחויב שפיר שייך ערבות ומחויב להוציא, עיין
 רא"ש (פ' שלשה שאכלו סי' כ"א ובדברי חמודות אות י') שמבואר
 כן, אכן הבה"ג (הל' ברכות י"א): ס"ל דמי שאכל כזית
 אינו מוציא רק מי שאכל כזית, ועכ"ח ס"ל דבהמ"ז
 הוא רק ברכת הנהנין וכיון דאכילתו רשות שייך גבה
 לא ליתנהי ולא לברך, וצ"ע לענ"ד מהא דקיי"ל ביו"ד
 (סי' כ"ח סעיף ב') דמברך על כיסוי דם בעפר ולא לכסות
 דם בעפר ועי' ברשב"א בדק הבית (סוף בית א') הטעם
 לפי שהכיסוי תלוי בשחיטה והשחיטה רשות א"כ אף
 הכיסוי חשוב רשות שאם אין שחיטה אין כסוי עיי"ש,
 הרי שגם שאר ראשונים ס"ל שם כשיטת הבה"ג דדנין
 כדמעיקרא כמו שהיה רשות קודם שחיטה כן גם לאחר
 שחיטה, אף שעתה כבר לא סגי דלא מכסי מ"מ נקרא
 רשות כדמעיקרא, וכאן בבהמ"ז פליגי על הבה"ג ודנין
 כבסוף דנקרא ברכת המצוה ואע"פ שיצא מוציא.

ונראה ליישב דהנה בכיסוי הדם מצוה ליתן עפר

סימן יד

המברך ברכה אחרת בין ברכה לאכילה
אי הוי הפסק

זין לניצית לניצית דעת הטו"ז (סי' ט' סק"א) דהוה הפסק, וצחמנד משה תמה עליו דלא סח שיחת חולין, ועי' צמגן אצרהס (סי' כ"ה סק"ו) שהציא דעת הפוסקים דאפי' אמר קדושה זין תפילין לתפילין הוה הפסק, ויקנה"ז וזרכת השמיטה זין כיסוי לכיסוי כתב התצו"ש צו"ד (סי' י"ט סעיף י"ב) דהוא נורח מעין אותו דבר שעוסק בו יעו"ש, מצואר שדעמו שזרכה הוה הפסק כדעת התצו"ש, ויקנה"ז שאני דהוא מעין אותו דבר ט.

שאלה: אם בירך איזה ברכה כגון על רעמים בין ברכה לאכילה או לעשיית המצוה אי הוי הפסק וצריך לחזור ולברך או לא הוי הפסק.

[הג"מ צבי שאטין משאראשפאטאק]

יעיין בשבילי דוד או"ח (צפתחה צכללי זרכות כלל ז' אות ז') שכתב וז"ל דבור של מצוה כגון שמברך על תפילין

סימן טו

קטוע שנותנין לו לאכול, אי מברך ברכת
הנהנין ולא חיישינן שמא ימלך הנותן

גבי צדקה דאין לברך שמא לא ירצה הלה לקבל, (עי' שם סי' י"ח), ולפי"ז בנ"ד נמי יש מקום לחוש לשמא ימלך.

[הג"מ צבי שאטין משאראשפאטאק]

הנה צמזכות דף ל"א. איתא אי צעי גמין ואכיל וא"ש שיתחוב לו חזירו עי"ש צמוס' ד"ה דאי י.

שאלה: בשעת מלחמה הנוראה הלז עינינו רואות רבים מאנשי הצבא שנקטעו ידם ואינם יכולים לאכול ולשתות בעצמם כ"א אחרים מאכילים אותם, אי יברך אדם כזה קודם אכילה, דניחוש שמא ימלך האחר מלהאכילו ויהי' ברכתו לבטלה, כמו שכ' הרשב"א בתשו' (סי' שפ"ב) דאם אחר המוהל יברך האב אחר המילה להכניסו דשמא ימלך המוהל מלמול, וכך העלה

סימן טו

בענין פרישת ד"א בעת צרה ורעבון

בשו"ע או"ח (סי' ר"מ סעיף י"ב) כתב אסור לשמש מטתו בשני רעבון וכו' וכ' הרמ"א וה"ה בשאר צרות שהם כרעבון ע"ש, ונסתפקתי האיך לדון דינא בימים ההם בזמן הזה אשר היוקר יאמיר והולך וגדל עד כי למעט לרעבון יחשב, וגם עת צרה הוא ליעקב וצ"ע לדינא.

[הג"מ גרשון מענדל קאהן מסענטשארץ]

מה שהעיר אי חייז לפרוש מאשתו יען דדמי לשנת

רעבון וגם עת צרה, הנה צע"ת (סי' תקע"ד סק"ד) וצחכמת שלמה שם כתבו ללא נהגו כן מטעם שא"ל לצבור לעמוד בו, ואני הצאתי ראי' לזה מגמ' דסוף פרק חזקת הצמים (ב"ב פ"ג ס"ג): א"ר ישמעאל בן אלישע מיוס שחרב ציהמ"ק וכו' דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה ולהוליד בנים ונמנא זרעו של אברהם אבינו כלה אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין ופירש"ס משום דלא יכלו לעמוד בה יצטלוה ונמנאו מזידין הלכך לא גזרינן יא.

סימן יז

בדבר הניתר לכבוד שבת אם מותר
הנותר לאחר שבת

ע"ד שאלה הניתרת לכבוד שבת אם מותר הנותר לאחר השבת, נהגו כל בעלי הוראה להתיר כמפורש בפרמ"ג (יו"ד סי' צ"ד משבצות זהב סק"ט), ולכאורה אין הענין סובל אריכות כיון שכתב התורת חטאת בהקדמתו דכל מקום דמתירין בהפסד מרובה, מותר מדינא גם באין הפסד מרובה, וא"כ כשכבר התרנו לכבוד שבת נשאר בהתירו, אולם יעוין ש"ך (סי' רמ"ב הנהגת או"ח אות ב' ג') דבאיסור דרבנן סומכין איחיד נגד רבים האוסרים, בהפסד מרובה או לכבוד שבת, ובזה הסברא דהנשאר לחול יאסר דהרי באמת יש אוסרים, או דילמא נימא כיון דהותרה הותרה.

והלום ראיתי בדעת קדושים בכללי הפסד מרובה ובהקדמת הס' גילוי דעת (למהרש"ם בפתחה להל')

טריפות אות ל"ה ומ"א) שהביאו עוד משאר אחרונים בזה ובפרט מספר יד שאול (יו"ד סי' ר"ח) הראיה להתיר מפת עכו"ם (או"ח סי' קס"ח סעיף ה'), והעיר מהך דאיברי בשר נחירה (חולין יז.) ומהך דדמאי (ירושלמי פ"ד ה"א), וראיתי שכתב דמהך דחגיגה (כב.) לא קשה דשאני התם דמעיקרא הכי אתקין, ודבריהם אין מובנים, ונ"ל בשלמא שאלה הניתרת בהפסד מרובה או לכבוד שבת אין ההיתר ההפסד, אם הוא טריפה אף הפסד מרובה לא יועיל, רק דמעיקר הדין מותר כתו"ח הנ"ל, או בדברבנן סמכין בהפסד מרובה אדיעה המתרת, ולאותו דיעה גם בחול מותר, וא"כ אין לעשות תרתי דסתרי דאם הוא מותר לשבת מותר גם לחול ואיך נתיר מבהמה אחת החצי לשבת והחצי הנשאר יאסר, יעוין בכור שור (חולין סג) לענין מעשה דק"ק ווילנא, מה

יא. בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה שנת תרע"ו הדפיס הג"מ שמעון פאלאק ספרו "קול הרמה והפרשה" לגזור פרישה מחמת הצרות ל"ע, ולא הסכימו עמו גדולי הדור, עי' שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ה סי' ע"א שכתב להגר"ש פאלאק "ישאל נא גם לכבוד יידי הגאון מווייצען ואם יסכים להתיר גם אנכי מצטרף" ובספר "אם לבניה" מהג"מ אליעזר מאיר שיפמן, חקירה ד', ובשו"ת "שיח יצחק" להג"מ יצחק ווייס סי' קי"ט, ובשו"ת לבושי מרדכי (מהדורא רביעאי) סי' י"ד, ובשו"ת קרן לדוד סי' ס"ב.

הנה בזבחים (דף עג:) פריך הגמ' ניכשזשינהו דנינידי ונאמר כל דפריש מרובא פריש ומשני גזירה שמא יצואו י' כהנים צ"ל ויקריבו, ופריך אטו מגיסא אסירי ופירש"י כיון שכבר נתקבל צמורק תאסר ומשני גזירה שיצואו צנת אחת ויקריבו, נתבאר דמאחר שהתרנו מטעם מרובא פריש ואמרנו שראוי למזבח אין לאסור מטעם שיצואו אח"כ אחרים וליכא רוב, דדבר שהכרענו שהותר אין לחוש אח"כ לאסור, וכן נאמר צני"ד דלכאורה טעמא צעי מה שכתב הש"ך דהפסד מרובה או לכבוד שנת ממירין לסמוך איחיד למה נקל לסמוך איחיד, ונראה דהנה בגט פשוט (בכללים כלל א') עמד צזה אמאי לא ניזיל צתר רובא, והעלה דלא אמרינן הלך אחר הרוב אלא צרובא מתוך כולו אצל צרוב פוסקים ל"ה רובא מתוך כולו, אמנם ארמוה"ג ז"ל צשצילי דוד על או"ח (כללי מנהגי הקהילות אות ל"ד) (וא"ע) [ויו"ד] כללי הפוסקים (אות י"ג ל"א) העלה דרוב פוסקים הוא רובא דלימא קמן, דג"כ יש לנו ליזיל צתר רוב, אך החילוק דצרובא מתוך כולו כשנתוועדו או המיעוט צריכין לצטל דעתן צפני הרוב אף שנראה להם סברתן, אצל צרובא דלימא קמן כל העולם צריכין לילך צתר רוב, אך זה הפוסק החולק א"ל לצטל דעתו, ואם נראה דעתו אמת יכול לפסוק כדצרי וז"ל להמשך אחר הרוב עכ"ד.

בבה אני אומר צזה הדין כשצא שאלה לפני המורה, ורבים אוקרים וא' מהפוסקים ממירין והמורה נראה לו דעתו לנכון ומסתבר לאמת יכול לפסוק כאותו היחיד, אך צחול אין מן הראוי להכריע צין הפוסקים, אצל צהפסד מרובה וכבוד שנת יכול להכריע כאותו היחיד, ולכן כשכבר פסק לכבוד שנת כאותו היחיד הנה הוא הימר גמור שהרי כבר הכריע מדעתו להתיר ושרי גם לאחר שנת, דאין כאן ספק כלל גצי זה שידע להכריע להקל ולא נמשך אחר רוב האוקרים, וצודאי למי שאין ציכלתו להכריע שאין יודע כלל טעם המתיר אין יכול להורות כאותו יחיד אף לכבוד שנת. והנה כש"כ כשרבים הממירים רק צחול מממירין אצל לשנת והפסד מרובה ממירין, אז כשנשאר לאחר השנת שרי כהפמ"ג (ס' ז"ד) דמאחר שהכרענו להתיר הרי הדין כן, ולא יקשה ע"ז מהך דחגיגה ודמאי דאסור כשנשאר לאחר השנת משום דשם ל"ש שהכריע להתיר רק שהתירו מפני כבוד השנת, אצל צני"ד אנו אומרים צחול אין לו להכריע כאותו היחיד כי למה יכניס עצמו צין ההרים הגדולים, אצל מאחר שהורה לשנת כאותו היחיד א"כ צאמת הימר גמור הוא לזה היודע טעם ההיתר, ואותן רבים החולקים כמאן

שא"כ בטומאת ע"ה ברגל יעוין תו' חגיגה (דף כב. ד"ה לא ובטו"א שם וברש"י דף כו. ד"ה לא יגמור) דבאמת גם ברגל אין טהרתן טהרה רק משום שמחת הרגל שיהי' מזון מצויה שימכרו החברים התירו זה הטומאה, א"כ עיקר ההיתר הוא הצורך יו"ט ממילא כשיעבור [יו"ט] קאי בטומאתו דומיא (דחולין ז'). באיברי בשר נחירה, והקשה ברכי יוסף וכבר קדמו בחידושי הרשב"א דליבעי איברי בשר נחירה משבע שנות הכיבוש אם מותרין אח"כ, ותריך ע"פ הרמב"ם דכיון דלא הותר בשבע הכיבוש רק מדוחק ופשיטא דאחר הדוחק אסור מה שא"כ בזה דאיסור טריפות נוהג בשבת ובהפסד מרובה שאלה זו התרנו שוב הותר גם לחול.

וצ"ע מהך דיו"ד (ק"י"ב סעיף ד' והוא מרשב"א תורת הבית בית ג' ש"א) דכיון דהותר כשלא היה פת ישראל הותר לעולם, ונסתייע מתרי ותרי דאם נישאת בהיתר לא תצא, ולהנ"ל הא גם בשבת ההיתר היה רק מדוחק כמפורש בירושלמי דהתירו מפני חיי הנפש במקום שאין פלטר ישראל וממילא כשעבר הדחק יהי' אסור, ומצאתי בפרי תואר (ס' ק"י"ב סעיף א') שעמד בזה, והמעייין ברשב"א יראה שסובר לחלק בין דאורייתא לדרבנן שלא יהי' כחוכא להתיר ולחזור ולאסור, וצ"ע מהך דחגיגה, ואולי כוונת הרשב"א דבאמת במקום דהפ"מ או שעת הדחק מותר כש"כ שיש להתיר לכבוד ת"ח, וראיה (מס' ע"ג) גבי נמלח הכבוד ונתבשלה שאם הורה להתיר לא מהדרין עובדא, וכ"כ בעטרת חכמים (ס' ב') ומביא ראיה מחלקת מחוקק אה"ע (ס' קצ"ו ס"ק כ"ד), ומכש"כ שמתירין כדי שלא יהי' זילותא למילי דרבנן כמו שכתב ברשב"א שיהי' חוכא, וע"ז מביא ראיה מתרי ותרי דאם נישאת לא תצא, ובב"ב (דף לא.) הטעם דחוששין לזילותא דב"ד, אבל בהך דחגיגה דלא מצאנו שהותר בחול מגע עם הארץ אפי' במקום הפסד מרובה ושעת הדחק על כן לאחר יו"ט אסור, אולם ע"פ בכור שור הנ"ל שכ' דרק באו"ה אין להורות דין תמוה אבל בטומאה אין העולם תמהין שהם מחוקקי התורה, ופרה תוכיח, א"ש האי דחגיגה וכבר העיר בשו"ת יד יוסף (ס' ס'), ונחזור לנידון שהתחלנו, דבדרבנן ורוב אוקרים ויחיד מתיר דסמכינן עליו בהפסד מרובה או לכבוד שבת לטעם שכתבנו דבמקום הפסד מרובה סומכים אדעה המתרת ומותר מעיקר הדין כת"ח הנ"ל, וכן לרשב"א הנ"ל דזילותא דב"ד שייך בה יש להתיר גם לאחר שבת, ועדיין הדבר ספק אצלי, ישמיעני נא הגאון נ"י דעתו הרמה.

[הג"מ שלום וייעדער מנירעדהאז מח"ס "משמיע שלום"]

הרשב"א שהציא צגט פשוט שיכולין לפסוק כרצן שלהם אפילו הוא יחיד, וכיון שהכריע הרמ"א להחמיר הרי הוא היתר גמור לנו, והנה טעם זה ל"ש זהה (דס"י קי"ג) צפת פלטר עכו"ם וקשה מהך דחגיגה ודמאי, ונראה דדווקא התם דאנו יודעים שיעצור השצת וי"ט לכן ההיתר רק לשצת אצל צפת פלטר מי יימר דאמי פלטר ישראל וע"כ מה שהתירו לגמרי התירו אף כשנשאר כנלענ"ד.

דליתנהו דמי, דרוז שייך רק למי שמסופק אצל למי שידוע צודאי אינו מחויב לילך אחר הרוז.

והנה צדצר שהכריע הרמ"א להחמיר בהפסק מרובה מפני שנראה לו אומדן דעה עיקר, הנה מי שפוסק כרמ"א אף שלא ידע טעם להכריע הוה ג"כ היתר גמור מאחר שקבלנו עלינו להורות כרמ"א, ודמאי להא דמשוצת

סימן יח

בענין חוליה שאין בו סכנה שמותר לבשל
עבורו ע"י נכרי, אם הנותר מותר למוצ"ש

הנה ציד שאלו צהגה ליו"ד (ס"י קי"ג) כחצ (ג"כ) ליישצ שיטת הרמ"א [שם סעיף ט"ז מקושיית הטו"ז ס"ק ט"ו], ונראה שדעתו להחמיר אפילו לצריא, ולהלכה נ"ל דאין להחמיר לצריא, דהא הכלים יש מנריכיס הגעלה, ועכ"פ שיהוי מעל"ע כמבואר צחכמת אדם (כלל ס"ו דין י"ג, ועי' חיי"א כלל ס"ט דין ט"ז), א"כ לא אמרינן כיון שהותרה הותרה לכל.

שאלה חוליה שאין בו סכנה שמותר לבשל לו ע"י נכרי בשבת אם מותר התבשיל במוצ"ש או לא, ואם כי הענין מבורר בפוסקים אבל אין הדעות שווין בה ויש לראות האיק יש לפסוק לדינא כי הוא מלתא דשכיחא בפרט בזמן הקיץ, ומה גם בזמנינו שיש הרבה חולים ר"ל מאנשי הצבא.

[הג"מ שמעון גראזינגער רב בסילאד טשעה]

סימן יט

שוחט בשבת משום מאי מחייב,
ובסוגיא דמתוך

(שבת ע"ה) (ביצה י"ב)

גשמים מרשות לרשות אבל עדיין קשה מה שמצמיח בה עשב, וראיתי בפירוש משנת דר"א בשם דברי נחמיה דעיקר איסור זורע בשבת הוא ג"כ משום שהוציא מרשות דומם לרשות צומח, ולכך מי שכל העולם דיליה מותר, וקשה משבת (דף ע"ה). שוחט משום

במדרש רבה בראשית (פ' י"א ה') טורנוסרופוס הרשע אמר לר"ע אם הקב"ה מכבד השבת אל ישיב בו רוחות, אל יוריד גשמים, אל יצמיח בה עשב, א"ל אמשל לך משל וכו' הקב"ה לפי שאין רשות אחרת עמו וכל העולם שלו מותר. וקשה תינח מה שמוריד

תימי לנו לומר דרק משום הוצאה מרשות לרשות אסרה התורה שחיטה ולא משום נטילת נשמה כיון שההוצאה נעשית רק ע"י נטילת נשמה וכנ"ל, ומעתה לא קשה איך מותר לאכול דמסברא זו אין לנו לדש איסור מלאכה, ואם נרצה לומר מאחר שמלנו שהתורה חייבה צריעה משום הוצאה עדיפא הול"ל שמפני זה חייב ג"כ צשחיטה, הנה נוכל לפרש דצרי הגמרא דחייב אנטילת נשמה, דהיינו צאמת משום הוצאה מרשות חי לרשות דומם.

ובזה אמרתי לצאר סוגיא דמתוך (צ"ה יב) דקאמר השוחט עולת נדבה צי"ט לוקה הא מני צ"ש היא דאמרי דלא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך, דאי צ"ה הא אמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ה"נ מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ויל"ד חדא דלא אמר קתם הא מני צ"ש דל"ל מתוך, ועוד למה לצ"ש לא חזר הדברים דה"נ ל"א מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכבר עמד ע"ז הל"ח, ולהנ"ל ניחא דיען דצשחיטה האיסור משום הוצאה ע"כ א"צ לחזור ולומר ה"נ מתוך שהותרה שחיטה וכו' דהא היינו הך, ולאסור סגי משום חד לצד, וא"צ להזכיר איסור אחר, אבל לצ"ה דמתיר, אף דצשחיטה יש איסור אחר דלוצע מלצד איסור הוצאה, לכן צ"ל כמו שהוצאה מותר ע"י מתוך כמו כן שחיטה מותר ע"י מתוך, ומיושב צוה קו' הסו' ד"ה השוחט דלא קאמר ר' עקיבא היא דל"ל מתוך, ולהנ"ל י"ל דנקט צ"ש משום דצשחיטה איכא איסור הוצאה ושמעין לצ"ש דצוהוצאה לית ליה מתוך אבל צר"ע לא שמעינן צוהוצאה דלית ליה מתוך.

מאי מחייב, ואמאי לא קאמר משום מוציא מרשות חי לרשות דומם.

[הג"מ גרשון שטערן מ' לודאש בעל ילקוט הגרשוני]

לבאורה קשה לסברת הנ"ל איך מותר לאכול צשבת הא מעלה מדומם לחי ע"י רמז"ס (פ"ג ממעשר שני ה"י) יב דשאר נרכיס הוא בכלל לא נתמי ממנו למת, ונראה דצוודאי אין זה דומיא דהוצאה שהיתה צמשכן שנחייב אותו מלד הסברא, רק מאחר שצאמת חייבה התורה על הזריעה י"ל שמטעם הוצאה מרשות לרשות הוא, ומעתה קשה מדוע לא אמרה הגמרא ג"כ האי טעמא על שוחט מאחר שהתורה חייבה עלי, אכן כל זה קשה חי לא היה לנו טעם אחר אבל כיון דיש לנו טעם דנטילת נשמה א"כ לא קשה מדוע לא אמר משום הוצאה, שהרי ההוצאה גופה הוא רק ע"י הנטילת נשמה, ומהיכי תימי נאמר שהתורה חייבה רק על הוצאה שנעשית ע"י נטילת נשמה ולא נאמר על הנטילת נשמה גופה.

ובזה יש ליישב הא דפריך שוחט משום מה מחייב ופירש"י דצמשכן לא היה רק נחירה, משמע דצשחיטה יש חיוב אחר מה שאינו צנחירה, וא"כ מה משני אנטילת נשמה, צנחירה ג"כ היה נטילת נשמה, ולהנ"ל י"ל דצנחירה היה האיסור משום דכשמתה יצאה מחי לדומם, אכן הרי על שחיטה אנו מחייבין לאחר שחיטת רוב הסימנים אף שהוא חי עדיין ואז עדיין ל"ש הוצאה מרשות לרשות א"כ מפני מה חייב, וע"ז קאמר משום נטילת נשמה דהמלאכה שהיה צנחירה צמשכן אינו משום הוצאה מחי לדומם רק משום נטילת נשמה, דמהיכי

סימן כ

א. אם מותר לתת תעודה להולכים בש"ק

בגימנזיום וכותבים שם

ב. אם מותר לאכול משחיטת שו"ב השולח

בנו למקום בזה

למטה י', וגם הרצ הגאון הגדול דפיספיק לאדאן נ"י כתב לי שדעתו לאסור וכמו שנדפס בספרו דברי יוסף (י"ד ס' ס"ה), גם המכתב מהרצ הגאון דזרעוואווא [הלבושי מרדכי] נדפס למטה לאסור י', וכן כתבו לאסור הגאון הגדול מה"ו אצרהס כהן אצ"ד גורצע-פילעהעלי והה"ג דיעמרינג והרצ ה"ג דמאראש לודאש והרצ ה"ג דקהל ניייהייזעל, ואכתוב גם אנוכי הנראה לי לע"ד, ואציא גם מה שנמחדש במכתבם כי קצרה היריעה מהכיל כל דצריהם צפני עצמם, וצפרט כי יהי רק כפילות דצריס כי כולם כמעט צקגנון אחד מתנצאין.

מורי ורבותי חוו נא דעתכם דעת תורה א) אם יש רשות לתת רעליגיונס צייגניס לתלמידים הכותבים בש"ק בגימנאזיאום ב) אם מותר לאכול משו"ב השולח בנו בש"ק לגימנאזיאום והבן כותב שם בשבת.

[הג"מ דוד צבי קאצבורג]

הנה ראיתי המכתבים לאסור צנידון דין מהרצ הגאון הגדול דקהל טשאטה נ"י [צעל נטע שורק] כנדפס

ואינו מוחה כמחמאי רבים, גם יש לדון שעובר משום מדבר שקר תרחק, ועיין פ' שבועת העדות (דף ל:): והרמב"ם (פ"י מעדות ה"א), ועל פי כתב עוד גרע בזה מב"פ דהא כתבו התוס' כתובות (דף צב: ד"ה דינא) דאפי' גולן שחשוד על ממון ופסול לעדות ולשבועה מה"ת מ"מ בהוציא שטר על חברו לא חשדינן למוזיף אלמא חזקה שלא חציף איש לזיף גדולה מעדות שקר, ואין לך זיוף גדול מזה למסור צייגניס למחלל שבת לאמור שהוא נוהג דת יהודית, ואף אי א"צ לכתוב רק שלמד דת יהודית ולא ששומר דת יהודית, הנה כבר אמרו חכמיו"ל יבמות (דף קטז). כל מי שאין בו אלא תורה אף תורה אין בו, ולפ"ז בא העת והזמן לתקן ולמגדר מלתא והוא על אופן שיש לכסות על שעבר, אבל להיות גלוי מכאן ולהבא להסיר מכשול זה מבינינו ולא ירום איש את ידו לחתום על צייגניס כזה, וגם הרבנים נ"י אשר עוד לא באו בדבריהם על החתום במכתב בתל תלפיות יחתמו ידם לכבוד ה' היקר בזה"ז, ועתה יהא ג"כ אמתלא להרבנים אשר עד עתה שגו בזה עוד ישובו לומר להבא לבקש צייגניס יענה ויאמר לו זאת ולזאת נמנית עם הרבנים אשר נמנו וגמרו לאסור, וגם אני על החתום, ואיך יכול להכחיש עצמו ויצטרק נפשו כנגד הדוחק את השעה, וד' יהוקנו ויאמצנו לגדור פרצות בקרב כל ישראל.

שאלה ב' אינו צריך לפנים כי אסור לאכול משחיטתו וזה הוא משוחמאי פיגול, ועיין ברמב"ם (רפ"ד מהל' תשובה אות ג') מדברים המעכבים את התשובה הרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בו כש"ב ק"ו בן בנו של ק"ו מי ששולח בנו ומחזיק בידו או מסביר לו פנים כי נורקה בו מינא בלבבו. [נדפס בלבושי מרדכי (מהדורת תרצ"ו) ס' רפ"א בשינויים].

ג. היום ראיתי בקונטרס תל תלפיות מערב סוכות יוצע לרבים שאלות שתיים שהן עומדין ברומו של עולם נוגע לכלל ישראל, האחת אם רשאי הרב לנסות נערי בני ישראל בגימנאזיאום ליתן להם צייגניס לאשר שם מוכרחים לחלל שבת בפרהסיא במלאכת הכתיבה וילמדו לבגוד בדת משה וישראל, השני איש אשר יתן בנו שמה ולא יחוש על זה שיחלל שם ש"ק ויט לבו מיראת ה' אם איש כזה נאמן על השחיטה ורשאי להיות שוחט. הגם כי שמתי עיוני על זה ובררתי האיסור בשניהן על פי דין תורה"ק ברוב עיון, עכ"ז לא הרציתי הדברים בקונטרס תל תלפיות כי רעיוני נבוכים ולבי אפונה בזה אם יאות שיבואו שאלות כאלו הנוגעים לכלל ישראל ויסודתם בהררי קודש במכתב גלוי עלי העתים עם פלפולים היוצא מהם, זה בונה וזה סותר, והמון עם בחשיכה יתהלכון וכוחא דהיתרא עדיף להם בענינים כאילו, והגם שלא נחשדו חברים רבנים יושבים על מדין להקל בדבר האיסור ולחפש התירים בדברים של מה בכך אשר לא כן, ואיני אומר בזה קבלו דעתי ואם הרבנים יחיו לא ישוו דעתם עמי בזה ויחפצו להציג בתל תלפיות מו"מ של הלכה אני מבטל דעתי מפני דעתם. [עכ"ל של בעל נטע שורק].

יד. לית דין צריך בושש לאסור כי מלכד מה שיש בו משום מחזיק ידי עוברי עבירה ותלמיד שאינו הגון, ועוד לזאת ק"ו בן בנו של ק"ו מו"ש בגמ' שבת (דף נה.) מי שיש בידו למחות ואינו מוחה אפי' בדבור כש"כ במעשה ועיין סוכה (דף כט:): והוא ממס' דרך ארץ (פ"ב), ועתה אם הרבנים נ"י ימנעו עצמם ליתן מכתב תעודה ועי"כ לא יקבל דיפלאם ע"כ ימנע להיות ממחללי שבת, ועיין ברמב"ם (רפ"ד מהל' תשובה ה"א) שמנה בין כ"ד דברים המעכבים את התשובה מי שיש בידו למחות

א.

והנה זה בגוף הלימוד אבל ליתן צייגנים יש לאסור עוד מטעם אחר, דהנה במשנה (פ"ה דשביעית מ"ו) אסור למכור כלים לחשוד על השביעית וכתב שם הרמב"ם צ"ל המשנה וז"ל אמר הכתוב ולפני עיור לא תתן מכשול ר"ל מי שסגרה עיניו התאוה ויזר הרע אל תעזור אותו להוסיף בעורו ותוסיף להרחיקו מן הישר, ומפני זה אסור לעזור עוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים אבל ראוי לקלקל להם עכ"ל, וכתב עוד (בפ"ו מתרומות מ"ג) וז"ל והמתעה אותו או מכשילו או מנאו עליו או המסייעו לדבר עבירה בשום פנים ממיני הסיוע ואפי' בדיבורו הקל וכו' עובר על הכתוב ולפני עור לא תתן מכשול, אם הי' הוא סיבה לעבור עבירה אז הוא עובר על הכתוב אל תשת ידך עם רשע אם מסייעו לאותו עובר עכ"ל הזהב, והנה בנידון דידן אין לך מסייע גדול מוזו שע"י שנותנין להם צייגנים ועושים עצמינו כאלו ניחא להו לרבנן, ויאות הן עבדי, עי"ז אנו גורמין שיוסיף בעורו וירחק מן הישר משמירת התורה ואנו מחזיקים בזה ידי עוברי עבירה דאפי' באמירה בלבד אסור להחזיק ידי עוברי עבירה כדאיתא בגיטין (דף סג.), ועיין סנהדרין (דף עה.) ואם איתא לא לימא לי' ופי' רש"י אף דל"ש הוכיח תוכיח בנכרי מיהו אודויי לדבר איסור לא לודוי, ומכש"כ בני"ד שמנד הוכיח תוכיח מחוייבין להחזירו למוטב קודם שמלמדו א"כ כשנותנין לו צייגנים שלמד הרי אנו כמודין לו ומחזיקין אותו לעבירה, וכן מצואר בדברי ריטב"א ע"ז (דף ו') שכתב דנהי דלפני עור ליכא אכתי איסורא במלמא משום מסייע ידי עוברי עבירה כל שאנו גורמין לו לעשות איסור וכדקיימ"ל שאין מסייעין ידי ישראל בשביעית, ואפי' לומר להם החזיקו אסור, ולא עוד אלא שאנו חייבין למחות בידו דכל ישראל ערצים זה לזה וכ"ש שאסור לגרום להם לעשות שום איסור עכ"ל, ועיין יומא (דף לח.) שצ"ת אצטניס לא רצו ללמד מעשה קטורת שחשו פן ילך ויעבד ע"ז ומצואר בירושלמי שם (פ"ג ה"ט) שלבסוף קבלו חכמים את דבריהם.

ומלבד זה יש לדון דשייך בזה הלאו דלפ"ע גופא, דהנה נחזי אגן אם הי' כל איש ישראל מושך ידו מליטת צייגנים למי שכותב בש"ק ולא הי' באפשר להשיג זה, אולי הי' גורם שאין יכול לקבל דיפלואס, ועי"ז הי' נודע לשרי המדינה שאלו הנערים שכותבין בשבת אין להם ריח ידיעה מרעליגי', אולי הי' נותנין חופש שנערי בני"ל לא היו צריכין לכתוב בשבת, ונוסף לזה הנה אכל הרבה מבני"ל עוד בראונס שיהי' לבנם ידיעה קצת מתוה"ק ואם היו רואין שאין מי שרואה ללמדו אם כותב בשבת הי' מניח

ע"ד השאלה הראשונה אם רשאי ליתן צייגנים לאותן שהולכין לגימנאזיאוס וכותבים בש"ק, הנה זה לשון הרמב"ם (פ"ד מת"מ ה"א) אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם, אבל אם הי' הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובזדקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לביהמ"ד ומלמדין אותו, אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאלו זרק אבן למרקוליס שנאמר כנרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד, אין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו, וטעמא דמלמא נראה ע"ד שכתב הרמב"ם (פ"א מה' ת"ס ה"ג) דע"כ אין ללמד תורה לגשים מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונות להתלמד אלא הן מוילאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן עכ"ל, כן י"ל בזה דהנה אמרו בפרק קנין תורה (אבות פ"ו מ"ב) מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוף כמו שנאמר נוס זהב באף חזיר, ופירשו המפרשים כמו שהחזיר מלכלך הזהב כן מי שלומד מעט תורה ואין עוסק בה ואין משמרה אדרבה מלכלך אותה וגורם עלבון התורה שמן התורה עממה עושה לעצמו היחרים למלאות תאות יצרו, והנה הכסיל שנותנין לו כבוד ואין יודע ערכה סופו לבוא לידי עלבון, כן המלמדו תורה שג"כ נקרא כבוד סופו להביא אותה לידי עלבון, ועיין בעקידה (דברים כ"ו) שציאר מה שאמר הכתוב פן יש בכס שורש פורה וכו' וז"ל כי שפע הלימוד היורד על האדם מן המלמד הנה מתהפך בלב כל אחד כפי מה שהוא והאיש הטוב עצמו כאשר ישמע דבר יוסיף לקח ויוצא פרח וינץ ניץ ויגמול פרי, אמנם האיש הרע אעפ"י שישמע הדבר הנכון הנה מתהפך בקרבו לרע ומר, ולזה אמרו חכמנו"ל (פולין ק"ג.) שאסור ללמד אל תלמיד שאינו הגון, וזה שאמר הכתוב פן יש בכס וכו' והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמור, כי האיש הרע הוא כעץ שיש לו שרש פורה ראש ולענה ויהפוך השפע היוצא מן הארץ לפי טבעו, כמו כן בשמעו את דברי האלה הזאת יהפוך בלבבו הרע הקללה לברכה באמרו שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך לכפור בתורה והכופר בכל פטור עכ"ל, הרי ככל החזיון שאמרנו יוצא מפה קדוש הבעל עקידה, ע"כ אין ללמדו תורה רק לאחר שהחזירו אותו למוטב דאם מלמדו קודם שהטיב דרכו סופו להוילא דברי תורה לדברי הבאי והוא עלבון התורה, ונשמע שגם בנידון דידן הנערים שכותבין בשבת אין ללמדם תורה קודם שהחזירם למוטב.

מזה מללמד בנו בגימנאזיום כשנריך לכתוב בשבת א"כ יש כאן לפני עור, וא"כ מעתה אף שבאמת נמצאין הרבה שאין יריאים מלעבור על לפני עור ונותנין זייגנים אין זה היתר להירא את דבר ד' שיהי' מותר לו ללמדו או ליתן לו זייגנים כמו שהעלה במשל"מ (פ"ד ממלוה ה"ב) מתוס' חגיגה (יג. ד"ה אין) כיון שגם האחר עושה איסור.

והנה מצינו כיוצא בזה דשייך לפ"ע סו"פ איזהו נשך (ב"מ עה:) דהמלוה בלא עדים עובר בלפ"ע ופי' רש"י מפני שעולה על רוחו לכפור, וכן במ"ק (דף י"ו.) המכה בנו גדול עובר על לפ"ע מפני שגרם שמצטט בו, והנה לכאורה קשה ע"ז מהא דסנהדרין (דף סג:) דיליף מלא ישמע על פיך דאסור להשתתף עם העכו"ם, והקשה מהר"ם תיפוק לי' משום ולפני עור לא תתן מכשול ומי' דלפני עור ל"ש אלא בדבר ברור שנותן דבר בידו שיעבוד בו ע"ז אצל צמדי שדבר זה יכול לגרום שיבוא העכו"ם אח"כ ליטעע ע"ז בזה ל"ש לפני עור אלא איסור לא ישמע, וקשה ממקומות שהבאתי, ונראה דודאי בנכרי דאין אנו ערצאים עבורו דאין ערבות על נכרי אי לא כתוב לא ישמע ל"ה אסור משום לפני עור, אצל בישראל דערבין זה לזה ע"כ שייך הלאו דלפ"ע אפי' בכה"ג שיכול לבוא לידי עצירה, דמפני שישראל ערבין זל"ז ציוותה תורה לפ"ע אף בכה"ג כמו שנראה מריטב"א שהבאתי דלפ"ע משום ערבות, וכן דעת רמב"ן יבמות (דף ע"ד), ועת"ס סי' ר"ב [אולי הכוונה לחאו"ח סי' ר"א, המדבר שם בענין שליחות], מכל הלין נראה שאין ליתן רעליגיאנס (זייגנים) לנערי בני"ה ההולכים לגימנאזיום וכותבין בש"ק וכן העלה בדברי יוסף [הנ"ל] לאסור מטעם לפ"ע ומסייע ידי עוברי עצירה.

ב.

וע"ד השאלה השניה הנה פשיטא מאחר שאציו מוזהר להפרישו אפי' בקטן כדאיתא שבת (דף קכא.) ובעושה על דעת אציו כנידון דידן לכולי עלמא מצוין להפרישו עי' יבמות (דף קיד.) וברמב"ם (פ"ב משבת ה"ז) ודרשו במכילתא פ' יתרו לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך להזהיר הגדולים על הקטנים והוצא צפי' רש"י (כ' י"ו) ורמב"ן וספר החינוך להרא"ה (מנחה ל"ב) וכ"כ הרשב"א

שבת (דף קכא.) להדיא, ואל יטעך דברי הה"מ (פ"ב משבת ה"ז) דקוצר דאין אנו מצוין על שציתת קטן כמו שאין מצוין על שציתת הבהמה דכבר זיאר בח"ס (או"ח סי' פ"ג) שזה רק כשמניח עליו בע"ש סמוך לחשיכה אבל כשמניחו בשבת אסור משום לא תאכילום, וכשהבן כבר בר מצוה דהם עצמם מוזהרין איכא לפני עור שמכשיל את בנו כיון שסמוך על שולחנו ושולחו לגימנאזיום ברצונו הרי מכשילו, ואולי כיון שסמוך על שולחן אציו מוזהר עליו בלאו דלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך, אף כשהוא גדול ובר מצוה דהא עושה ע"ד אציו דכיון דסמוך על שולחנו לא שייך דגדול על דעת עצמו עושה, וכדמצינו שהתורה הזהירה את האב באל תחלל את בתך להזנותה (ויקרא י"ט כ"ט) ולא חילקה תורה בין קטנה לגדולה לאמור שע"ד עצמה עושה כשהיא מרוצית טו, וכיון שעובר אלאו דל"ת מלאכה הרי הוא חשוד על כל התורה כולה, ועכ"פ עובר אלפ"ע באיסור שבת החמורה, ומלבד זה מבטל מ"ע דולמדתם אותם את בניכם בידיים, ואיה היר"ש של אותו השוחט ועכ"פ נריך להיות בודק סכין ונותן לו כהך דיו"ד (סי' ב' סעיף ו').

והה"ג מו"ה שמעון פאללאק מיעמערינג הביא בזה דברי הראב"ן (סי' ל"ו) אהא דאיתא בב"ב (דף קל"ו:) דברי' עדיפא לי' מדנפשיה דתליא בפלוגתא דתנאי של בן עזאי ור' עקיבא שרע"ק ס"ל להיפך דאויב אדם את גופו יותר מצנו, וידוע דהלכה כרע"ק מחברו, א"כ כשחשוד להכשיל בדבר עצירה משום אהבת בנו שיהי' עשיר ומולח מכ"ש שחשוד להכשיל משום הנאה של עצמו שיש לו מכשירות, ואף למש"כ הפוסקים ציו"ד (סי' טו' סעיף ד') דחשוד על דבר חמור אין חשוד על דבר קל רק בזמן אחד, הנה באיסור שבת דחמור דהוה מומר לכל התורה ונהי דכאן רק חשוד על איסור שבת י"ל דאפ"ה הוה כחשוד לאותו דבר, והיטב אשר דיבר בזה הרב הגאון דקהל טשאטה נ"י באיסור לפני עיוור מה לי שמכשיל באיסור זה או זה הכל איסור אחד והוה חשוד לאותו דבר ממש.

והה"ג מו"ה גרשון שטערן דמאראש לודאש כתב דמאחר דדעת הרמ"א (סי' ש"ו סעיף י"א) דכתב גלחות אינו רק איסור דרבנן דעת יחידית הוה טו ועי'

טו. עיי"ש ברמב"ן וז"ל כי בעבור שהבת ברשות אבי' והוא רשאי בנעורי' לקדש אותה ולהכניסה לחופה פירש הכתוב שאיננו רשאי למסרה למי שיהי' זנות.
טז. עי' ביאור הלכה שם.

והה"ג מו"ה יוסף מאיר נ"י טיגרמן מנייהיזל הציא מאמר חכמו"ל סוף סוכה (דף נ:ו) שקנסו חכמיז"ל בשביל מרים צמ זילגה כל המשמר כולה משום שומא דינוקא דאצוה או דאימיה מכש"כ צנידון כזה שהאצ עזמו שולח צנו לגימנאזיאוס ולא איכפת לי שכתב בשבת אין לך הפקר גדול מזה והחיוצ לפוסלו.

בשעת ההדפסה צא לידי מכתב מהה"ג מו"ה שלום נ"י אצ"ד דקהל סערעדני שדעמו ג"כ לאסור מאחר דהש"ך יו"ד (בסי' קנ"א סק"ו) הכריע דציראלל לכולי עלמא אסור עכ"פ משום מסייע ידי עוצרי עזירה י.

מג"א סק"י וצית שמואל אה"ע (קכ"ו סק"א), וכן [ממנה שהקשו המפרשים אין] כתב משה את המורה ציוס שצמ שמת, ואמאי לא חי' שכתבו צלשון יוגית שהרי יכול לכתוב צכל כתב כדאיתא פ"ק דמגילה (דף ס:), אלא וודאי כל כתב הוה דאורייתא, א"כ עכ"פ הוה מסייע ידי עוצרי עזירה צאיסור דאורייתא, ואפי' הוה רק דרצנן שיין ג"כ משום מסייע ידי עוצרי עזירה כמוש"כ צפתחי תשוצה (יור"ד סי' ש"ג סק"צ), וצפמ"ג או"ח (סי' קס"ג אשל אצרהס סק"צ) נסתפק צוה, ומינה שהשוחט שמשלח צנו לגימנאזיאוס ומחלל שצמ אינו ירא שמים ואנן צעינן שוחט מוחזק צכשרות כדאיתא צדרכי משה (יור"ד סי' א').

סימן כא

בענין בישול בכלי שני וע"י מלח

נראה מדבריו דאין במליחה משום עיבוד אבל יש בו משום מבשל, ולא משמע שם כן בשבת (דף עה:), ודבריו סותרין זא"ז דבסוגיא דשוחט בשבת (חולין יד.) כתב בעצמו דאין איסור במליחה רק מדרבנן וצ"ע, ועיין מג"א (סי' שכ"א סק"ז) וגאונים במשל"מ (פי"א משבת ה"ה).

[הג"מ יוסף ליב סופר מדערעטשקע]

ראיתי צפרי חדש יו"ד סי' ס"ח הקשה כן על הר"ן דמצשל ל"ש צמליחה, ונראה דע"כ לא הקשה על הרמב"ן משום דאפשר לפרש כוונתו דכמו דאין חיוצ בשבת צמליחה משום מצשל דצעינן תולדת האור עכ"ח שאני שצמ מאיסורין, ה"ה דאין לילף דכלי שני אין מצליע מדאין חיוצ משום מצשל בשבת, ד"ל דלענין שצמ לא מחשב תולדות אור רק צאור עוצרת תחתיו כמו שאמרו צירושלמי (שבת פ"ג ה"ג) שהציא הר"ן אצל לעולם דמצליע.

בקשתי לי רב בפירוש דברי הרמב"ן בר"ן סוף ע"ז (דף לח:) וז"ל, הרמב"ן ז"ל הביא עוד ראייה שאפי' כלי שני הוא בולע מחום שאינו מספיק לבישול, דבפ' כל הבשר (חולין קיא:) אמרינן דקדרה שמלח בה אסור לאכול בה רותח משום דמליח ה"ה כרותח, ואע"פ שאין במלח משום מבשל לגבי שבת כדאיתא בפ' כלל גדול (שבת עה:) עכ"ל. ולא זכיתי להבין דהמבשל בחמי טבריה בשבת פטור כדמבואר בפרק כירה (שם מ:) דאין איסור רק בתולדה דאור, ומליחה לאו תולדה דאור הוא וא"כ אין ראייה ממליחה לשבת, ד"ל דיש פעולה למליחה כמו בישול אבל לענין שבת פטור משום דלאו תולדת האור הוא וצ"ע, ועיין נוב"י מה"ת (או"ח סי' כ"ג) ולא זכר דברי רמב"ן אלו. וכן השגת הר"ן שם זרים אצלי דז"ל ולא הבינותי זה ששם לא אמרו אלא שאין בו משום מעבד ואם התרו בו משום מעבד פטור, אבל שלא יהי' בו משום בישול לא למדנו,

יז. עי' בתשו' חמדת שאול ח"ב סי' נ"ז מש"כ להיריאים דק"ק פאפא: הגם שהי' בידי לקצר כיון שיש בידכם תשובה מאת ידינ"פ הרב הגאון אבדק"ק ווייטצען שליט"א שדבר זה אסור וכל דבריהם כגחלי אש ואין להרהר אחריהם וכו', ועי' עוד בתשו' דברי מלכיאל (להגאון מלאמזא) ח"ה סי' ר"ס שאוסר לאכול משחיתת שוחט השולח בתו לגימנסיא.

סימן כב

בענין הכנת ספר תורה לקריאה בש"ק
בשעת פסוקי דזמרה

כאפשר בכך גם בזה"ז, וזהו המקור לחפש מקודם, ועי' במס' סופרים (פי"א ה"ג) ר"י הוה מפקד לרב עולא חזנא דכנישתא דבבלא כד הי' קורא אורייתא תהא גלולה במקום שרוצה לקרות, הרי שגם בזה"ז נוהג כבוד הציבור עיי"ש, ובענין זמן החיפוש ודאי המובחר עוד קודם ברוך שאמר, ופה מחפשינן בשעת חזרת הש"צ שמ"ע, אכן בשל"ה בדיני ס"ת כתב נוהגין העולם בשעת שאומרים פסוקי דזמרה לחפש בס"ת ולהעמיד הס"ת על מקום שקוראין כדי שלא יצטרך לחפש אחר הוצאה מפני כבוד הציבור עכ"ל, ואולי מפני שקודם ברוך שאמר עדיין עם מועט בביהכ"נ, וכדי להרבות כבוד התורה ממתנין עד פסוקי דזמרה ומכבדין לנכבדים העסק בס"ת, ובאתי לעורר כי לא לבד בשבת ויו"ט החיוב לחפש ולהעמיד הס"ת על מקום קריאתה כדי שלא יצטרך לחפש אחר ההוצאה כי ביותר נחוץ לעשות כן בימי החול, כי אז יותר שייך טרחא דציבורא דמהא"ט קורין רק ג' גברא ואין מוסיפין עליהם רק שבימי החול אין מכבדין העסק רק שמש הכנסת עושה כן כמבואר במס' סופרים הנ"ל, ולא כמו שראיתי שמתרשלין בזה והעם העומדים וממהרים לעסקם המה מלא כעס ואינם מוחלים על כבודם.

[הג"מ דוד צבי קאצבורג]

פה תקנתי זה רצות זשניס שזשזת זמנחה גוללין ספר אחד לכל ימי השזוע ורק זר"ח גוללין קודם הקריאה.

חליפת מכתבים אשר היה לי עם אלוף נעורי חו"ב בתורה הדורש טוב לעמו נ"י, אודות המנהג אשר נהגו בק"ק לחפש הסדרא שיקראו היום בש"ק או ביו"ט אימתי זמנו, ודעת מעלתו נ"י דכל זמן אחד הוא, הנה לדעתי לא כן הוא, כי התפלה אשר תקנו לנו אנשי כנה"ג במקום קרבן אינו בדין לקבוע אז עסק אחר אף אם הוא עסק של מצוה י", ובפרט כי מפסיקין בדיבור לכבד הגברים ואומרים ישר כח, ודכירנא כד הויתי טליא בעיר מולדתי ק"ק ישנה ברעזאווא, בראשונה היו עושים חיפוש בשעת אמירת פסוקי דזמרה, וכשהיה ג' ספרים כגון שבת ר"ח חנוכה היה ממשיך עד לאחר ישתבח, ואמ"ו הגאון דמאד נ"י שהיה אז שמה אב"ד ביטל הדבר לעשותו קודם ברוך שאמר, וכן ראיתי קהלות שעושינן זאת בחזרת הש"צ השמ"ע, אבל בשעת פסוקי דזמרה לא נכון לעשותו.

[הג"מ אברהם פריעדמאנן]

חך חיפוש אייתנין עלה מפני כבוד הציבור כמבואר בשו"ע (סי' קמ"ד סעיף ג') אין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הצבור ומקורו מש"ס יומא (דף ע.), ולא יהי' זה קל בעיניך שהרי מפני זה התירו לכה"ג ביוה"כ לקרוא ובעשור לחודש בעל פה, ואף דבמג"א (אות ז') צידד דרק במקדש שהיו כל ישראל שייך זה, אכן מדהביאו הרי"ף והרא"ש האי שקלא וטריא ביומא משמע דשייך גם בזה"ז, ועי' בהגהות נתיב חיים, ועכ"פ לדברי הכל יש לחוש לכבוד הצבור עכ"פ

סימן כג

אם מותר לקדש בצוק העתים על חלב
קאפע וטהע

נהג ג"כ לברך על יין צמוקים מבושל קידוש והבדלה יען שלא הי' יין משומר כראוי מצוי, והאריך שם בדברי הפנים מאירות שכ' שע"י בישול אשתני לגריעותא יעיש"ה, ומה"ט כתב במנחת שבת (סי' ע"ז סעיף ו"א) דהיכא דשכח להשרות הצמוקים במים ג' ימים קודם שבת וא"א להשיג יין לקידוש עדיף שיבשל הצמוקים במים ויסננם אח"כ משישרה אותם במים פחות מג' ימים ויסמוך על המקילין בכבוש מעל"ע [יעיי' בהגהות יד שאול ליו"ד (סי' קכ"ג) הו"ד במסגרת השולחן על הקיצו"ע (סי' נ"ג סק"ז) שכ' דלדידן דכבוש הוא במעל"ע גם לענין יין הדין כן ומברכין עליו בפה"ג וכן מבואר בחכמת אדם (כלל ע"ה סעיף ח') דסגי בשרוי מעל"ע יעיי"ש] דבמי בישול הצמוקים רבו המתירין בהדיא לקדש עליהם ולברך עליהם בפה"ג ובשרויים במים פחות מג' ימים רבו המחמירין שלא לברך עליהם בפה"ג ושלא לקדש עליהם עכ"ד, וכן הביא שם מספר הזכרון בשם ס' עמודי אור דמתיר מי בישול צמוקים לקידוש ולברך עליו בפה"ג, ובמנחת שבת שם (סי' הנ"ל) הביא ג"כ בשם ס' מנורה הטהורה שכ' וז"ל ואנו נוהגים לבשל הצמוקים ולברך עליו ולקדש עליו עיי"ש, ולפי"ז ממילא מודה הגאון שליט"א, דאין לחלק ולומר יען דקאפעע וטהעע אינו ראוי לשתותו רק ע"י בישול אין לקדש ואין יוצאין כלל אף בשעת הדחק שזה ודאי יותר טוב משלא לקדש כלל, ומשו"ה אין בזה חשש גמגום וכ"ע מודו שכן הוא על צד היותר טוב בעתות האלה שאין יין ושאר משקים מצויים כלל בלי שום גמגום כמו שביארנו.

[הג"מ ישראל וועלץ רב בטיניע מח"ס שו"ת דברי ישראל]

חמר מדינה לקידוש זודאי עיקרו היו"א מענזים או מצימוקים וזהו עיקר המלצה, לכן אף היכא דצעי לפעמים צישול לא פקע ממנו שם חמר מדינה, אצל נקאפעע שעיקרו ע"י צישול ל"ה מעולם צכלל חמר מדינה, ומגד עצמו ג"כ ל"ה משקה לעולם, לכן זודאי טוב שלא לקדש כלל על משקה כזה.

רבים שואלים יען בצוק העתים האלה היין הוא ביוקר גדול מאד גם אינו מצוי כ"כ שמצד חוקי המדינה לא ניתן רשות לא לקנות ולא למכור, האיך יש לנהוג בענין קידוש של לילה וקידושא רבה והבדלה, ואם מותר לקדש בשחרית עכ"פ על כוס חלב או קאפעע וטהע, וכן להבדיל על משקים הנ"ל כיון דגם שארי משקים אינם בנמצא מטעם הנ"ל כנודע.

[הג"מ ישראל וועלץ רב בטיניע מח"ס שו"ת דברי ישראל]

בבר נשאלתי ע"ז אשתקד מכמה מקומות והשצתי דבקאפעע וטהעע אין יוצאין כלל יען דאין ראוי לשתותו רק ע"י צישול, ולא דמי לבארשט שנעשה ע"י שריה צמים כמו צענזים שג"כ יוצאים טעמו ע"י ששוין צמים, לכן אין לקדש בשעת הדחק רק עכ"פ על חלב דהוה ראוי צלא צישול, ותדע דהא צעמים הללו הרצה שומין קאפעעע רק מגרעיני תזואה ואטו משום זה הוא חמר מדינה.

בענין הנ"ל

בדברי הגאון הגאב"ד שליט"א דלחלק יצא דבקאפעע וטהעע אין לקדש ואין יוצאין כלל אף בשעת הדחק, יען דאין ראוי לשתותו רק ע"י בישול, ולא דמי לבארשט שנעשה ע"י שרי' במים כמו בענבים שג"כ יוצאים טעמו ע"י ששוין במים יעיי' בפנים, ואם כי אני כנס לגבי ענק אך יען בתורה הרשות נתונה לכל לבאר ולפלפל, הנה בחיי אדם בהלכות שבת (כלל ו' סעיף ז') מבואר בהדיא דמותר לבשל הצמוקים ולסנן היין ולקדש עליו וכ"כ בעיקרי הד"ט (חא"ח סי' י"ג אות י"ח בשם שו"ת כנה"ג סוף חלק ב' סי' א') דכתב דמותר ליקח צמוקים שיש בהם לחלוחית קצת ויבשל ויסננם מהצמוקים דיין גמור מיקרי עיי"כ ומברכין עליו בפה"ג ויצא ידי חובתו לקידוש ולהבדלה עכ"ל וכן מבואר בסידור דרך החיים בדין על איזה משקים מקדשין (אות ג' במוסגר הראשון) יעיי"ש, ובספר אשל אברהם מהגה"ק מבוטשאטש (סי' ע"ב) שהוא צ"ל

סימן כד

אם אמרינן כל העומד לחתוך כחתוך דמי
לענין לחם משנה

מחוסר מעשה, אמנם עיי"ש בדברי תוס' ד"ה דאי בעי דהיכא דזרק לבסוף מודה רב אשי דאמרינן דמעיקרא כזרוק דמי וכו', וא"כ ה"נ כשיחתוך לבסוף נימא דמעיקרא כחתוך דמי, ועוד יותר הלא כבר האריכו המפוי דהיכא דא"א בענין אחר ובוודאי יעשה הדבר בסוף אז אפי' לרבנן דפליגי אר"ש מודים בזה דהוי כאלו כבר נעשה, וא"כ ה"נ הלא בוודאי יבצע כי כבר ברך ולא יעשה ברכה לבטלה, ואם כן אפי' לרבנן כאלו נחתך, ולפי"ז שוב לא יוכל אחר לברך על זה בתורת לחם משנה.

[הג"מ הילל וויינבערגער מפרעסבורג]

הנה כבר כתב הס"ס (שו"ת או"ח סי' מ"ו) ללדבר זה גופיה לא אמרינן כחתוך דמי רק לגבי מילתא אחרימא שייך כחתוך דמי.

נסתפקתי היות בעתות הללו שהסולת הוא ביוקר ומיעוט המציאות ועי"ז בהרבה בתי בני"י אשר מתחלה עשו תמיד על שבת קדש לכל אחד ואחד לחם משנה, ועתה עבור שאין הסולת מצוי אין עושין כי אם לחם משנה בפעם אחת לכל סעודה וסעודה, ונסתפקתי אי ראוי ונכון שאחר שברך אחד על הלחם משנה ועשה סי' למקום שיחתוך ויבצע כמבואר בשו"ע (סי' ע"ד) שיתן את הלחם משנה לאחר קודם שיבצע וכן יברכו כל אחד ואחד על לחם משנה אחת, והאסתפקתא הוא כי ר' שמעון ס"ל (ב"ק ע"ג) כל העומד וכו' וא"כ הה"ד כאן כיון שכבר בירך ראשון וצייץ מקום החתך ממילא נימא כחתוך דמי, או דלמא נימא דל"ה כחתוך כרב אשי דמחלק במנחות (דף קב.) דר"ש רק שם סבר כל העומד וכו' היכא דלא מחוסר מעשה כי אם דבורא בעלמא כפדיי אבל בזריקה דמחוסר מעשה וכו' עיי"ש, וא"כ הה"ד בני"ד הלא

סימן כה

בענין שליחות במלאכת שבת

ישראל בערכאות למשפט ביום ש"ק בעוה"ר, ודעתך כי אם אישלד"ע עכ"ז איסורא הוה, ודאי כן הוא דהא במס' קידושין (דף מג.) מסקינן דחייב עכ"פ בדיני שמים, ואפי' לדעת מרן חת"ס (או"ח סי' פ"ד) ושכן דעת הבית מאיר (אה"ע סי' ה') דבענין מלאכת שבת לא שייך שליחות דהתורה הקפידה על מנוחת הגוף והא נח עכ"פ, וא"כ אפשר לומר דליכא אפי' איסורא משום שליחות ורק אמירה לנכרי אסור משום שבות עיי"ש"ה, מ"מ הוא ודאי מסייע ידי עוברי עבירה כמ"ש התוס' (דף ג. ד"ה בבא) והרא"ש (סי' א') ריש מסכת שבת עיי"ש, ודברי הש"ך ביו"ד (סי' קנ"א סק"ו) ידועים דס"ל דבמומר לא

[תשובת הגאון בעל לבושי מרדכי]

בעה"ת יום ה' פ' שלח תרע"ג לפ"ק באר יצ"ו

שוכ"ט על ראש ידידי ה"ה כבוד הרב הגדול חר"ף ובקי עצום צדיק תמים כש"ת מו"ה אברהם פריעדמאן נ"י אבן יקר ק"ק וואיטצען יצ"ו

אחדש"ה הנני במודע כי יקרת מכתבו של כת"ה בא לידי, וע"ד שאלה אם יש חשש איסור במה אשר אדאווואקאד [עורך דין] ישראל הולך בשליחות

שייך מסייע ידי עוברי עבירה, ובמג"א (סי' שמ"ז סק"ד) נראה דפליג אדברי הש"ך וכבר הלכו בו נמושות בספרי אחרונים עי' בתשו' מהרי"א (או"ח וי"ד סי' קמ"ז) ותשו' כת"ס (וי"ד סי' פ"ג) שמחמירים כדעת המג"א, ועי' בספרי (לבושי מרדכי או"ח מהד"ק בס"ד בסי' מ"ג) שם הבאתי דבריהם, וכש"כ בנידון זה שרצונם ומשלחים אותו לכך ובא בשכרו לכ"ע איסור הוה למשלחו כנלע"ד, והנני מסיים בכל חותמי ברכות ידידו דוש"ת.

ה"ק מרדכי ליב ווינקלער
פה מאד

[וע"ז כתב רבינו זי"ע]

ידוע דעת המחנה אפרים (ה"ל שלוחין סי' י"א) דאף דאין שליחות לנכרי אם שכרו הוה יד פועל כיד צעלים כדמוכח צ"מ (דף י.), ולפי"ז אף צמלתא דמנין למימר דאשלי"ע, כיון שהוא פועל דידי' וכל מעשיו הוא צעם הצעלים ישל"ע, ולכן אף דנאמר דצצת ל"ש שליחות דעכ"פ גופו נח כצצת צית מאיר, אצל כשהוא שכרו והעמידו צחיקאו יש שליחות גם צצת, והצצתי ראי' לזה מגמ' דצ"ק (דף ע"א) מי איכא מידי דאי עמיד איהו

לא מחייב ואילו עמיד שליח מחייב, וקשה מאי פריך הא צצת דל"ש כלל שליחות דגופו נח לכן הוה כאילו טצחו צחול ע"י אחר לכן חייב דו"ה, ומוכח לכאורה דלא צצית מאיר, אולם כששכרו נעשה שליח א"ש.

וה"א דאיתא צקידושין (דף מג.) דאף צצתו פטור שם שאני דמה צצא להרוג אין זה ענין אשר נאמר עליו דהוה כיד צעלים דאטו רצונו שיהי' דוקא כאילו עמיד איהו הלא אי הוה נהרג ממילא ג"כ הוה סגי לי', וכן אין להתיר משום דהוא מומר כשיטת הש"ך (וי"ד סי' קנ"א הג"ל) כאשר הוכחתי צמק"א מרש"י ע"ז (דף ו. צד"ה ולפ"ע), דמוצין לי' צהמה ומקריצה לעכו"ס, וצני נח נצטוו עליו דהוא א' משצע מצות, ונהי דאמרינן עמד והתירן מיהו אל יעצרו על ידך שהרי עמידין ליתן את הדין וכו' קעצר ישראל משום לפ"ע עכ"ל, נראה להדיא דכונת רש"י לחלק דצודאי אם גוי צא לעבוד ע"ז צמוזד וצכונה אין אנו מחייבין להפרישו דהא עמד והתירן אמנס כצצא לעבוד צשוגג (או צאומר מותר) מחוייבין להפרישו ע"ד שכתב הדגול מרצצה צכונת הש"ך, נשמע מזה דהיינו רק צנכרי דעכ"פ נאמר עלייהו עמד והתירן אצל צמומר ישראל דצודאי לא עמד והתירן ע"כ אף כצצא לעבוד צמוזד חייב להפרישו כ.

סימן כו

אם מותר לשחוט לחולה בשבת במקום שאפשר ע"י שנים

והנה לכאורה נראה לומר שזה תלוי במחלוקת הראשונים אם יש להאכילו נבילה או לשחוט עבורו בשבת הובא בב"י (סי' שכ"ח), והנה הב"י מסיק שהכל תלוי אם אמרינן שבת הותרה או דחוי' אצל חולה, אם אמרינן דחוי' ולא הותרה או בודאי מאכילין אותו

הנה בענין שחיטה לחולה בשבת נסתפקתי באם אפשר לו לשחוט בלא דחוי כגון לשחוט ע"י שנים שבודאי בין לר"י ובין לר"ש (בשבת צ"ג) בזה יכול וזה יכול כ"ע ס"ל דפטור, אבל הוא לא עשה ע"י ב' אלא שחט ע"י עצמו אם הוא חייב בחולה בשבת או לא,

כ. וכ"כ בטוב טעם ודעת תליתאי ח"ב סי' ל"א, ועי' כ"ס יו"ד סי' פ"ג, ובמחנה חיים או"ח ח"ב סי' כ"א-כ"ג פלפול גדול עם הגאון בעל שבילי דוד אם מחוייב להפריש עבריין צמוזד.

נבילה מלעבור איסור שבת, ומעתה ה"ה בכה"ג אם הי' יכול לשחוט ע"י שנים והוא לא עשה אלא ע"י עצמו הי' נראה לומר שהוא מתחייב בנפשו.

[הג"מ אייזיק פרישמאן מוואכטעליץ]

הנה מצואר צח"ס (או"ח סי' ע"ט) דשוחט לחולה לא שייך חטא צשזיל שיזכה חצירך דהוא ענמו זכה צמנזה זו כ"א, ה"נ לא שייך אפשר צשנים דכל הקודם זכה, ואם צענמו יכול לזכות צמנזה זו אין להניחו צעבור זה שגם אחר יוכל לסייע צמנזה זו.

סימן כז

בענין מוקצה לעשיר מוקצה לעני

ב"ה מערעבעש א' לסדר וצא תרל"ז לפ"ק

משה שפיר קאמר בשחקים אור בהיר הרב הגאון האדיר צדיק כביר החכם השלם סיני ועוקר הרים מופת הדור מאור הגולה וכו' כק"ש מהולל הרב ר' משה שיק נרו יהל האב"ד עיר חוסט יצ"ו

אחרי מבוא בחצרת קדשו ובקשת המחילה כראוי לגדול הדור, את אותיותיו הצהירים ובהירים מעולפות ספירים הבריקו מול עבר פני ואני בחושך הולך ראיתי בדבריו הטהורים אור גדול מאיר ומנהיר דולה ומשקה כמעין המתגבר בחריפות ובקיאיות שבעתיים מווקות, הנה הרהבתי בנפשי לגשת, אף כי יראתי פן תכסני בושתי, השם חכמה בטוחות, הוא יורינו וזאת החלי בעזר אלדי הרוחות.

דסוזר מוקצה, טריפה אסור לטלטל, ומעתה אם צא לפני מורה שאלה ציו"ט והטריף והחמיר יען שהוא של צעה"צ עשיר והוא הפסד [מועט], ואם אותו הפסד מועט לעשיר הוה הפסד מרובה צעני, וא"כ אילו צא המעשה צעה"צ עני, היינו מכשירין אותו כיון (שהוא) [שאכלו אינו] דבר מועט, וא"כ יהי אכל עני מותר לטלטל, [אכל] כאן שהוא של צעה"צ עשיר צאמת ומחמירין, יש להסתפק אם עני מותר לטלטל אותו, כיון דלדידי לא הוה מוקצה, שהרי אכל עני היינו מכשירין, ואף דצש"ע מצואר דכיון דמוקצה לצעה"צ עשיר מוקצה גם לעני, היינו צדצר שהוא מקצה, אכל צטריפה שהוא מחמת איסור, אפשר דלעני דליכא איסור טריפה צזה, כיון שאכל העני הוה דבר (מועט) [מרובה], דהרי תוס' צפרק מפנין (שבת קכו: ד"ה כיון) כתבו אהא דאמרינן דמותר לטלטל תרומה טהורה משום דחזי לכהן, והקשה דהרי אמרינן צצגד שאין [לו] ג' טפחים על ג' טפחים דלא חזי לעשיר הוה מוקצה אף דלעני ראוי, ומי' דמוקצה מחמת איסור כגון תרומה כיון דחזי לכהן מותר לטלטל גם ישראל, ומעתה גם צזה יש לומר דכיון דחזי לעני ולא הוה מוקצה, גם לעשיר לא הוי מוקצה כיון שהוא רק מוקצה מחמת איסור, או נימא דכאן צטריפה כיון שכצר טרפוהו לצעה"צ עשיר, גם אם יתן לעני יטריף אותו, כן נראה מצד הסברה, דלא יחזור להחיר מה שכצר (החיר) [נאסר], אף דנשתנה דינו, כיון דנגמר דינו דהיינו שטרפו אותו, וכהאי גונא אמרינן צסנהדרין (דף ע"א:) לענין צן נח שצירך השם ונחגיגי, אף

מדם אחיל לדצר להמלמד צדצרי קדשו אערין לפני דהר"ג נ"י את אשר נסתפקתי והוא דצאו"ח (סי' ש"ח סעיף נ"ב) מוצא להלכה דמוקצה לצעה"צ עשיר מוקצה לעני, ועיין ט"ז (ס"ק כ"ה) ומג"א שם (ס"ק ע"ט) שהאריכו, ונסתפקתי, הנה ידוע הרבה איסורים אשר אנו מחמירים צהפסד מועט ומקילין צהפסד מרובה, והנה הש"ך יו"ד (סי' רמ"צ אות ג') צענין הוראת איסור והיתר, כתז דיש מה דהוה הפסד מרובה לעני והפסד [מועט] לעשיר, והנה ציו"ט קיימ"ל מוקצה, ואיתא סוף שבת (דף קנ"ו:) דלמאן

כ"א. יעיי"ש בכת"ס שכתב דלא שייך איסור מעשה שבת משום דמצוה קעביד עיי"ש בד"ה וזהו מה שנ"ל בסוגיא, ועי' מחנה חיים ח"א סי' ק"ב דהשוחט לחולה הוה שלוחו של החולה ואין כאן עבירה ול"ש לומר חטא בשביל שיזכה חבירך עיי"ש.

היינו יודעין דצכה"ג ג"כ מותר לטלטל, ולכן הציא המג"א ראי' מטריפה דדחי צידים כמש"כ ואפ"ה משמע דלר"ש מותר לטלטל.

אלא די'ש לומר דאפשר לר"ן גם צטריפה מודה דמותר לטלטל, והוא דהנה יש ליישב קושיית הפרי מגדים על דרך זה, דדוקא צטרומה אמרינן דחוי לכהן מותר, משום דאילו הי' אותה צטרומה של כהן מותר לכהן לטלטל, השתא דהוא של ישראל ג"כ מותר לטלטל, כיון דאם צאמת הי' של כהן הי' מותר לטלטל, אבל צנדרה מן הככר, הרי גם אם האחרים היו נודרים, ג"כ הוא מוקצה, לכן גם עכשיו מוקצה לכ"ע, והנה לפי"ז צטריפה, אם הי' אותו השאלה של צעה"צ עני, צאמת הוא מתירין ולא הי' מוקצה, א"כ דמי לתרומה דלא הוא מוקצה, א"כ אפשר לר"ן צטריפה לא הוי מוקצה צכה"ג, רק יש להסתפק לשיטת התוס' דאפשר צטריפה דכבר דן הדיין דהוא טריפה, גם אם יתן אותו לעני לא יכשירו, א"כ הוא מוקצה לכ"ע.

ובזה הי' נראה ליישב מה שהקשה השער המלך ה"ג פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ה), דאמרינן צצילה (דף כ"ג) חלה שנטמאת אסור לטלטל משום דלא יכול לשרוף ציו"ט, והקשה לשיטת תוס' בקידושין (דף לז. ד"ה מעקה) דנשים ציום טוב פטורים מעשה שהזמ"ג ורק על ל"ת חייבות, ואם יש עשה לדחות ל"ת דיו"ט דוחה, א"כ יקשה שם דמותר לאשה לשרוף ולא הוא מוקצה אצל האשה [א"כ לא יהי' מוקצה כלל], ולשיטת הר"ן א"ש דהוא מוקצה לכ"ע אף דחוי לאשה לשרוף, ואף דהוא מוקצה מחמת אסור הוא מוקצה לכ"ע.

ונא אל ימנע הדרגנ"י צרוב ענותנותו להאיר עיני איזה דרך ישכון אור כי שש אנכי צאמרותיו הטוריים לשאוב מים מצור מים חיים כב.

דנשתנה דינו, כיון שנגמר דינו אין מחזירין לדון כפי שהוא עכשיו, א"כ גם לעני הוא מוקצה, ול"ע.

והנה לדעת הר"ן סוף פרק כירה (בר"ק פ"א) דגם צמוקצה מחמת אסור אמרינן מוקצה לצעה"צ מוקצה לכולי עלמא, דאמר צנדרה אשה צככר דהוא מוקצה לה, הוא מוקצה לכ"ע, ופליג לתוס' שם (דף מו: ד"ה מ"ג), הנה לפי"ז לכאורה לשיטת הר"ן פשיטא דכיון דמוקצה עכ"פ לצעה"צ עשיר דהרי הוא הפסד [מועט], א"כ גם לעני הוא מוקצה, אף דהוא מוקצה מחמת אסור, אלא די'ש לעיין גם לשיטת הר"ן, דהנה הפרי מגדים שם (א"א ס"ק ע"ט) הקשה לשיטת הר"ן דגם צמוקצה מחמת אסור מוקצה לכ"ע, א"כ למה אמרינן דמטלטלין תרומה משום דחויא לכהן, ומירץ צצטרומה לא מקצה צידים לכן מותר, אבל צנדרה מן הככר מקצה צידים, ולפי"ז צטריפה יש לומר די'ש לו דין כמו צנדרה מן הככר, משום דכאן מקצה צידים לפי דעת הרבה פוסקים, כמבואר צאריכות גדול צש"ך חו"מ (ס"י כ"ה ס"ק י"ד) צאר היטב, דהיכא דקם דינא מה שמטריף הדיין דמי כאילו הזיקו צידים, והוא דעת תוס' והרא"ש, א"כ גם כאן דיין שמטריף דמי כאילו מקצה צידים, א"כ הוא מוקצה לכ"ע.

ובזה הי' נראה לפרש כוונת מג"א (ס"י ש"ס ס"ק י"ו), דכתב שם, דעכו"ם ששחט צצצת דשחיטתו נצילה מותר לטלטל לדידן דלית לן מוקצה צצצת, והציא ראי' מהך דטריפה סוף צצצת דמשמע דלמאן דלית לי' מוקצה מותר לטלטל, וצמחצית השקל הקשה למה צריך ראי' לזה מאי צצצת יש לחלק צין נתנבלה מעצמה, משחיטת עכו"ם, והנה י"ל דכיון דאם נתנבלה ע"י שחיטת עכו"ם הוא מוקצה דדחי צידים, אפשר גם לר"ש הוא מוקצה, עיין צצצת (דף מה: צתוס' ד"ה אין לנו) דלא פסיקא להו אי לר"ש דלית לי' מוקצה היכא דדחי צידים אולי מודה, וא"כ לא

סימן כח

בענין חליבה אצל עכו"ם בשבת

לא היתה מועלת וא"כ הכלי אע"פ שהוכן לחלב שיקח העכו"ם למחר עכ"ז מותר לטלטלו לכל דבר, וא"כ ממילא איכא החשש של ביטול כלי מהיכנו, וכמו דאמרינן גבי מטה שיחדה למעות אינו נאסר בטלטול רק אם נתן עלי' מעות מבעוד יום אע"פ שסילק המעות אח"כ, אבל ביחדה לחוד לא נאסר בטלטול ועיין שבת (דף מד:), אמנם הדבר נכון דהנה השלטי הגבורים בפרק כירה (דף מד:), אמנם הדבר נכון דהנה הקשה אמאי במטה לא נאסר ביחדה למעות לחוד כדאיתא (דף מד:), רק בנתן עלי' מעות מבע"י, ומחשבה לחוד לא מהני לאסור, וגבי קופה של עפר וחירות של דקל מהני מחשבה לחוד להתיר, ויצא לחלק עפ"י סברת הה"מ (בפרק כ"ה משבת הכ"א) דגבי מטה שאינו עומד לתשמיש זה לעולם למעות ע"כ צריך מעשה ולא סגי במחשבה, אבל היכא שעומד לזה ולזה אז מועיל מחשבה יעיי"ש, וא"כ בנידן דידן שהכלי באמת עומד לתשמיש זה שתמיד כלי זה מיוחד לחלב ומייחד לה להחלב שיחלוב בו העכו"ם או שיתן לתוכו חלב הנולד, בודאי מועיל מחשבה לאסור הכלי בשום טלטול אחר רק לזה שיקח העכו"ם הכלי ליתן בתוכו חלב בשבת, וא"כ אין כאן ביטול כלי מהיכנו.

[מתוך שאלת הג"מ רבי דוד שליסל דומ"ץ ובאראב אח"כ ראב"ד מונקאטש מח"ס בית דוד ואמרי דוד על תרי"ג מצות]

את חג הסוכות יחוג בריצה מע"כ ידידי הגאון וכו' מו"ה דוד שליסל דומ"ץ דק"ק ובאראב יע"א

אודות שאלתו, הנה אי משום משא ומתן צשנת, יפה כתב מע"כ נ"י וכמזכיר צסי' שכ"ג, ולענין ציטול כלי מהיכנו, נלע"ד דהא אף צצהמת ישראל שחולצ ע"י עכו"ם שייך ציטול כלי מהיכנו, וזה מזכיר שמותר לחלוצ ע"י גוי יעייין (סי' ש"ה סעיף כ'), אללא מטעם דציטול כלי מהיכנו דרצנן ונער צעלי חיים דאורייתא וכדאיתא

הנה בכאן ק"ק זבארב המנהג מקדמת דנא שהולכין לחלוב אצל העכו"ם בשבת קודש באופן זה, שבע"ש מרחצים ומכינים הכלים המיוחדים לחלב ומעמידים אותם על מקום ידוע, ומכינים אותם על זה שהעכו"ם יקחו למחר בש"ק, ובשבת בא יבוא העכו"ם ונוטל הכלים והישראל אינו מדבר עם העכו"ם בזה הענין כלל רק שרואה הכל מתחילה ועד סוף ואין אומר ואין דברים, וחשבון בזה בא יבוא לאחר שבת עם העכו"ם בעל החלב, ות"ח מופלג בכאן התרעם על המנהג הלז מחמת ב' טעמים, א' משום איסור מו"מ בשבת, ב' משום ביטול כלי מהיכנו, אבל לענ"ד נראה להחזיק במנהג הלז שהוא מנהג מקדם והוא צורך גדול פה, וכפי עדות זקנים וזקנות הי' עוד המנהג הלזה בפני הגאון המובהק מאור הגולה מוה"ר ר' יוסלי חריף זצ"ל שהי' אב"ד דפה, ומה שעורר מחמת ב' טעמים הנ"ל אין בהן טעם כעיקר לאסור מחמת זה, והוא דהנה משום איסור מו"מ אין כאן שום חשש כפי המבואר באו"ח (סי' ש"ז ובסי' שכ"ג) יעיי"ש היטב, ומשום איסור מבטל כלי מהיכנו ג"כ נראה לענ"ד שאין כאן בנידון דידן, דהנה איתא בשבת (דף מב:) במשנה אין נותנין כלי בשבת תחת הנר לקבל השמן הנוטף ובע"ש מותר, ואמרינן בגמ' שם (דף מג.) הטעם שאסור בשבת משום שמבטל כלי מהיכנו, ופירש רש"י ז"ל וז"ל מפני שמבטל כלי מהיכנו שהי' מוכן מתחילה לטלטלו ועכשיו עושהו מוקצה עכ"ל, וכוונתו דבשביל זה חשוב כאילו מחברו בטיט כיון שאסור לטלטלו והוי כמו בונה או משום סותר כמש"כ רש"י ז"ל (שם בדף מב: ודף קכח: יעיי"ש בתוס' מג. ד"ה מבטל), והנה זה דוקא בסתם כלי שהי' מוכן בעיקר לטלטלו לכל דבר ולמה שירצה, אבל בכלים הללו בנידון דידן שהוא מכין בע"ש לכלים הללו על זה דוקא שעכו"ם יקח אותם ליתן בתוכם החלב בשבת, א"כ ממילא לא היו מוכנים מתחילה לטלטלו, ורק לדבר זה מוכן מעיקרא דוקא ולא לטלטול אחר, וא"כ לא שייך לומר דמבטל כלי מהיכנו, איזה הכנה הי' לו, אדרבה לזה שיקח העכו"ם החלב מעיקרא לזה הי' מוכן, ולא לדבר אחר.

אולם יש לעיין דהא במחשבה לחוד לא נאסר הכלי בטלטול יעייין (סי' ש"י סעיף ז'), וא"כ מחשבתו

בשבת (דף קמח:), ע"כ גם צצהמות נכרי ג"כ שרי מהאי טעמא דהא רוב פעמים אס לא יניח לו הישראל לחלוצ למוך כליו בשבת והוא לא ירצה להפסיד החלוצ ימתין עד אחר שבת לליל מונש"ק, ואיכא נער צע"ח על ידי הגרמנת ישראל, ע"כ אין להחמיר יותר מצהמות ישראל, וצפרט שנעשה הכל על ידי נכרי שעושה מעלמו והישראל אינו

מדבר מזה כלל, ואין כאן מו"מ ולא איסור ציטול כלי מהיכנו הנלע"ד כתבתי כג.

ידידו הדרו"ש באהבה.
ישעי' זילבערשטיין
אב"ד דק"ק וואיטצען

סימן כט

בענין אי ב"ד מכין מן התורה לאפרושי מאיסורא הערות במלאכות שבת

[מהגאון הקדוש רבי דוד יהודה זילבערשטיין זצלה"ה
בעל שבילי דוד אבי מרן רבינו זי"ע]

בעוה"י, טאקיי עש"ק פ' ויגש [תר"ל לפ"ק].

אל כבוד אהובי ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם מופת הדור חו"ב כקש"ת מו"ה אברהם לייב נ"י אב"ד בק"ק בערענסאז י"ד.

אחדש"ת, אדרוש את כבודו, הנה בק"ק קרעסטור יש איזה השמעת קול עבורי לקבלני, אבל בכוחי אין לעשות כלום, כי יש גם ידיעות אחרות, על כן אדרוש אחרי טובתו, אם יבין כהדר"ג להטיב עבורי, ויש לו איזה יד במקום ההוא באיזה אופן אשר איני יודע, יהא השי"ת עמו אשר יוכל להטיב עבורי, ובזה יתן לו השי"ת כ"פ.

ידידו, הק' דוד לייב ז"ש

א) הקשיתי, הא דפריך הגמ' ציצמות (דף פח:) גבי דפנו, אילימא צלא ניסת לאחד מעדי' כריכה למימר, וק"ל הרי צמועד קטן (דף טז.) לייף מקרא דנחמיי' (סי' י"ג) דצית דין מלקין ומנדין, אצל צמורה אין צוה קרא דצ"ד מלקין,

רק מלקות לאחר שעבר עזירה, אצל לא צמחלה, וכן הא דאמרינן, צממות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו, לא ידעינן רק מקרא דנחמיי', א"כ מה פריך הגמ', אדרבא צמורה אין רמו דמכין, רק מלקות למי שנתחייב, ושאר הכחות לא ידעינן רק מנחמיי' מדברי נביאים, אצל צמורה לא נכתב זה.

ב) הנה כהדר"ג העתיק לפני ממה שיש לו ציבור הגר"א על אצן העזר, כפי הנראה לא הרגיש להקשות זאת, וציומר יהא צממה אין יניח הרגש גדול כזה צלא תירוך.

ג) והנה רואה אני כי פר"מ הרגיש כי דברי רש"י ציצמות (הנ"ל) הם נגד דברי הפני יהושע (כמוצות כ"ב ע"ב ד"ה א"ר מנחם), שהחזיק דוקדשתו היא דרשה גמורה, כמדומה יש לו חיבורי על חושן משפט, אצל חיבורי על אצן העזר לא יש לו, והנני שולח לו על הדואר חיבורי על אצן העזר, כי אז צהדפסת חיבורי הנ"ל, נשלח לי מהגאון המנוח דק"ק אונגוואהר ז"ל כ"ה קונטרס אחד להדפיס צממו, והדפסתיו צקוף הספר צדף ס"ח, ושם הוספתי הגהות, וצהגהות שם כתבתי וכוונתי לדעת כהדר"ג, כי דברי רש"י נגד דברי הפ"י הלז, וימחול גם

כג. עי' תשו' לבושי מרדכי תנינא או"ח סי' ע"ז.
כד. עי' שו"ת קול ארי' סי' פ"ח תשו' על מכתב זה.
כה. הוא הג"מ מנחם א"ש בנו של הג"מ רבי מאיר בעמח"ס שו"ת אמרי אש.

כן לעיין בחיצורי דף י"ג ע"ג שם הבאתי השמטות מסי' י"ו, ושם צט"ק ט"ו דברתי עוד מענין זה דדפנו, אם הוא מן התורה, והנה כל דבריו נאמרים ונשנים בחיצורי היטיב עפ"י דעת רש"י, דהך דרשא רק אסמכתא.

אמנם אחר העיון, נלע"ד לתרץ [אף] אם יהא כדעת הפ"י דדפנו דרשה גמורה, והוא כי צשים לב, אין הנביא רשאי לחדש דבר יי, אם נאמר דמן התורה [אין] הצ"ד מלקין מי שאינו הולך בדרך ה', והאין יחדש זה הנביא, אמנם נלע"ד דצאמת כתיב בתורה שופטים ושופטים, ופירש"י בחומש, שופטים, מקל ורצועה, נראה כי זה שני ענינים, אחד למלקות, ואחד להכות בעלמא, וא"כ למה יליף הגמ' צמועד קטן מקרא דנחמ"י, אמנם זה אינו, דבלא קרא דנחמ"י לא מפרשינן ענין שופטים, רק לקרוא ולצוא לצ"ד ולאמור להם מה שצריכין לציית לדברי התורה, אבל לא דשופטים יכו מי שאינו ציית לצ"ד שלא חייב מלקות, רק מכת קרא דנחמ"י ידעינן דנחמ"י

ה' מפרש ענין שופטים לענין הכאה וכדומה, עכ"פ הוא צאמת מן התורה גמור עכשיו בענין שופטים, ופריך הגמ' שפיר דפנו למה לי, כיון דצאמת פירוש שופטים כך הוא, רק אכן לא היו ידעינן פירוש ענין שופטים לולא דנחמ"י, אבל קרא לא צריך לזה בתורה, כיון דצאמת ענין שופטים כך הוא.

(ד) יש לי ענין חידוש, כי צמשה דצבות מלאכות (שבת ע"ג), חד מנהון העושה שמי צתי נירין, וצמשה דף ק"ה, העושה שמי צתי נירין צנירין, ואיתא שם בגמ', מאי צנירין, אמר רבי תרמי צתי נירא וחדא צנירא, עכ"פ יש כאן תוס' משתי צתי נירין, והרמב"ם לא הביא הך דאצ"י, ואין כאן מחלוקת יי.

(ה) יש לי הערה, למה הלש עיסה לא יחויב משום מעמר, כמו שכתב הרמב"ם (צפ"ח מהל' שבת ה"ו), המקבץ דצילה חייב משום מעמר כח, גם למה הלש ועושה ככה, לא יתחייב גם משום צונה, כמו המגבן חייב משום צונה.

סימן ל

**בענין עירוב בב' בתי כנסיות
- ומחאה נגד קול קורא הדורש למעט
בפולפולא דאורייתא**

מכאן או"ח שבוע הבע"ל ביום ד' לבוא ביום ה' לוואיטצן, ובוה לא ימנע כהדר"ג לשלוח לי את ברכתו מרם גסעי מפה.

[מהגאון הקדוש רבי דוד יהודה זילבערשטיין זצלה"ה בעל שבילי דוד אבי מרן רבינו זי"ע]

כ"ה, ב' פ' נח טע"עכעש

ובוה צאתי, הנה צפ"צ מתגורר אחד לקצוע שם חיצור ספר על התורה, וכבר כעת הדפיס צפ"צ ספר קטן וצו קול קורא אל הרבנים, וזה נוסח הצריך להעתיק לעניננו כעת. וז"ל, למה תעשו כה לתורתנו הכמוצה, אם

אל כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם חו"ב מופת הדור מאור הגולה וכו' כקש"ת מו"ה משה נ"י אב"ד ק"ק חוסט

אור תורתו האיר לפנינו היום, והנה אנו נוסעים

כו. עיי' תשו' מהר"ם שיק או"ח סי' ש"ג דכתב מכת קושיא זו דגמרא גמירי לה מהלמ"מ (הו"ד בדברי סופרים ע' הלמ"מ הלכה קע"ג אות י"ז).

כז. בספרו שבילי דוד חאו"ח בכללי ל"ט מלאכות, העיר בוה בשם התירו"ט, ומיישב. כח. בספרו שם (במלאכת מעמר) העיר בוה, ומיישב, - הגאון בעל קול ארי' כתב בשולי המכתב בוה"ל: ואשר העיר כת"ר על עיסה יהי חייב משום מעמר וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מהלכות שבת לענין דבילה, עיין בכסף משנה, ולק"מ, - ואשר הקשה ליחייב משום בונה עיין בפני יהושע עכ"ל.

רמזים, הלא כל ימי חייו הקדיש לפלפולים, גם באגדה הי' מעיינו פתוח, אבל לא נהרו מד' כנפות עולם, רק לשמוע פלפולו וקדושתו אמו, עוד קריאות כזה אנו זריכין, כבר היטה יומא דדינא קשיא בשבוע העבר בהפתח דלתי בית אסיפתס ל^א, וזה יוציא כרוז להשפיל עוד מייעוטי אנשים אשר הולכין בעקבות הקדושים הקודמין, ויספחו אליו רק לעשות רמזים, ואם ירצה לעסוק מי ברמזים, וכי זריך לזה לעשות עקידות, הלא זה מזוי בכל אחד לפי דרכו, ומי יאמר לו מה תעשה, אבל איך נחשה לשמוע כזה, הלא כזה הי' ראשית המחלה זה שמונים שנה באשכנז, וזלי ספק היו אנשים מחשבים לטוב וליפות לה"ק, אבל אחרית מה הי', ואיך העכירו כל יופי התורה הזריחו מהן, ואני רואה בדבריו לעגה וצו. - הסכמות יש לו הרבה מפולין, גם ברלין ראש אנשי חילי סמינאר צא בתוכס.

עבשיו נבוא דדיקן, הנה הראה את דרכו, דעירוב שעושין צבית הכנסת השני מזכין גם לאנשי בית הכנסת הראשון, ודרין צבני צהכ"נ כולם, וזה יתכן אם רוצין אנשי צהכ"נ של נעלאגען באמת להשתתף ולקבל זכי מזהכ"נ ארטעדאקס, אבל באמת אם אפשר ללמד לארטעדאקסען לעשות כן לתכלית הזה, אבל נעלאגען הם לשחוק בעיניהם כזה שיכוונו להשתתף בצהכ"נ של (נעלאגען) [ארטעדאקסן], ורק מעשה אבותיהם צדיהם, בעירוב הראשון, ובע"כ אי אפשר לזכות להם, א"כ יש חילוק בעירוב, רק אם הי' צוה אופן כי הנעלאגען יקבלו ענה זאת.

ועוד, צהכ"נ שעשו כבר עירוב צפסח כנהוג, ולא ידעו מענה הזאת כלל, רק עשו עירוב יען שהתחלקו ולעצמן יחשבו טרם שהגיע פסח שני, איך אפשר בהוצאה וצאמת יש עוד לדבר, כי קהלות ארטעדאקסען צהרבה מקומות הם נתיסדו מחדש, ואנשי כפרים אין להם מקומות אלס, מה תועלת בעירוב.

ואולי אין להרחיק מדרך שהמציא בני יחי' ל^ב, כי ראיתי במכתב כהדר"ג תמה על זה האיך אפשר לתקן ברכה אחר הגמ', אבל לפ"ד לא זה תקנה חדשה, רק

קתומותי ושינוי מעוזבו, את קרואי וכתיבתה תשכחו, את החסר לא תדרשו, את המלא ויתר לא תפרשו, וכל כוחכם הרב וכל חכמתכם וזינתכם תקדישו אך לפלפול ודרוש, לספות פלפול על פלפול, אמנם תורות שבע"פ הודות לה' כל שדומי' תרושות ודרושות, אין ענין אשר לא נתבאר צממה ספרים, אין דין אשר לא נחקר צממה סתרים, ומה יוסיף כל מחדש צימניו, לא קנה למנורה טהורה, לא גביע לא כפתור, אך אולי שיערה משערות הפרחים או שקד מגביעים המשוקדים, - אח"כ עומד ומדבר, הואילו נא פנו אלי וכו', יתקנו כל צדקם לדרוש השינויים ויתרות וחסרות, - לא העתקתי גמר הענין, כי צלי ספק קבל כהדר"ג אחת, ואם לא קבל, אזקש כהדר"ג ימחול לתת לי הודעה, אשר אקוה כמזוקשי לשלוח לי ברכתו טרם נסעי מכאן, יודיעני גם זה, ואשלח לו, ואם קבל, אולי לא רצה לטרוח בקריאתו, אבל אם יש לו, נכון כי אם לפניו טירחא, כי אחר יקרא לפניו מלה במלה זה קול הקריאה שם אשר לרצנים.

מה יחשוב כהדר"ג לדברים כאלו, למי קורא זה, הלא ידוע מעמד החלש, לא הרבה הרצנים העוסקים להקדיש ימיהם צלפול, ואותן שמקדישים ימיהם לזה, וכי ינטרו למעט פלפולם בשביל זה, ואם יקדישו איזה שעות לא תשיג ידן לעשות רמזים כאלו, ואני כתבתי לו, במלאכת משכן נתן רמז על עשרה מינים שראוים לכלי שרת אחד תנא, והראיתי לו כי חדל לספור עוד ד' מינים, - והאיך הפך הקערה, הוא אמר (תגיגה יד:) מה לך אלל אגדה כלך אלל נגעים ואהלות, וכי רבי עקיבא לא ידע לדרוש ברמזים באגדותיו, הלא כל דרכם הי' כך, - וזה כותב, שכל דין וכל כלל כבר נמצא בספרים, הלא יגענו בחורף העבר על דם הנמצא בחלב, וכעת על דיני עירוב כ"ס וד"א, הכל שדה חרושה, אדרבא אמרו דדיה ירווך בכל עת ל.

לא אחשוב כי ישחוק כהדר"ג על זה, אם צפ"צ אשר שכינה מדברת היתה באש של מוצח על שלחן התנא בעל חת"ס ז"ל, וזה יקבע שם לעשות אגודת רצנים בעקידה לעשות לעגה וצו, המקדשים ימיהם לפלפול ולא לרמיזותיו, וכי כל העדרים נקצנו לחת"ס ז"ל בשביל

כט. עי' שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' צ"ו וצ"ז שמפלפל עם הגאון בעל שבילי דוד בענין דם הנמצא בחלב, ועי' שם חאו"ח סי' קע"ט שמפלפל עם הגאון הנ"ל בדיני עירוב.

ל. הכוונה על הפסוק, דדי' ירווך בכל עת (משלי ה'), ודרשו רז"ל על זה (עירובין נ"ד:) מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בה מוצא בהם טעם.

לא. הכוונה על פתיחת הסעמינאר בעיר פעסט.

לב. הי' רבינו זי"ע, הובא להלן בסי' ל"א-ל"ג.

וּנְרִיךְ לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ שֶׁל צַעַל הַמַּמּוֹן, יִמְחַל נָא כְּהַדְר"ג,
כִּי צוּדָאֵי יִתְכַן זֶה צוּכִי צַעֲלָמָא, אֲזַל קִנְיִן הַנַּעֲשֶׂה
צַמְעוּת, מִה נְרִיךְ זְכִיִּית צַעֲלִיס לְכָךְ, הַלָּא הַמַּעוֹת הַקִּנְיִן
וְשִׁכִּירוֹת קִרְקַע צַכְסָף עַכ"פ.

וְהִנֵּה אֲסִיִּים בּוֹהַ בְּכ"ט,

יְדִידוֹ. הֵק' דוּד לִיב ז"ש

עַכְשִׁיו דַּחֲזוּר לְדִין הַתְּלַמּוּד דַּמְזַכִּין מַדִּינָא דַּגַּמ', מַצְרַכִּין
צַכֵּל חֲזַר לַעֲמּוֹ, אֵף דַּמּוֹתְרִין מַנְדַּ שִׁתּוּף, א"כ לֹא יִפְלֹא
אִם מַעֲרַצִין צַצִית הַכְּנַסַּת אֵף דִּילָאוּ כַּזַּר עַכ"פ יֵשׁ לַעֲרַצ
וְגַם לְצַרְךְ צַשְׁצִיל תִּינוּקוֹת שְׁאִין יוֹדְעִין מִה נַעֲשֶׂה צַצִית
הַכְּנַסַּת אַחַר.

וּמַה שֶׁהַעֲלָה כְּהַדְר"ג, כְּשִׁשׁוּכְרִין אֲנָשִׁי קַהֵל מִשַׂר הַרְשׁוֹת
צַשְׁצִיל הַקַּהֵל, לֹא קִנּוּ אִזּוּ קַהֲלָה, כִּי אִין שְׁלִיחַ לְנַכְרִי,

סימן לא

עוד בענין הנ"ל

מוֹתְרִין לְהוֹצִיא מִבֵּיהֶכְנֵס לְמַקּוֹמָן וְלִהְכְּנִיס מִמַּקּוֹמָן
לְבֵיהֶכְנֵס, וּמַמִּילָא אִין אֲנּוּ צְרִיכִין לֹמַר וּלְחַלֵּק דָּאם
אָדָם אַחַד מִזְכֵּה לְכוֹלָם מִהֲנִי אֲפִילוּ חֲלָקוּ הָעִירוּב, דְּכָאן
לֹא חֲלָקוּ כָּלֵל.

וּמַעֲלָתוֹ הָאֵרִיךְ בַּפְּלֹפּוֹל זֶה לְהַקְשׁוֹת וּלְתַרְץ עַל דְּבָרֵי
רַש"י בְּעִירוּבִין (דף ע"א). ד"ה אֲמַר רַב בְּכָלֵי
אַחַד, שְׁבַדְבְּרֵי רַש"י מִשְׁמַע דְּבַכְה"ג שְׁקִנּוּ בְּשׁוֹתְפוֹת
בְּעַלְמָא גַרְע, וְהַקְשָׁה א"כ לֹא הִי צְרִיךְ לֹמַר דְּלַעֲיֵל
מִיִּירֵי בֵית הַלֵּל בְּמַלְאוּהָ וְאִיִּתֵּר וְכו'.

לְפַעֲנֵי ד' דְּבָרֵי רַש"י נְכוּנִים וּמְדוּקְדָּקִים, עֵיין שֵׁם בְּתוֹס'
ע"ב ד"ה ר"א בֵּן תּוֹדָאֵי שְׁכַתְּבוּ דֵּהֲאֵי אִין
בְּרִירָה לֹא הוּי כְּעֵין בְּרִירָה דְּעַלְמָא, וּלְפִי מ"ש הַר"ן
רִישׁ פֶּרֶק הַשׁוֹתְפִין (נְדָרִים מֵה): בְּטַעְמָא דֵּאִין בְּרִירָה, דֵּאִין
הַקִּנְיִן חַל עַל הַסְּפֵק, וְר"ת בַּסְּפֵר הִישֵׁר ר"פ כֵּל הַגִּט
הַסְּבִיר ג"כ כִּיּוֹצֵא בּוֹהַ דְּהוּי כְּדַבֵּר שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם,
וְר"מ לְטַעְמֵי, וּלְפִי הַסְּבָרָא הַהוּא בּוּדָאֵי מוּבָן הָא
דְּהַכָּא, כִּיּוֹן דֵּאִין בְּרִירָה וְלֹא חַל הַקִּנְיִן עַדִּיין, א"כ כֵּל

[מִהַגְּאוֹן בַּעַל מַהֲר"ם שִׁיק לֵג]

בְּעוּה"י עַש"ק פ' בְּרֵאשִׁית תְּרַל"ח לַפ"ק

יְצוּה' ה' אֶת הַבְּרַכָּה וְהַהֲצַלְחָה לְהַבְּחוֹר הַמוֹפְלָא
וּמוֹפְלָג חַרוּץ וְשִׁנוֹן מוֹה' יִשְׁעִי זִילְבְּרִשְׁמִיין נ"י.

מִכְתָּבוֹ קַבְּלָתִי כְּמַה קוֹנְטְרִיסִים, שְׁאִין בְּכַחֵי לְחוֹלְשַׁת
עֵינֵי לְקְרוֹתָם, וְאֲפִי"ה מִפְּנֵי הַכְּבוֹד אֲמַרְתִּי
לְהַשִּׁיב לּוֹ עַל מַקְצַת הַדְּבָרִים, הִנֵּה בְּגוּף הַדְּבָר שֶׁל פֶּסֶק
הַחֲכ"צ (בְּתִשְׁבֵּה ס' ק"ב), הַסְּכִימוּ הָאֲחֵרוֹנִים דְּבַקְהֵלָה
שִׁישׁ שֵׁם ב' כִּיתוֹת וּב' בְּתֵי כְּנִסְיוֹת, וּמִנִּיחִין בְּכָל
בֵּיהֶכְנֵס עִירוּב בַּפ"ע, דֵּאִין רַשְׁאִין לְבָרְךְ, וְיַעֲיִין בְּדְבָרֵי
שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה (או"ח סימן ס"ו), וְהַחֲכ"צ אוֹסֵר לַעֲשׂוֹת ב'
עִירוּבִין אֲפִילוּ בְּלֹא בְּרַכָּה, וְכַבֵּר כְּתַבְּתִי לְמַר אֲבִיו
הַגְּאוֹן נ"י דַּעֲתִי לִי דְּטוֹב לַעֲשׂוֹת ב' עִירוּבִין וְאִין כֹּאן
מִשׁוּם חוֹלֵק עִירוּבוֹ, כִּיּוֹן דְּכָל אַחַד מִזְכֵּה לְכָל בְּנֵי
הַקְּהֵלָה וּמוֹסִיף לְכָלֵל גַּם לְאוֹתָן שִׁישׁ לְהֵם מַקּוֹמוֹת
בְּאוֹתוֹ בֵּיהֶכְנֵס וְהֵמָּה דְרִים מַחוּץ לְעִיר, וְאִין עִירוּב
אַחַד מִבְּטַל חֲבָרוֹ, אֲדַרְבֵּה כֵּל אַחַד מוֹסִיף וְעִי"ז הֵם

לג. הַעֲתַקְנוּ תְּשׁוּבָה זֶה מִתּוֹךְ תְּשׁוּבוֹת מַהֲר"ם שִׁיק או"ח ס' ק"פ, שְׁמַתוֹךְ כֵּךְ יוֹבֵן מִש"כ רַבִּינוּ זִי"ע בְּתְּשׁוּבָתוֹ לְהַמְהַר"ם שִׁיק, וְעִי' שֵׁם עוֹד
בְּסִימָן קפ"א. וְיֵשׁ לְצִיּוֹן לְשַׁבַּח אֶת הַתִּיחַסוּתוֹ שֶׁל מִרְן הַמַּהֲר"ם שִׁיק אֶל רַבִּינוּ זִי"ע בְּעוֹדוֹ בְּבַחְרוֹתוֹ (כְּכַן כ"א).
לד. עִי' בְּשׁוֹת מַהֲר"ם שִׁיק שֵׁם ס' קע"ט.

וקושיא זו שמעתי ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל, ותי כיון דנותנן לשופר הוי כאלו נותן אדעתא דהכי שיהא לכולם חלק בכל הד' זוזים וכבר פסקו להיות אלו דווקא שלו, אלא כל מי שיקח משם יהא מבורר דזה הוא שלו, וא"כ קשה ג"כ בעירובין נימא דאפילו זה בא בלגיננו וזה בא בלגיננו כיון דנותנן בכלי אחד והפקירו את שלהם אדעתא דהכי דמי שיקח כל אחד לבסוף יהי' שלו מצד ברירה, וצ"ע לכאורה.

ואפשר לחלק דווקא בקרבן אמרינן כן, משום דאיכא קפידא, או כיון דמעיקרא הי' שלהם, ולא הוי שותפים במעות, גם ר"א בן תודאי מודה, ועכ"פ לפי הנ"ל היכא דעשו שותפות לקנות עירוב במעות לכ"ע בעינן הכלי אחד, ולא מהני אפילו מלאה ואייתר, דנהי דאנן מספקא לן אי יש ברירה או שאין ברירה, ובדברנן אמרינן לקולא, אבל הכא ממנ"פ אי אמרינן יש ברירה כבר כתבו דאפילו במלאה ואייתר לא מהני, ואי אין ברירה לר"א בן תודאי אפילו בכלי אחד לא מהני, ולא מצינו דרבנן פליגי עלי' אלא משום דס"ל יש ברירה, א"כ ממנ"פ לא מהני, ולדינא צריך עיון.

ובנידון שלנו כבר כתבתי דהא שעושינן עירוב בכל בתי כנסיות זה לא שייך כלל לפלפול הזה, אי חולק עירובו מהני או לא, כן נראה לפענ"ד.

ומ"ש מעלתו דלכך יש לעשות עירוב בכל בתי כנסיות וגם לברך כדי שלא יסברו התינוקות דאין מניחין עירוב כלל.

זה תימא וכי אנו רשאינן לעשות ברכה מה שלא תיקנו חכז"ל, מכ"ש בדבר שהוא רק משום מראית העין, ונהי שבדבר שתקנו חכז"ל אפילו רק משום מראית העין מברכין, כמו דקיי"ל ביו"ד (סי' י"ט) לענין שחיטת שליל וכיוצא בזה, וגם על זה הקשו היכן מצינו ומתוך מלא תסור, אבל מה דלא תקנו חכמים אין שום הור"א לברך משום זה, ואפילו אם תקנו לאחר התלמוד איזה דבר אין לברך, ועיין בטו"ז באו"ח (סוסי' מ"ו), והנראה לפענ"ד כתבתי, ובזה אסיים בברכה המשולשת הדו"ש.

ה"ק משה שיק מברעזאווע

זמן שלא חלקו אין לו שום קנין לכל אחד ואחד מהשותפין, ושפיר כתב רש"י, דלכך אליבא דר"א בן תודאי דכיון דס"ל דאין ברירה וממילא אין לו שום קנין באותו יין רק דהוי כשיתוף במעות דלא מהני.

וא"כ ממילא גם לת"ק דס"ל דמהני, כיון דיש ברירה ויתברר הדבר לבסוף מקנה מיד היין לפי חלקו שיביא אח"כ, א"כ בוודאי צריך שיהי' היין בכלי אחד, דאל"כ אפשר שיביא חלקו מן הכלי השנית ויתברר שלא נשתתף כלל עם חבריו, ולכך א"ש דברי רש"י דבית הלל מודו, ואפילו במלאה ואייתר לא מהני הכי דדלמא יתברר שאין לו אלא במה שבכלי האחרון, אלא משום דמתני' סתמא קתני וכדמשמע לקמן בגמ' דגם אי זה בא בלגיננו, וזה בא בלגיננו ועירבו יחד, וזה ג"כ בכלל מתניתין מי שהוא שותף לחברו אפי"ה אמרינן דבעינן דווקא בכלי אחת, וא"כ קשיא מהא דב"ה, וע"ז פרש"י עוד טעם משום דב"ה מיירי היכא דמלאה ואייתר, ועכ"פ לפי זה שפיר איכא למימר דהחכם צבי ס"ל דאין חילוק בין אם נותן כל אחד עירובו בפ"ע או אחד מזכה לכולם, כמ"ש דאין שום זכר לחילוק זה דנימא הואיל ויש לו חלק בכל כלי וכלי יהא מועיל, ולא חילקו הפוסקים בזה, וכן מסתבר לפיענ"ד דהרי צריך שיערב כל אחד וליתן חלק להעירוב, וגם מצד הלשון אמרינן לעיל דף מ"ט ע"א דבעינן עירוב כשמו, דהיינו שיערבו בכלי אחד.

ובן משמע מדפריך שם תרתי למה לי, ומאי קושיא דלמא אשמעינן בחולק עירובו אפילו במזכה וכו', וע"כ דגם זה נשמע ממימרא דשמואל דאמר עירוב שמו דבעינן דווקא שיהא מעורב, ולכך נראה דלהחכם צבי אפילו במזכה אינו מועיל, ובאמת שכתב לעיל, דהא דאמרינן בעירובין (דף ע"א:) דאם כל אחד מביא לגיננו גם ר"א בן תודאי מודה, קשה הא אמרינן ביומא (דף נ"ה:) דר"י סובר דלא הוי שופרות לקיני חובה, ופריך שם ונברור ד' זוזי ונשדי במיא והנך נישתרו, וקשה הא שם כל אחד ואחד מחוייבים בד' זוזי, ונותנים לתוך שופר, ובכה"ג לא שייך ברירה לומר דוודאי זוזי דידי' שקל ושדי למיא, כמ"ש התוס' יו"ט (פ"ו מדמאי משנה ז') עיי"ש,

סימן לב

תשובה בענין הנ"ל, ואם לברך עליהם

- פלפול בסוגיא דברירה

ב"ה נהוי ליום ב' לסדר נח, תרל"ח לפ"ק מערעבעש יע"א.

להנשר הגדול, בעל כנפים, מעוז ומגדול, דולה מבור מים חיים. ידיד ה' הרב הגאון הגדול תפארת ישראל מופת דורינו, גאון עזוינו, מאור הגולה וכו' בק"ש מו"ה משה נ"י כשמש וירח, אור תורתו זורח, בעדתו חוסם, יאריך ימים בטוב ובנעימים.

אחרי הקידה אפים לפני מר הדרגני, כראוי לפני גדול הדור, הנני בבקשה לבל ירע בעיני הדרגני על אשר באתי להטריחו שנית כי בטוח אני באלה שכל מאוויי הדרגני להאיר עיני, וכל הדופקים על פתחי רעיוני לבו, מאור תורתו, רבתי בדעות, מים חיים נובעת, גלילי זהב בספירים מעולפות.

הנה צמחתי הקדום הרהבתי צנפשי עוז לגשת לפני הדרגני, ללכך יש לעשות עירוב בכל צמי כנסיות אפי' לצרך, כדי שלא יצברו התינוקות שאין מניחין עירוב כלל, והדרגני כחז כי דברי דברי תימה, וכי רשאי לצרך צרכה מה שלא תיקנו חכמו"ל, וכש"כ צדצר שהוא רק מפני מראית עין.

ונא אל יחר צעיני הדרגני, כי לא צאתי ח"ו לדבר נגדו ודעתו הרמה, אך היות כפי אשר כתב הדרגני עזר חולסת הראות צעו"ה קשה לראות הרבה, אחשוב כי הדרגני לא ראה סוף והמשך דברי רק ראשי פרקים, כי אני כן אמרתי, מצואר צ"י (סי' שפ"ו) כפי דין הש"ס דאף דעשה שיתוף צריך לערב כל חצר וחצר צפ"ע, ומצרך על כל אחד ואחד, כן מצואר סוס"י הנ"ל, והוא מוכח מגמ' (עירובין ע"א): דנהגו כר"מ ולא מורינן כמש"כ תוס' (שם ע"ב ד"ה נהגו), וכתב רמ"א כי עתה שנוהגין לקבץ מכל חצר עזר שיתוף אין צריך עירוב משום שלא ישמכחו מהתינוקות שהרי רואים שגוצים מצני עיר, ורק לפי שהיו נוהגים צימים קדמונים שאחד מוכה לצני מצוי ואין תינוקות יודעין לכן צריך לעשות עירוב כל חצר לפני עצמו ולצרך. והנה עתה צומנינו אין גוצין מצני עיר רק שאחד מוכה לצני עיר, א"כ מצד הדין צריך לעשות עירוב בכל

חצר לפ"ע ולצרך כדי שלא ישמכחו מתינוקות, וכמש"כ הצ"י למצרכין צכה"ג. והא דצאמת אין עושין עירוב כל חצר לפ"ע, הוא משום דיען דאנו נוהגין ליתן צציה"כ א"כ יודעין התינוקות ולא ישמכחו, וא"כ התינוקות שאין הולכין לשם [רק] לציה"כ האחרת, א"כ ישמכחו מהן תורת עירוב, לכן צריכין אנחנו לעשות עירובי חצירות שלא ישמכחו מתינוקות, ולכן אנחנו מניחים העירוב צציה"כ השני שלא ישמכחו העירוב ושפיר מצרכין כמש"כ צ"י דכשעושין עירוב כל חצר צפ"ע, שלא ישמכחו מתינוקות מצרכין, אלו חורף דברי משם. וא"כ אין כאן תקנה צצרכה חדשה, רק תקנת חכמו"ל לצרך כמש"כ תוס' גבי נהגו כר"מ, וכמש"כ צ"י (סוס"י שפ"ו).

וראיתי צמכת צדשו שהציה להקשות צס הגאון החת"ס ז"ל מגמ' יומא (דף נה:): דפריך שם וצברור ד' זווי ונשדי צמיא, והקשה הגאון הא כיון שכל אחד נותן שס ד' זווי לא אמרינן כה"ג צרירה, דמה ששקל זהו ד' זווי דידיה כמ"ש תוי"ט (פ"ו דדמאי מ"ו). ואני התלמיד לא זכיתי להצין כי לפי דעתי הוא קושיא תוס' צתמורה (דף ל' ד"ה ואידך) דפריך צתוס' אס איחא דגס כה"ג אמרינן צרירה כמו צהך דיומא, אס כן צכל מקום נאמר צרירה, והקשו מצחיס (דף ע"ג). דאמרינן צע"ח חשיצי ולא צטלי, וקשה דנשקול חד ונאמר צרירה, ותי' תוס' צתמורה שס דלא אמרינן צרירה רק היכא דלא הי' איסור ניכר קודם שנתערב, ולכן צהך דיומא דצשעת שנתערב שנתנו ד' זווי לא הי' איסור דעדיין לא מתו בעליהם והיכא דלא הי' איסור קודם שנתערב אף שנתנים כל אחד חלקו אמרינן צרירה לתוס', וממילא לא קשה אמויו"ט הנ"ל.

וחוץ מזה אמרתי ליישב דהנה שפתי המויו"ט צברור מללו, וכן מצואר צש"ס צכמה מקומות (וצחיס ע"ד). דרק צנפל אחד ליס הוא דאמרינן דאיסורא נפל, אצל צלקח והטיל ליס, לא אמרינן דאיסורא נפל אלא דמרבא פריש. והנה לכאורה יש להצין תרומה דצטילה צק' ואחד, ורק צריך להרים תרומה שנפל מטעם המצואר צירושלמי (ע"לה פ"ב ה"א) משום גזל השצט שממון כהן הוא ואמרינן כשמרים היינו תרומה שנפל, אך זה צורכא דאדרבה דא"כ

למה צריך שיצטל בק' ואחד, אלא מוכח דלא אמרינן זהו דאיסורא שנפל, ורק מה שנוגע לממון כהן על זה מהני מהא דאמרינן דמריס, דלכהן אין נפ"מ אס זהו תרומה שנפל או סאה תרומה אחרת חליפי תרומה שנפל, דרק הקפידא שלא יהא הפסד לשצט, ולאיסורא, דלא מהני לומר דאיסורא מריס, ולכך צריך שיצטל בק' ואחד, וזהו צרור.

צטיל, עכ"פ לר' יוסי יקשה אמאי אין צרירה, הא מן התורה צטיל, ורק י"ל א"כ הדרי' לטיבלי, וא"כ לפי"ז י"ל דמן התורה צאמת צטיל לר' יוסי, ורק מדרבנן לא צטיל, דהדרי' לטיבלי רק מדרבנן הוא, כמבואר בח"ס (יו"ד סי' ש"ט), וא"כ אפ"ה לר' יוסי אין צרירה אף דהוה דרבנן, מוכח דהא דלר' יוסי אין צרירה לאו דוקא משום דאורייתא אלא אפי' דרבנן אין צרירה.

ולפי"ז א"ש קושיא הנ"ל, דמשל"מ (פ"ז ממעילה ה"ו) הוכיח מהך דיומא דאמרינן דלא היו שופרות לקיני חובה משום חטאת שמתו בעליה, ויקשה ליצטל צרובא אלא ודאי דמטבע לא צטיל מן התורה, ודחי א"כ דעכ"פ מדרבנן לא צטיל, והקשיתי א"כ מאי אמרינן דר"י סובר דלית ל"י צרירה מהך דלוקח י"ן, שם בדאורייתא אין צרירה, משא"כ ר' יודא דקיני חובה דמן התורה צטיל רק מדרבנן מטבע לא צטיל, אמרינן שפיר יש צרירה דרבנן, וא"כ נשקול חד ונשדי למיא, וכה"ג מקשה השעה"מ (בה' עירובין פ"ה ה"ו) מש"ס עירובין (דף לו:): דאמרינן ליתא לדאיו מקמי מתניתין דהלוקח י"ן, והקשה שם [דמאי מיימי מדאורייתא דהתם הו"ן] דאורייתא לכך אין צרירה, וכן יקשה כאן, ובמקום אחר אמרתי ליישג דגם לוקח י"ן דרבנן, דהרי הר"ש (פ"ו דמאי מ"ד) מוקי דהלוקח י"ן בקרא שם, וא"כ יקשה מן התורה ליצטל צרובא, ואף דר"י סובר מין צמינו לא צטיל, וכן ר"ש לפמש"כ ר"ש (פ"ג דטבול יום מ"ג) לר"ש מין צמינו לא

ולפי' דרכינו עתה נאמר כן דהא דמקשה משל"מ ליצטל צרוב, י"ל דאין ה"ג מה שנוגע לאיסור צטיל צרוב, אצל מה שנוגע לממון, דממון חזירו לא צטיל, כדאיתא בצ"צה (דף לט:): וע"ז הוא דאמרינן נשדי למיא ד' זוזי, דבדאי מה שנוגע לאיסור צטיל, רק מה שנוגע לממון ע"ז נשדי ד' זוזי למיא, ונאמר שהוא של זה שמת. דהרי אס הי' לוקח ד' זוזי דידי' משופרות לא הוה שייך לומר דילמא אין צהד' זוזי דידי', דמה שנוגע לממון אין קפידא דנאמר זהו דוקא ד' זוזי שנתן לשופר, דרק קפידא שלו שיהא לו מעותיו, וא"כ עתה שמת אמרינן ג"כ מה שנוגע לממון נשדי למיא, ונאמר שזהו ד' זוזי של זה שמת, כדמוכח מהא דמריס סאה שנפל משום גזל שצט, וכי יקשה הא כה"ג אין צרירה, ע"ז נאמר מה שנוגע לאיסור הרי צטיל, ומה שנוגע לממון ע"ז אמרינן זהו דידי', כמו צמריס סאה תרומה, משום דאין קפידא כאמור לה.

משתחוה מול הדרגני

ישעיה"ק זילבערשטיין

סימן לג

בענין תחומין דאורייתא

ינאי דמייתי מדר' חייא דלוקין על התחומין, על תחומין מאלפים אמה איירי, והרא"ש כתב ליישג דכיון דאיכא תחום שבת דאורייתא לכן חייבין אף בתחום דאלפים אמה מדרבנן מכות מרדות, אולם כבר השיב על זה הרמב"ן דאין אלו אלא דברי נביאות, ובספר מנחת ישראל על

הגה צמה שנתקשו הראשונים התוס' הרי"ף הרמב"ן והרא"ש (עירובין י"ז): צמה דמסיק רב אשי דתחומין לוקין עליהן משום דמי כתיב אל יניא אל ינא כתיב, דהא צאמת קי"ל תחומין דרבנן דלא כר"ע, ואי כירושלמי דתחומין י"ב מיל דאורייתא אכתי לא מיתרצא, דהא ר'

עירובין הביא דברי הקרבן נתנאל מש"כ לפרש דברי הרא"ש והה"ג המחבר נ"י האריך בנפלאות צבקיאות רב.

והנה אני שירתי דרך לעזמי ליישב קושיא זו וכן שאר קו' תוס' בעירובין וזרפ"ק לשבת, דהנה צ"י (א"ח סי' ט"ז) כתב בשם תשו' הרמב"ם דאע"ג דתחומין י"ב מיל מה"ת מ"מ במדבר וכרמלית וצקעה וכדומה אין לוקין משום שאין צדין שהמעביר חפציו במקום הזה פטור והמהלך ברגליו ילקה, וביאר בח"ס צחי' לשבת (ק"ז פ"א) כוונתו כיון דמאל יא' איש ממקומו ילפינן תרוייהו תחומין והולאה אי אפשר לאחוז החבל בתרי ראשין כיון דמקומו לענין הולאה מתפרש מקום כעין דגלי מדבר ולאפוקי כרמלית הה"נ מקום לענין תחומין כן הוא ואין תחומין מה"ת אלא זרה"ר דאורייתא, וע"ז הקשה בח"ס א"כ קשה למצוא תחומין י"ב מיל דאורייתא, דאם בכל הי"ב מיל ס' ריבוא צוקעין ועוברין זו הרי היא עיר וכולה נחשבת כד' אמות אם לא כה"ג שהס' ריבוא כולם יחד נסעו י"ב מיל וכעין נסיעת דגלי מדבר ממש וזהו מעט המציאות יעו"ש.

ונראה ליישב דהנה באיסור הולאה מצינו שתי דרשות חדא זר"פ הזורק (ק"ז פ"א) מויעבירו קול במחנה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה ויכלא העם מהביא, ועוד מקרא דאל יא' איש ממקומו ודרשינן אל יוציא וכבר הקשו תוס' רפ"ק לשבת (ק"ז פ"א ד"ה פשט) ל"ל שני דרשות, ול"נ ליישב דהנה בפנ"י ר"פ הזורק כתב דעיקר הולאה דילפינן מאל יא' היינו אל יא' איש עם הכלי צידו אבל לא בעומד במקומו ומוציאו, ומקרא דויכלא העם מהביא נשמע ע"כ דאחי לאזהרת העומד בפנים ומוציאו לחוץ, אמנם בח"ס ריש שבת כתב להיפך דהאי קרא דאל יא' איש ממקומו דהיינו ד' אמותיו של אדם, א"כ קרא דאל יא' הכונה דאל יא' ממקומו מד"א שלו דעומד במקומו ומעביר החפץ בד' אמות זרה"ר, אבל לא נשמע מזה דאם מוציא גופו עם הכלי דחייב במעביר ד"א זרה"ר, דהא גופו שהולך עמו הוה כאלו מקומו הולך עמו ואין כאן הולאה ממקומו ולא נשמע ד"א זרה"ר מהאי קרא אלא מהלכתא גמירא לה, ובהולאה מרשות לרשות נפקא מויכלא העם מהביא שהוציאו מרשות לרשות הגובר דרך רה"ר, אבל בעודו במקומו ומוציא מרשות לרשות לא נשמע רק מהלכתא יעו"ש"ה שכתב ליישב צוה קושית המרכבת המשנה.

אמנם קשה לי לדבריו ממש"כ תוס' שבת (ק"ז פ"א ד"ה ויהא) אהא דאיתא שם דבעינן עקירה והנחה

ממקום ד' שכתבו בשם ר"ת משום דאין רגילות להניח חפץ בפחות מד' וכן הי' מסתמא צמשכן, עוד אומר ר"י דאל יא' איש ממקומו משמע דקאי נמי אחפץ כלומר ממקומו של חפץ דכן דרשינן בעירובין דאל יא' איש אל יוציא, אע"ג דפשטא דקרא קאי אמקומו של אדם דהיינו ד"א מ"מ משמע דקאי נמי אמקום החפץ ואין מקום חשוב בפחות מד', וא"כ לפי"ז הדרה קושיא לדוכתי' הא מעביר ד"א נשמע מאל יא', דאין לומר דל"ה עקירה ממקומו דהא המקום הולך עמו כיון דמקומו קאי גם אחפץ שצידו לא שייך דמקום החפץ הולך עמו א"כ הרי מעביר ד"א ממקום החפץ זרה"ר וא"כ למה אמרו דהוה הלממ"ס הא נשמע שפיר מקרא כקושיית המרכבת המשנה.

אך א"ש דהנה רב אשי בעירובין דמשני אל יא' כתיב, הנה לדידי' עיקר קרא לתחומין שעוקר ממקומו אבל גם איסור הולאה נשמע מפשטא דקרא דהיינו במעביר החפץ ממקומו שקנה במקום שנה אף שגם גופו עוקר והרשות הולך עמו אבל מקום החפץ הא אין הולך עמו א"כ מאל יא' נשמע תרוייהו, אבל לא נשמע בעומד במקומו ומעביר החפץ חוץ לד' אמות דזהו הולאה מיקרי וצקרא לא כתיב אל יוציא רק אל יא', וע"ז הוא דפריך בהזורק מעביר ד"א זרה"ר מנלן דמחייב אלא דכל ד"א זרה"ר גמירא גמירא לה, אמנם ר' יונתן דפריך דהוה לאו הניתן לאזהרת מיתת צי"ד דס"ל דאל יוציא כתיב דהיינו דקרא איירי בעומד במקומו ומעביר החפץ חוץ מד' אמותיו משום דס"ל דמקומו דקרא אדם קאי, א"כ לא מצי לפרש במוציא הכלי בגופו ומעביר ד"א זרה"ר דהא מקומו של אדם הולך עמו כסברת החת"ס, לכן עיקר קרא ע"כ בהולאה כתיב במעביר חוץ מד' אמות דהוה במוציא מרה"י לרה"ר דכל ד' אמות של אדם הוה כרה"י, א"כ אף אי נוקי קרא גם בתחומין כיון דפשטא דקרא אל יוציא כתיב וחייב בהולאה מיתת צי"ד א"כ לא לקי אהאי לאו אף אי קאי תחומין ג"כ.

מעשה י"ל דהנה סברת הח"ס לפי דעת הרמב"ם דלא משכחת דחייב תחומין י"ב מיל רק באם כל הס' ריבוא הולכים הי"ב מיל, דלא נוכל לפרש הקרא בתרי גוונא, הנה זה יתכן לסברת רב אשי דקרא דאל יא' כפשטא קאי תחומין וגם בהולאה במעביר החפץ עמו ולא דרשינן אל יוציא, א"כ שפיר תיקשי איך נוכל לפרש הקרא בתרי גוונא בתרי מקומות וע"כ לפרש דהולך כל המחנה של ס' ריבוא, והיינו דהכלל בחדא גוונא דגם העצרת החפץ זרה"ר הא איירי בהולך החפץ עמו

דהמקום של האדם נוסע עמו [רק דאפי"ה חייב דהא מקום החפץ אין הולך עמו ואיכא איסור הוצאה ממקום החפץ], כן גם איסור תחומין דנכלל בהאי קרא איירי בהולך כל המחנה של ס' ריבוא י"ב מיל.

אמנם לר' יונתן דס"ל דאל יוציא דרשינן דעומד במקומו ומעביר חפץ חוץ לד' אמותיו ל"ש סברת הח"ס, דאיסור תחומין דקא איירי בהולך כל המחנה כל הי"ב מיל, רק דלר' יונתן קושית ח"ס מעיקרא לא קשיא, דשפיר י"ל דאף דאיסור מעביר ד"א הנלמד מדרשא דאל יוציא הוא רק ברה"ר דבכרמלית ליכא איסור הוצאה אבל תחומין דנלמד מדכתיב אל יאכא כפשטי דקרא שפיר מצי איירי גם בכרמלית דלא מחד דרשא נפקא תרוייהו, וגם מסבירא דכיון דקנה מקומו צעיר שס' ריבוא צוקעין צו אף שהלך דרך מדבר וכרמלית שפיר חייב, כיון דעקר ממקומו הרי מקומו הולך עמו לכך אף שאין הולך דרך רה"ר הא עקר ממקומו שקנה תחום ביתו צעיר שהוא רה"ר ורק דקשיא לי עכ"פ הא הוי לאו שניתן לאזהרת מיחת צ"ד.

וא"כ לפי"ו הא דמשני רב אשי מי כתיב אל יוציא אל יאכא כתיב דהיינו דמשמעות דאל יאכא משמע כפשטי אחדס דעוקר ממקומו והולך חוץ לתחום רק דממילא נשמע מאל יאכא ה"ה מעביר ד"א, ושמעביר הכלי ועוקר גופו ממקומו חייב ג"כ דהיינו דגם זה נכלל שפיר דמשמעות דאל יאכא ושהגוף עוקר ממקומו, ולדידי שוב מסתברא לומר דכמו דאיסור הוצאה ומעביר ד"א רק ברה"ר ה"ה איסור תחומין רק ברה"ר דהא תרוייהו דמשמעות חדא דאל יאכא ילפינן, וצריכין לתרץ דאיה"נ דלא מחייב צי"צ מילין רק בכל המחנה של ס' ריבוא עוקר ממקומו שהרה"ר נוסע עמו דומיא דאיסור הוצאה שנכלל בקרא דאיירי דמעביר החפץ בגופו שהרה"ר דידי הולך עמו וחייב משום דעכ"פ עקר החפץ ממקומו שקנה מקומו במקום חסוד כנ"ל, [אמנם כל זה משום דכתיב קרא דויכלא העם מהציא, דאי לא הוה כתיב קרא דויכלא העם מהציא הוה מוקמינן קרא אהוצאה דעומד במקומו ומעביר החפץ חוץ לד"א והוה דרשינן אל יוציא, ולכן צריכין קרא דויכלא העם מהציא דנשמע הוצאה מרשות לרשות עם הכלי וממילא נשמע מפשטא דקרא דאל יאכא דכמו דקאי על תחומין קאי גם אהוצאה היכי דעוקר גופו עם הכלי ומיושב קושיית התוס' דצריכין שפיר תרוייהו].

בצרתה התיינת בתחומין די"ב מיל אבל בתחומין דאלפים אמה דל"ש לחייב משום דכל המחנה של ס'

ריבוא הולכין ונוסעין עמו, דהא לא הלכו י"ב מיל ושיעור שכל המחנה של הס' ריבוא יאכא חוץ ממחנותם שהוא שיעור י"ב מיל בתחומין, א"כ צאמת ל"ש לחייב כלל תחומין דממנ"פ במקום חנייתן של ס' ריבוא הא הוה כעיר אחת דכולו כד' אמות נחשבות, ואי במקום דליכא ס' ריבוא א"כ ל"ה רה"ר, ל"ש שחייב תחומין דכי היכי דלא מחייב אהוצאה רק ברה"ר גם תחומין דנפקא מחדא משמעות דאל יאכא לא מחייב בכרמלית רק ברה"ר, וא"כ לפי"ו הא דרב אשי קאי צין לר"ע צין לרבנן, לר"ע חייב תחום דאלפים אמה דנפקא מקרא דמקיר העיר וחוצה כדדריש רע"ק (בסוטה כו:), ולדידי שפיר חייב אף שהולך במדבר וכרמלית מקום דליכא ס' ריבוא, ולרבנן דלא מחייב תחום אלפים אמה הוה רק מהאי טעמא משום דסברי דל"ש לחייב רק צי"צ מיל והולך כל המחנה של ס' ריבוא שיעור י"ב מיל, אבל צאלפים אמה לא מחייבין משום דל"ה במקום רשות הרבים דומיא דהוצאה שפיר אמר ר' ינאי אבל בתחומין חייבין, דאף דר' ינאי קאי בתחומין של אלפים אמה דלדידן לא מחייב, הנה הוא רק מטעם דל"ה רה"ר רק כרמלית, אבל כיון דעכ"פ עיקר תחומין י"ב מיל לוקין שפיר אמר ר' ינאי דבתחומין חייבין, דהא בתחומין לדידן לאו דאורייתא הוא רק משום דלא מחייבין תחומין כשהוא הולך במדבר ובכרמלית משום דומיא דאיסור הוצאה דנשמע מאל יאכא שהוא רק דמעביר ד"א ברה"ר, אבל דשיעור תחום דאלפים אמה דס"ל לר"ע שהוא חייב מה"ת מקרא דמקיר העיר וחוצה גם לדידן איכא איסור, רק דמפטר לדידן מטעם אחר דלא מחייב תחומין בכרמלית לכן שפיר במחנה חייבין בתחומין, ומעתה לא יקשה מה שהקשה הרמב"ן דאין אלו אלא דברי נביאות, דשפיר נשמע כן מדרב אשי בתחומין לוקין מאל יאכא ולכן גם במחנה חייבין, דנהי דלדידן תחומין דרבנן הוא רק מטעם אחר דלא מצינן לחייב תחומין בכרמלית.

והנה כל זה העליתי לפי דרך הראשונים אבל לולי דמסתפינא לפי הקדמתי שפיר נוכל לומר דהכי פירושו, דלר' ינאי ולר' אשי חייבין גם לדידן תחומין, דר' ינאי ור"א מצי סברי דמאל יאכא לא נשמע כלל הוצאה דמעביר ד"א ברה"ר, דמקומו דקרא קאי אחדס, ומקומו הרי הולך עמו ולא קאי מקומו אהפך כלל, וכן לא נוכל לאוקמי דעומד במקומו ומעביר החפץ חוץ לד' אמות דזה רק שייך אי דרשינן אל יוציא ושפיר חייבין בתחנה תחומין, דהא דלדידן קיי"ל תחומין דאלפים אמה דרבנן היינו רק משום דס"ל דמקומו קאי גם אהפך כמש"כ

הר"י ואז איירי קרא גם צמעזיר חפץ צגופו חוץ לד' אמות ואיירי קרא צרה"ר גם תחומין דקרא איירי צרה"ר, ולכן לא משכחת דלחייב אתחומין פחות מי"צ מיל דהוה

כרמלית ולא מחייב מה"ת רק צי"צ מיל דאז משכחת דכל המחנה של ס' ריבוא נוסע שיעור י"צ מיל ואחי שפיר הכל יו.

סימן לד

בענין שכירות בתים לעכו"ם

לענין חמץ וע"ז

עלמנו צרשומו של ישראל דהא אסור צהנאה רק רחמנא אוקמי צרשומו, א"כ צעינן שינא מרשומו לפי דעת רחמנא, לא לפי דעת דיניהם, דזה לא עדיף ממה כשגוף חמץ אינו שלו מנד עלמנו אפ"ה אוקמוה צרשומו לעצור עליו.

מה שמתרץ הגאון שליט"א האי דשכירות היא קודם שמביא בתוכו ע"ז, הלא בחמץ ג"כ אזלינן לענין אי מועיל הקנין של דיניהם עוד קודם הפסח דאז היתר גמור הוא א).

ומה שמתרץ עוד דחמץ שאני דבלא"ה אינו ברשותו והא דעובר הוא מצד דהתורה אוקמי ברשותי ולזה לא מועיל דיניהם, ג"כ לא זכיתי להבין הלא שם באותו סי' מובא כמה פעמים דאדרבה זה גורם קולא, הא' במג"א שם בשם הב"ח, דאם התנה דיקנה בכסף דמועיל, אף דהב"ח סובר להיפך עי' במחש"ק שם אבל בחמץ כיון דאין צריך רק גילוי מילתא מועיל, בשם המשאת בנימין דבדיעבד מועיל כסף לחודא ג"כ מטעם הנ"ל, וידוע דברי הר"ן ריש פסחים ובכ"מ דעפ"י הנ"ל אדרבה ביותר יש להקל וצ"ע ב).

אבל לדעתי קושיית ידי"ג דאויוראוש בלא"ה לק"מ, וב' תשובות בדבר, חדא דיעוין שם

המג"א (סי' תמ"ח סק"ד) כתב לדחות דברי משאת בנימין דלא סמכינן אדיניהם להפקיע איסור חמץ יעו"ש, ותמה אני לענ"ד דמבואר ברא"ש מסכת ע"ז (דף כא.) דלכך משכירין בתים לעכו"ם אף שמכניסין ע"ז לתוכו דבדיניהם שכירות ליומא מכר הוא, הרי דמועיל דיניהם להפקיע רשות, ואף שהאריכו בתשו' מהר"ם מינץ (סי' ה') ותשו' שער אפרים (סי' ע"ט) דאין לסמוך בבכור על דיניהם יעו"ש, התם שאני דאין להתיר קדושת בכור בדיניהם, אבל להפקיע רשות ישראל שפיר יש רא' מרא"ש דכיון דאין ישראל שולט בו דבדיניהם הוי מכירה לא מקרי שלך ואינו עובר על כל יראה וצ"ע.

[הג"מ נתנאל פריעד רב באויוראוש מח"ס פני מבין]

יש לחלק דצשכירות צחיס צשעה שמשכיר לא מתעזיד איסורא, אף דאסור להשכיר משום שמכניס אח"כ לציתו ע"ו, (כאן) כיון שכבר קניא לי' ע"י דיניהם קנין גמור שאין יכול להוציא מציתו א"כ כשמכניס אח"כ ע"ו לא עביד ישראל איסורא דלא קרינן צי' לא תציא תועבה אל ציתך דכבר אינו ציתו, משא"כ צחמץ דלנו דנין על החמץ גופא שפיר אמרינן כיון דלא קניא צדין ישראל עובר עליו, ועוד דצחמץ הנה צלא"ה אין החמץ מנד

דיותר טוב בחמץ ענינים להוציא מרשות ע"י קנין ולעולם ע"י קנין אינו מועיל (ג).

[הג"מ יודא גרינוואלד רב בניר - וואיא]

[תשובת רבינו זי"ע]

(א) הנה אני כחצתי צוה"ל "משא"כ בחמץ אנו דנין על החמץ גופא שפיר אמרינן כיון דלא קני דין ישראל עובר עליו" הנה מתבאר מדברי דאין כוונתי לומר יען שכאן כבר הגיע זמן איסורא, אלא דכיון שאנו דנין על החמץ גופא אין להמיר מכה צדיניהם רק לגבי ע"ז שדנין על הצית דזה גופא אינו מידי דאיסורא רק הכנסת הע"ז הוא האיסור.

(ב) אין מזה סמירה, צודאי כיון דמתנה ורובה צקנין דרצנן שפיר מהני מלך גילוי דעת, וזה ל"ש היכא דמהני מלך צדיניהם וכמש"כ צעלמו אח"כ דצאלמות לא מהני.

(ג) הנה כבר מלתי אמורה שכוונתי לא הי' לחלק צין הגיע זמן איסורא אלא צין ע"ז דההיתר מכה שכירות הצית שאין צו גוף האיסור שדנין עליו לחמץ שאנו דנין על החפץ שמתעצד צו האיסור.

ברא"ש וז"ל משום שידם תקיפה עלינו ששכירות יקנה א"כ עיקר דינו מצד אלמות, וזה תלי' בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד (ע"י טו"ז סי' ת"מ) אי אחריות דאלמות מועיל בחמץ לעבור, אבל לקולא י"ל דלכו"ע אינו מועיל, הגם שבמגיני שלמה ר"ל אפי' לקולא, אבל ע"ז כבר ערכת בת"ת זה שנים כבירים שהוא להיפך מגמ' פסחים (דף ה:).

תמה אני על ב' גאונים שליט"א שדימו ב' ענינים נפרדים זל"ז, הלא ידוע גמ' המפורשת (פסחים ו.) דבחמץ ע"י שכירות אינו עובר דלא ימצא גורם בזה אפי' לקולא ורק בע"ז אינו מועיל כמבואר במס' ע"ז (ט"ו) משום דחמור, וע"ז המליצו התו' ורא"ש שם על שנוהגים אפי' בשכירות בתים לנכרי יהי' מאיזה טעם שיהי', אבל בחמץ בלא"ה מהני מגמ' מפורשת, אבל מה ענין זה לנידון דמשאת בנימין דמיירי בקנין על גוף החמץ באמת אינו מועיל משא"כ שכירות בית שיש בו חמץ מועיל משום שנא' לא ימצא בבתיכם וזה לאו ביתו הוא, ולדבריהם למה הביאו ממרחק לחמם הלא מגמ' פסחים מבואר דמועיל שכירות בית וע"כ דהם ב' ענינים אפי' דמועיל להקל מ"מ שיועיל בגוף הדבר קנין לא מוכח, (וא"כ גם מע"ז אינו מוכח רק בשכירות בית

סימן לה

חמץ הנכתב למלכות אי הוה חמצו של ישראל או של נכרי

גזא דהמלוכה איתא, והמעוה מחירו נעשה כזקפה במלוה על המלוכה, והבעלים נעשים שומרים עליו, והוה חמצו של נכרי שקיבל עליו ישראל אחריות, ולא מהני הפקר, או ביטול, או מכירה, שאין אדם מוכר או מפקיר דבר שאינו שלו, ואין לו תקנה כ"א לבערו, אכן אחר העיון נראה דאין זה קבלת אחריות כלל, כי מקבל פקדונות מן הנכרי שנוכר בש"ס (פסחים ה.) ובשו"ע סי' ת"מ (סעי' א') הוא רק שאם נגנב או נאבד השומר מחייב בתשלומין, ואם ישלם שוב אין עליו שום פשע ואשמה

הגיעני שני כתובים הבאים כאחד מהרבנים הג' ש"ב מו"ה ירחמיאל קצבורג נ"י מאזד ומו"ה ישראל וועלץ נ"י מטיניע, ומעוררים לדעת ברור הלכה בדבר קמח ושפירטוס המוכתב למלכות הנקרא רעקווערירט, כי לענ"ד בשעה שנכתב למלכות פסק מלהיות חמצו של ישראל, כי אין לו לישראל שום רשות וכח עליו, ואסור לאכלו או למכרו והוא שייך להמלוכה מצד דינא דמלכותא, ועכ"פ לא גרע מיאוש שישראל נתיאש מחמצו וכבר בא ליד המלוכה כי כל היכא דאיתא בי

חק יעקב (שם סק"ד) שמשגי על המג"א, אכן המקור"ח כתב דנראה דהדין עם המג"א, והנה יש סוחרים גדולים שהעמידה המלוכה לפקידים לקנות ולקבץ בר לצורך המלוכה ולהיות למשמרת אצלם, והנה בזה בודאי לא מהני ביטול ומכירה שהרי מעולם לא היה שלהם כי תחילת הקני' הי' לצורך המלוכה, ואף כי בגניבה ואבידה פטורים אבל עכ"פ בפשיעה חייבים עיי' (סי' ת"מ סעיף א'), א"כ בזה בודאי אין תקנה כ"א למסור השמירה והאחריות לנכרי כדברי המג"א.

עוד התעורר ש"ב הה"ג דאזד נ"י שכבוד הרבנים נ"י ישימו לבם ביותר לזרוז הני נשי אשר בעליהם בצבא ויש להם חנות והנשים אינם יודעים, ולא עליהם רמיא מכירת החמץ והרבה נוסעים על החג לבית אבותם ואינן מוכרות חמצן כלל, לכן יש להודיע להן זה, ובענין שטר המכירה בהני נשי ע' טו"ז (סוף סי' תל"ד), אכן נראה דיותר נלך בטח לכתוב בכל השטר שם המוכר הבעל והאשה החתום למטה בשמה לדרוגמא שרה... אין פערטרעטונג מיינעס מאננעס ראובן....

[הג"מ דוד צבי קאצבורג]

ראיתי דברי ידידי הרב הג' הנ"ל נ"י שהעלה להתיר ע"י שיקצל הנכרי אחר שכבר השכיר לו ישראל הסדר שמונח בו החמץ דהוה כקבלת אחריות על חמצו של נכרי צצית נכרי, ואף דפליגי בזה הפוסקים המג"א וחק יעקב, יען דכאן יש לנדר ולומר דאין ישראל עובר כלל דכבר הוה של המלוכה ואין ישראל אלף כשומר על חמצו של המלוכה, אמנם לי נראה דמקור הדברים האלה יש לדמותו להא דאיתא (פסקים 1) בהמת ארנונא חייבת בצכורה או אין חייבת בצכורה והיינו דללא מצי מסלק צווי ופירש"י משום דיד נכרי צאמנע כמו לאידך לישנא דרצא פוטר אפי' צמצי לסלוקי צווי משום דגם בזה הוה עכ"פ יד נכרי צאמנע כדמוכח צצ"מ (97 ע'): דמשני רצא דכל שיד נכרי צאמנע פטורה, וכ' תו' (ד"ה אין) דהיינו כל שהוא ציד נכרי צמקנא פטור מן הצכורה דליף מקרא יעו"ש, אמנם לענין חמץ ל"ש לומר כיון דיד נכרי צאמנע לא יהי' עובר עליו א"כ הכא דזה הרעקווערירונג לא הוי לכאורה רק כמכס למלחמה א"כ צודאי ישראל עובר עליו, אולם י"ל דהא צפסקים שם איתא דלישנא קמא דרצא רק צלא מצי לסלוקי פטורה מן הצכורה אצל צמצי לסלוקי צווי אין פטור וכ' תו' צפסקים וצצ"מ יען דמתחלה הצהמה של ישראל, וצ"צ צמה פליגי.

אחרת, וגם בחמירא דבני חילא אם הישראלים ישלמו ממון הרי מצוי לקנות בעד ממון זה, ואף אם נאמר שלא יתרצו בני חילא בממון, אבל עכ"פ אם יספיק להם לחם ומזונות אחרים בודאי יתרצו, כי מה להם לחם זה או לחם אחר, וע"ז שפיר י"ל שציותה התורה שכשהגיע זמן הביעור חייב הישראל לבערו לשרפו או לפזר לרוח, ולשלם אח"כ להמפקיד ממון או מזון אחר, אבל בנ"ד אין המדובר כלל מתשלומין ואין תועלת כלל בתשלומין, לא בתשלומין ממון ולא בתשלומין אחרת כלל, כי גם קמח האחר מוכתב למלכות כי עיקר קפידת המלכות הוא רק להיות המזון גופא למשמרת, כי אינו מצוי בעולם, והצורך לקמץ לימים הבאים, ואף אם יאמר היהודי לשלם ממון או קמח אחר עכ"ז אסור לו להאביד ולבער את זה השמור תח"י כי ענוש יענוש, א"כ אין כאן קבלת אחריות כלל, ואין זה דבר הגורם לממון רק דבר הגורם לענוש גוף וממון לאסרו בבית האסורים ולענשו בממון, לא רק בממון חלף הקמח שיהי' נקרא אחריות, רק בענוש ממון שאין לו שום שייכות לאחריות, וא"כ לא שייך לומר כלל שמחויב לבערו שהרי אינו רשאי ואין בידו כלל לבערו ולשרפו, והרי הך דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו הוא מכח מצות ביעור שהטילו עליו התורה כיון דלענין ביעור הוא בידו, לכן נחשב כשלו אף שאסור בהנאה ואינו שלו, אבל כדי לקיים מצות ביעור נקרא בעלים, אבל בנ"ד שאין בידו לבערו א"כ לא עשאו הכתוב ברשותו כלל, כי לא שייך לומר שחייבו התורה לבערו שהרי אין זה בידו ובכחו לבערו, כי מצות המלוכה עליו שלא לבערו, ואני פי מלך שמור, והישראל הוא רק עבד להמלוכה לשמור על חמצה שלא יאבד ויגנב, וגם שלא ירקב וכדומה, והוי כאילו העמידו המלוכה לא' מאנשי הצבא לפני האוצר של חמץ לשמור שלא יגנב, וכי סלקא דעתך שזה יהי' נקרא קבלת אחריות א"כ לא היה צריך תקנה כלל בנ"ד.

אכן אחרי החקירה נודע לי שאם יאנס שנשרף וכדומה אז ההפסד על הישראל, ולא יקבל הישראל תשלומין, אכן עדיין נבוך אני אם נקרא חמצו של ישראל שהרי ממ"נ נתיאש הישראל מחמצו, אם יתקיים הרי הוא של המלוכה, ואם יאנס ג"כ אינו שלו, ומעתה מכירה וביטול לא מהני שהרי אינו שלו, ובלי שום תקנה ג"כ לא יתכן שהרי הוא גורם לממון אם יאנס, ואולי בנ"ד יש לסמוך על המג"א (שם סק"א) להשכיר החדר לנכרי והנכרי יקבל עליו השמירה והאחריות, ועי'

או קנין כסף או קנין משיכה או שאר קניינים כפי מה שדרכם לקנות, אבל שיקנה מצד דינא דמלכותא דינא צלי שום קנין לא מהני דזהו נגד המפורש בתורה, וא"כ אף שהדין אמת שיכולת ציד המלכות לקחת מכס בזמן השלום או משום מכס ואסור להצריח או לצוא בעקיפין כאשר ביאר במש"מ (פ"ה מגזילה הי"א) והציאו בח"ס שם, אבל לא קנוי הוא עדיין למלכות, וא"כ צנ"ד הוה חמנו של ישראל אף שהמלכות דעתו על התצואה לא על המעות, וגם לא מצי מסלק צווי הוה חמנו של ישראל שעובר עליו דעכ"פ צעי קנין, (רק יש לדמותו לקנין סיטומתא דמהני אס כתב שמו על החפצים אמנם זה רק קנין דרצנן כידוע), אמנם אי צא למוכרו לנכרי ע"י שמשכיר לו חדרו שהחמץ בתוכו מהני שפיר, דיען זה כלל גדול דדינא דמלכותא דינא דהא אין צדעתו כלל להצריח מיד המלוכה דכמו שהי' כמוס אללו כן הוה מונח כמוס עתה צדעתו רק שנשתנה שם הצעלים, וציוולת המלוכה ללקחו כמו שהיה בתחלה, ואם יצוא הנכרי להצריחו הרי צידו למנוע אס יודיע להמלוכה, ועוד (דרכ) [דהא דאוסרת] המלוכה למכור לאחר, היינו שלא להוציאן מרשות מוכר לרשות לוקח, והא צוה לא הוציא מרשותו לרשות אחר לפי דינא דמלכותא דהא אללס לא מיחשב זה למכירה כלל, ולא יצא לפי דיניהם כלל מאחריותו של ישראל, שאסור לו להצריח התצואה או הקמת דזה שאסור לו להצריח לא גרע משאר קבלת אחריות, ואף שלדידן צדיינו איכא כאן הוצאה מרשותו לרשות לוקח דהא השכיר לו החדר, אבל צדינא דמלכותא אין כאן לא שכירות ולא מקח א"כ לא עשה כלל נגד דינא דמלכותא ושפיר חל הקנין כמו בחמץ דידי' שממכרין אשכירות רשות ואמכירת החמץ שבאותו רשות.

ואמנם היכא דצאמת הצריח הנה לפמש"כ גם צוה עובר דהוה חמנו של ישראל דלא מהני דינא דמלכותא נגד המפורש בתורה דלא נקנה צלמי קנין, וכאן לא מהני לכאורה המכירה דהא אסור לצוא בעקיפין ולהצריח המכס נגד דינא דמלכותא, אך י"ל דשפיר מהני המכירה דהא זה האיסור להצריח המכס כבר נעשה קודם שמכר להנכרי, ועתה צוה המכירה כל זמן שמונח באותו צית ליכא הצריח יותר לפי דינא דמלכותא כאשר הצאחי דאללס לא תשוב זה לא שכירות ולא מכירה רק כהערמה בעלמא שפיר מהני המכירה, אולם לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, לכן ענתי צוה שאחר שיכיר החדר אשר החמץ מונח בתוכו וימכור החמץ יפקירנו צפני ג' ויפקירו בלצ שלס, והפקר הא מהני דצוה ל"ש דהוה נגד דינא דמלכותא, דהא לדידהו אין זה אמירה שיהא

ונראה דהנה צנ"מ שם פריך הגמ' אמשנה דאין מקבלין לאן צרול מישאל משום ריבית אבל מקבלין לאן צרול מן העכו"ם מהא דתנן בצכורות (ד' טו.) דהמקבל לאן צרול מן הנכרי פטורה מן הצכורה. והנה צירושלמי שם (פ"ה ה"ה) פריך ג"כ מתני' אהדדי ומשני התם עיקרו לראשון הכא עיקרו לשני, ומפרש צשמ"ק (ד"ה ו"ל הראב"ד) דהכוונה לחלק בין קביל אונסא וזולא ללא קביל כדמשני אציי צשמעתין, ולי נראה צירושלמי דעת אחרת עמו דצשו"ת תרומת הדשן (פסקים ס' ק"ג) מחלק באופן אחר דצהמת ארנונא עיקר הצביעה על הצהמה משא"כ היכא דעיקר הצביעה היא המעות, והקשה ממקבל לאן צרול ויצא לחלק בין הי' מתחילה של גוי או הי' מתחילה של ישראל לכך צעינן שיהי' עיקר הצביעה על הצהמה יעו"ש (ועי' יו"ד ס' ש"כ צטור), מעתה י"ל דזהו כוונת הצירושלמי כאן עיקרו לראשון של נכרי לכך אף שדעתו על המעות לא על הוולדות פטורה מן הצכורה כאן שעיקרו לשני לכך היכא דאין דעתו על הוולדות רק על המעות הוה רבית, לפי"ז ניחא דצהא פליגי הני תרי לישנא דרבא, ללישנא קמא לא מחלק בין אי עיקר דעתו אוולדות וללישנא צתרא ס"ל כל שעיקר דעתו אוולדות פטורה אף דמצי לסוקי צווי, מעתה צנ"ד הנה זה החוק של רעקוויורנג דהוה מכס לצורך המלחמה ועיקר דעתם התצואה כדמוכח מהא דאיתא בצבועות (ד' לה:) אלא הא דאמר שמואל מלכותא דקטלה חד משיאתא בעלמא לא מיענשא שנא' כרמי שלי לפני האלף לך שלמה למלכותא דרקייעא, ומאחיס לנוטרים את פריו למלכותא דארעא, וצשו"ת ח"ס חו"מ (ס' מ"ד) כתב ע"ז דמהכא פשיטא לי' לשמואל דדינא דמלכותא דינא כיון דהוי תיקון המדינה שפיר דמי, כש"כ ממונס אפי' צשעת שלום לצורך הנהגת המדינה שפיר דמי, והא דחד משיאתא דהיינו חומש מלצר מאחיים מחלף צנוי על חק יוסף החמישית לפרעה וארבע הידות ליוצאי הארץ יעו"ש, לפי"ז הנה שם צפרעה עיקר הצביעה [היתה] על התצואה מזה יש ללמוד כיון דעיקר הצביעה על התצואה או על הצהמה אף היכא דמצי מסלק צווי הוה של המלוכה מצד דינא דמלכותא דינא, וא"כ כש"כ היכא דגם לא מצי מסלק צווי דהוה של המלוכה, לפי"ז י"ל דאינו עובר, דל"ה חמנו של ישראל כלל משעה שנעשה רעקוועירטו משום דדינא דמלכותא דינא.

אולם צח"ס שם מחלק דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא מה שאין נגד המפורש בתורה, והנה בתורה מפורש דאין נקנה לאדם משל חצירו רק ע"י קנין דהיינו

הפקר להוציא מרשות לרשות ולית צ"י מששא, ואין לומר
דהא כמו שאין צרשותו למכור אין צרשותו להפקיר דהא
נשאר החיוב אחריות עליו, כזר העלה במקור חיים (סי'
ת"מ) דצשעה שצא לצער יש צרשותו לצטלו ולהפקירו,

ומהני כיון שאין עוד צבית הישראל צשעת הפקר דאז
שפיר מהני ההפקר, וכהא"ג העלה צחכמת שלמה להג"ר
שלמה קלוגר (סי' תמ"ח סעיף א') למכור ולהפקיר לצאת לכל
הדעות.

סימן לו

בענין קבלת אחריות על חמצו של נכרי,
ובביאור דברי רבינו יונה והרא"ש
פ"ק דפסחים

ידוע דעת החק יעקב (סי' ת"מ סק"א) דאף דאין דין
שומרים לנכרי מ"מ כיון דחייב לשלם בדיניהם
מחק המלכות עובר בבל יראה, והסבר לזה אמרתי עפ"י
דברי המ"א (סי' תמ"ח סק"ד) על ענין אסמכתא, אבל קשה
לי מש"ס (פסחים ה:) אין לי אלא בנכרי שלא כבשתו
ואין שרוי עמך בחצר נכרי שכבשתו ושרוי עמך בחצר
מנין ת"ל לא ימצא כלפי לייא וכו', הא להנ"ל אם
הנכרי כבוש תחת ידינו ממנ"פ פטור, בדינינו ל"ש
קבלת אחריות [דאין דין שומרים לנכרי], ובדיניהם אין
לחוש כיון שהוא כבוש תחת ידינו, לכן סלקא דעתך
דאינו עובר, אבל בלא כבוש דאז בדיניהם חייב שפיר
עובר, וע"ז צריך לא ימצא דגם בכהא"ג שייך קבלת
אחריות, ולכל קושיא יש לה תירוץ.

[הג"מ יודא גרינוואלד ממוזשולץ]

נראה ליישב דעכ"פ הקושיא שפיר משרוי עמך בחצר
דזוה עכ"פ כלפי לייא, דהרי רש"י פירש או או
קתני, ועוד שהרמב"ם (פ"ד מחמץ ומנ"ה ה"ב) מפרש נכרי
שכבשתו היינו גר תושב ואם כן יש סברא שיעבור
צכששתו, כמו דעובר בגר תושב כשמחלל שבת צשזיל
ישראל כמו שמבאר ברמב"ם (פ"כ משבת ה"ד), ועוד דזו
שכ" הרמב"ם דכבשתו היינו גר תושב הוא מפני (שצפ"י
ממלכ"ס ה"א) כתב כשידינו תקיפה זריכין לכוף כל צאי
עולם לקבל ז' מצוות והיינו גר תושב, א"כ קאי אומן
שד ישראל תקיפה וצעת ההוא מניין לנו לומר שאז לא
הי' מצד נימוס מלכותא שישראל חייב לשלם כשקיצל

אחריות צפירוש, דאין זה נגד דין תורה, דתורה רק
מיעטה מדין שומרים דצשראל נחשב כאלו שלו צעודו
צעין, וצנכרי אף אי חייב לשלם מצד נימוס כשקיצל עליו
אחריות אצל אינו שלו כל זמן שהוא צעין, ודע דאל"כ
ל"ש כלל לחייבו צכבשתו צבל יראה ואיך יליף מלא ימלא
דחייב הא אפי' קיצל אחריות לא מהני, אעכ"ח גם
צכבשתו שייך חיוב אחריות אלא דלא נקנה לו צעודו
צעינו, וכדאמרין צשמעתין סד"א הואיל וכי איתא דער
צעיני' לאו צרשותיה קאי קמ"ל, והיינו צנכרי דלא מהני
חיוב אחריות דליחשב כשלו כל זמן שהוא צעינו.

והנה לפי"ז יצא לנו דבר חדש צישראל דשייך דין
שומרים אפי' צעודו צעיני' נחשב כשלו ודלא כמו
שכתב הקנה"ח (סי' שפ"ו סק"ו) דצכל מקום לר"ש לא מהני
גורם לממון כממון רק צלימא צעיני' והוכיח כן
משמעתין, ולפי מה שכתבתי זה אינו אלא צגוי, וכן הביא
צשמ"ק (כתובות לד:) צשס רמב"ן דיש למקבל אחריות קנין
צעודו צעין דמשעת משיכה הטילה עליו התורה החיוב,
ולכאורה הוא נגד הגמ' צשמעתין דלא חשיב שלו צעודו
צעין ואיך כתב הרמב"ן דיש לו קנין צהחפץ, ולפימ"ש כ'
ניחא דזו רק צנכרי דאין צהן דין שומרים ואף שחייב
מצד נימוס לא צא חיוב צעודו צעין, ולפי מה שכתבתי
יש לחדש דל"ש קרא כלל צישראל שקבל אחריות על חמנו
של ישראל דעובר לר"ש צבל יראה.

ובזה אמרתי לפרש דברי הרא"ש (פ"ק דפסחים סי' ד') על
דברי הר' יונה שצביא ראייה דמפקיד חייב לצער
מהא דאמרין (צ"ק עו.) וגונב מצית האיש ולא מצית

נכרי שלא כיבשתו דהיינו אלים חייב אצל נכרי שכבשתו שאין כאן אלמות ואין חייב רק מנד שקיבל עליו מנין, משום דהו"א דקיבל עליו גרע ללא מהני נכרי קיבל עליו אחריות יען דליכא דין שומרים קמ"ל דחייב דעכ"פ מנד נימוס יש חיוב אחריות כבבשתו וגם זה יש ליישב כמוזן.

בענין הנ"ל

ראיתי דבר חדש בתל תלפיות מהרב הגאון אב"ד נ"י [מווייצען] בהפקיד ישראל לישראל ל"צ קרא, לענ"ד פלא כי מבואר (ב"ק צח:) הכל מחויבים לבערו, א"כ אם מחויב כל ישראל לבערו האיך שייך שמחויב באחריות, בזה מובן סברת הלבוש (סי' ת"מ סעי' ד') אם המפקיד חייב הנפקד פטור, והק' (א"ר ס"ק י"ג) א"כ מה פריך בגמ' (פסחים ה:) יכול יקבל פקדונות מעכו"ם וכו' הא אמרת ברישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים, דילמא אחרים ישראל המפקיד ואז לפי הלבוש הנפקד אינו עובר על בל יראה ועיין צ"ח (שם ד"ה למאן), ולפי הנ"ל סברת הלבוש כיון שהמפקיד חייב ועובר על ב"י, וכל ישראל מחויבים לבער, איך שייך אתה רואה של אחרים הא מחויב לבער.

[הג"מ זוסמן סופר פאקש]

לדעתי י"ל צל"ח כתב טעמו של הלבוש משום דמאחר דעובר המפקיד והחמץ נאסר בהנאה פסק אחריותו, אמנם צבאר הגולה הגיה אף הנפקד, א"כ ע"כ לומר הסבירא כך, כיון דקודם פסח הי' אחריותו עליו ומחשז כשלו א"כ כמו בחמץ ידי' עובר אף דאין צרשומו ואסור בהנאה וגם חייב לבערו ה"ה צל חצירו עובר כיון דאפי' בעודו צעיני' נחשז כשלו ממילא עובר עליו, וחיוב אחריות שייך אף דחייב לבערו משום דהיה לו למכרו בעודו הימר, א"כ מדצרי צאר הגולה וכן דעת כל הפוסקים ראה לסבירא.

והה"ג מה"ו יודא [גרניוואלד] ממוזשולי נ"י, השיג עלי מסנהדרין (דף ק"ב) פקדונות של אנשי עיר הנדחת מותרין וכו' הצמ"ע כגון שקיבל עלי' אחריות מהו דתימא כדידי' דמי קמ"ל [משמע ללא נחשז כדידי'], לדעתי אדרבה משס ראי' לדידי, דיעוין צל"ח מפרש הך דפסחים סלקא דעתך ה"מ היכא דלימא צעיני' קמ"ל, דהכוונה דמשס ילפינן לכל מקום דגם צעיני' חייב באחריות, וק'

הקדש, וכתב הרא"ש ללא הצין ראיתו, וגם לא כ' לפרש הך דמכילתא שהציאו ממנו ראה [דאין המפקיד חייב לבער], ותמוה שהרי שפתי הר' יונה צרור מללו דמוכח דרשות הנפקד קנוי למפקיד, ולפמש"כ יוצן דהרי בהקדש נחמעט ג"כ מדין שומרים א"כ אף אי חייב באחריות אין שלו בעודו צעין א"כ שפיר קנוי הרשות להקדש, אצל בהדיוט דשייך דין שומרים וקנוי לו בעודו צעין א"כ ל"ש דנקנה למפקיד כיון דנחשז החמץ שלו ל"ש דהקנה למפקיד הרשות לחמנו, אף דעיקר חמנו שלו כדכתב הרא"ש א"כ זה מסבירא אצל מהקדש לא נשמע, ואך הי' אפשר לומר דהר"י פליג אגאוניס רק צוה שהפקידו אצל נכרי דג"כ אין שייך צוה דין שומרים דע"ז שפיר מייתי ראי' מהקדש, ע"ז כתב הרא"ש ללא כתב לפרש המכילתא דאירי נכרי מוכח דגם נכרי דליכא דין שומרים אפי"ה אמרינן ללא נחשז כציתו של המפקיד אף דנכרי לא קנה החמץ בעודו צעין, אמנם לדעת הר' יונה י"ל דראיתו להוכיח מגמ' דידן דפליג אמכילתא כיון דבהקדש חוינן דמקרי ציתו של הקדש יען שאין צו דין שומרים, איך מיעט חמנו של ישראל צצית נכרי מצתיכס כיון דאין צו דין שומרים ולא נקנה חמץ לנכרי אפי' צקיבל אחריות נקנה הצית לישראל שיחשז ציתו, ואף דלר"ש נחשז צית האיש יען שחייב באחריות אף דאין דין שומרים בהקדש ולא הוה כשלו בעודו צעינו, הנה בצאמת מצואר צשמ"ק (צ"מ לר. ד"ה נעשה) צשס ראצ"ד ללא משום אחריות שומרים נחשז כאלו ציתו מקרי אלא משום דאחריות הבהמה עליו.

ובזה ניחא קו' הקנה"ח (סי' שפ"ו מסנהדרין ק"ב) דלר"ש קדשים שחייב באחריות (אין) [יש] צהס דין עיר הנדחת, ומוכח דאף צעין חשז כשלו, וקשה דמפסחים [משמע] דרק לאחר שאינו צעין חשז כשלו, ולפמש"כ ניחא דכמו דנחשז לר"ש צית האיש כד' הראצ"ד [משום] דכל הבהמה נחשז כשלו ולא מדין שומרים ללא שייך בהקדש, ה"ה לענין עיר הנדחת מיחשז כשלו, ורק לענין חמץ של נכרי דל"ש צוה דין שומרים אמרו צפסחים דכל זמן שהוא צעין לא הוה כשלו, וכן לענין כפל דהפטור משום רעהו, ואין לחייבו אלא משום דע"י אחריות שומרים כגון שנשאר אצלו צפקדון יהי' נחשז כשלו, וכיון דבהקדש ל"ש דין שומרים לא מחשז כשלו בעודו צעינו, ע"כ הוצרך (ר"ש) [רש"י] צפסחים (ו. ד"ה הויל) לפרש דחיוב כפל צא כשאינו צעולם, אף אי קשה לכאורה הא קשה לדעת הרמב"ם (פ"ד מחו"מ ה"ב) דאחריות שלא קיבל עליו אלא לצד אלמות צריך לשלם ג"כ עובר, א"כ דילמא הכי פירושו

עליו מסנהדרין ל', וע"כ שיפרש מהו דמימא כדידי דמי, יען דאפי' באימא בעיני' כדידי דמי קמ"ל [דמותרין בהנאה], משום דעיקר הממון של הצעלים וכמס"כ ברא"ש

שהצאתי לעיל, א"כ אדרבה לדרכי יש מזה הוכחה לסברא זו, מדקא סלקא דעתך דכדידי דמי מוכח דגם בעיני' הוה כדידי'.

סימן לו

בדין שותפות בחברת סטאקס [מניות]

לענין שבת, חמין בפסח, רבית,

ובענין הכשר כלים

ב"ה רב שלומים, מגבחי מרומים, למע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם, כערוגת הבושם, החרוף ובקי בח"ת כקש"ת מו"ה יונתן שמי"ף נ"י דיין דקה"י בודאפעס.

ממש, רק אותן שקורים להם גרינדעטע אקציאנארע, אלו הם שותפים, אבל סתם אקציאנארען, אינם בכלל שותפים, כיון שמתחלפים בכל יום, ואין לזה רק דין טובת הנאה, ועל זה אין חשש שנאסר עי"ז הסחורה מחמת חמץ בפסח או משום דהם שותפים למלאכה שנעשה בש"ק או לענין רבית.

מכתבו היקר עם שאלת חכם חזי תשובה הגיעני, וראשונה יאל על דבר שנשאל הדר"ג נ"י, אודות מה שנהגו ליקח אקציען (סטאקס. מניות בלע"ז), ועי"ז נעשים יהודים ג"כ שותפים בהעסק, ונפק"מ לענין שנאסרו דברים החמוצים משום חמץ בפסח, וגם לענין שבת בש"ק שנעשה מלאכה בהפאצריקען, ולענין רבית, והנני לחוות לו דעתי בזה מכבר, שאין אלו שקונים אקציאן ומקבלים איזה ריווח, בכלל שותפין, ושאינן נעשה כלל שותף, ואין זה אלא טובת הנאה, שהעלה במחנה אפרים דטובת הנאה אינה ממון, היינו משום דמעלמא אחי, כן בזה, אין זה הריווח מגיע להם משום שיש להם באמת חלק, אלא שע"י זה האקציאן מתרבה המעות ציד הגעזעלשאפט (החצרה), ועל כן יכולין לעשות מלאכות הרבה, להחיל להם המלאכה, וגם קונים עי"ז עזים להסקה צול יותר לפי גודל הנטרקס, וכדומה מה שנריכין לקנות לצורך המלאכה קונים צול, ואין נעשים שותפים

רק הנפ"מ לענין רבית, כפי האי גוונא שאין רק איזה אנשים עושין שפארקאסע או שאר עסקים, רק שגויס ג"כ משתתפים בהמסחר הזה, הנה לא שייך הטעם שכתבתי, בכל זה לענין רבית יש טעם להחיר, דאמרין הוצרך שזה המעות שנותן לישראל צהלוואה הוא חלק של גוי, או מטעם דברוצא צטיל, כמו שכתב בשו"ת שואל ומשיב, וכן בספר שבילי דוד חלק או"ח לאאמ"ו הגז"ל, שהאריך בזה לסתור ולבנות, יעיי"ש בהל' פסח (סי' תמ"ח), אבל לענין חמץ שנעשה הכל חמץ או שנעשה המלאכה בש"ק, כפי האי גוונא איכא חשש, ע"כ נריכין לעשות בדרך היתר, שהדירעקטאר יהא נכרי, והוא שוכר להפועלים והוא משלם להם שכר יומם, וסתמא הוא כאלו התנה שיום השביעי יעשה הנכרי, דכאן אין לעשות לישראל בכל יום, אמנם לענין שכר שבת צוודאי יותר לישראל החלק השביעי ולא יקבל הריווח משום שכר שבת, ולענין

חמץ, כיון שהדירעקטאר נכרי, זקל לתקן שימכור הישראל חלקו לנכרים, דהיינו להדירעקטאר.

ואמנם מה שכתב בשאלתו, שגם ישראל שהדירה והחנות שלו נקרא בשם דירעקטאר, הנה זה רק מפני הנימוס שהחנות שלו, אבל זינו לזינם יאמר להם כי אין מקבל שום אחריות, ואין שם דירעקטאר רק לפנים מפני שדינם כך.

השאלה השני' מכלים דחלב, אין תקנה אחרת רק כאשר פקד הד"ר ג' נ"י להכשיר זין חלב טמא וחלב טהור, ורק נסתפק שהוא זן יומו ובעיני ס' ואין בכלי ס' כידוע, הנה לזה אפשר למנוח הימור, דהיינו שישאלו את האומנים כמה גראד זריכין שיהא זה חמום, כי לפי הזנתי אין זריכים כל כך חום כדי זישול, דהיינו שמהא יד קולדת זו, וזוודאי מדקדקין על זה, דע"י זישול ממש נחסר החלב, וזה להם הפסד, (דומיא דתרומה דאין מבזלין היין, דנחסר ע"י הזישול ומפסידין התרומה כמזואר זמשנה דתרומות פי"א משנה א'), וא"כ שאין חם כל כך שיתבשל, רק חם כדי לזלוע כדי קליפה, ונגד זה יש ס', דנגד הקליפה שפיר אפשר לשער שיהא ס' זמים שמכשירין הכלים אלו, אבל זלל הכשר עם מים, זוודאי אין להשתמש תוך מעל"ע, דאין על מה לסמוך לילך לקולא.

ועל דבר הקאסט געלד כתב שני קולות, היינו מה שנותנין קאסט געלד גופי' שנוהגין הימור, והשני שמוכרין סחורה על תנאי שזאם יזול המעות ישלם כפי השער של שעת המכירה, (דזה ליכא למימר דהוה נגד דינא דמלכותא, דדינא דמלכותא רק שיעגש, אבל לא דלא מהני ונתבטל המכירה), הנה ספק הזה יש לפשוט מדברי שו"ת צית אפרים (חלק יור"ד סי' מ"א, והוצא במקום צפ"ת סי' קע"ג) וז"ל, ששמע שיש להמיר ליתן אנווייזונג למקום היריד לדאנציג מטעם שזה מוותר בזביל הוצאות ואחריות הדרך, וכתב שהוא הימור גמור, ואחר מנהגו של ישראל אין להרהר, יעוש"ה, א"כ זהו ממש נידון דידן, שמקבלין יומר משום אחריות פחת הוואלוטא, אך כתב שם, שרק מותר יען שהוא דרך מקח וממכר, לא דרך הלוואה.

ולפי"ו זשהשאלה השני' נפשט להימור, והראשונה לכאורה לאיסור, יען שהוא דרך הלוואה, אבל אם נשכיל ונזין תהלוכת מסחרם של הצערו', אז נמצא שזה אללם דרך מקח וממכר, הנה ידוע שמסחרם שזכל שזוע ושזוע לעשות פראלאנגאטיאן, ועי"ז מתייקר הסחורה שקנה, וזהו פראלאנגאטיאן הוא ג"כ עזר קבלת אחריות, דאם לאו ימכרו הפאפירען, יען שזה אחריות גדול להמתיין עם הפאפירען שקנה זמן רב. והנה לפי"ז גם מה שנוטלין הקאסט געלד, הוא רק במקום הפראלאנגאטיאן שלא ימכרו הפאפירען, ועי"ז שמשלמים פראלאנגאטון הם הממתינים עם זה, אין זה הלוואה ולהוצאה ניתנה, וזה ניתנה רק כדי שע"י יכולין להחזיק הסחורה, דהיינו הפאפירען על שזוע אחת או שמים, ונחשז אללם כאלו הם מוכרים לפי שעה וחזרין וקונים כדי שלא יפסידו הרבה, דע"י שיחזרו ויקנו יתיקר מאוד, ועי"ז הם מקבלין דבר מועט נגד ההפסד שע"י המכירה וקנין מחדש, וזהו גם תוכן ענין הקאסט געלד, שזה מחיר מה שהי' זריך למוכרם וליקח מחדש, משלמין הקאסט געלד, א"כ הכל הוה דרך מקח וממכר, ומזינו זקרא, לזד ממכרו על האצות (דברים י"ח), עיין מה שכתבתי זמעשי למלך פ"ד מכלי המקדש (ח"א דף ר"ה ע"ג).

אמנם אם איש אחר נותן מעותיו על קאסט געלד, זריך לדבר כדברים האלה שהוא נותן מעותיו לו פלאזירען אין דער צערסע, דאם הייסט לו קויפען אונד פערקויפען, ועזר מחיר זה מקבל זקנוב כך וכך, ולפי"ז הוא הענין של שטר עיסקא ג"כ, וידוע שכתבו הפוסקים שאחר התנאי יכול לקבל ריווח קנוב, אך זוודאי איכא זזה מיחזי כרזית, ולכן הנכון זזה לעשות עפ"י הימור עיסקא, ואולי כדאי להקל על העוסקים זזה, להמיר להם לכתוב רק זקיזור זמהכתב, שעושין המסחר, דהיינו הלוואה, על פי הימור של המהר"ם, שכן זמדיונות גאליזיען וכן זמארמאריש לוויין משפארקאס זאנק רוב יהודים, ונוהגין לכתוב על השטר חוב, עפ"י הימור של מהר"ם.

והנני בזה ידו דוש"ת,

ישעי' הק' זילבערשטיין

סימן לח

סרסרות שנגמר בפסח או אחר הפסח

ב"ה, רב שלום וכמ"ם למע"כ ידידי הרבני המופלג בהפלגת חכמים החריף ושנון כש"ת מו"ה דניאל ג"י פוקס בן הרב האי גאון גדול אבד"ק גראסווארדיין ג"י.

לכאורה בשאלה השני' שמסרסר צמח"מ והגמר הוא אחר הפסח הי' שרי, אבל לפי הנ"ל דשייך צרסור זכות מתחיל וזכות גומר, א"כ גם לצרסר צמח"מ אסור כיון דגם צהמחלה יש לו זכות וההמחלה הוא צמח"מ א"כ נהנה הוא ג"כ בצרממת חמנו של נכרי צמח"מ פ, לכן נ"ל שניהם לאסור לח.

אחדש"ת, מכתבו היקר הגיעני, וע"ד שאלתו, הנה נראה לי שני דינים לאסור, דהנה צמח"מ שצ יעקב (סי' י"ג) נראה שדעתו בכל ענין צרסרות שייך מתחיל וגומר, עיין צמח"מ (סי' קפ"ה ס"ו בהג"ה), וא"כ מעתה כיון דזה שמסרסר הגמר הי' צפסת, א"כ נהנה בצרממת חמנו של נכרי צפסת, חמנס לפי"ז חס אזלינן צמח הגמר, א"כ

והגני בזה ידידו דוש"ת ויתענג על רוב שלום בשמחת החג הבע"ל בחדוה ובכשרות. ישעי' הק' זילבערשטיין

סימן לט

בענין בלי חרם חדשים למים שלנו

ב"ה וואיטצען

נתעוררתי ע"י ידידי הרב החו"צ מו"ה א"פ [אברהם פריעדמאן] ג"י מה"ש, לעיין צמח"מ א"ח (סי' תנ"ה סעיף א') שכ' הרמ"א בשם הכלל צו ונוהגין ליקח כלי חרס חדשים למים שלנו, מלכד מה שכ' הח"י (סק"י) שלא מלאו בכל צו, הרי צמ"א (סעי' ב"ב) כתב שכלי חרס של חמץ מותר להשתמש בהן מנחת אפי' צמחין, והנה המחנה"ש (סי' תנ"ה סק"י) כתב הטעם דלמידין מנר חנוכה חס מדליק בכלי חרס צריך בכל לילה חדש, גם זה צ"ע דשם מפאת שמדליקין צו שמן נמאס כמו צצצת כיון שדלק צו הוי מוקצה מחמת מיאוס, אבל בכלי מים אשר

השתמשו צו צנון, ואפי' צמחין, מהיכי תיתי שיהא מאוס, ואפשר כוונת הרמ"א על הכלים של כל השנה דאף שמלכד הדין מותרים אבל למים שלנו יש להחמיר עכתו"ד החכם הנ"ל, ולדעתי יאל לו לרמ"א זה מדצרי הכל צו, שהציא הד"מ ציו"ד (סי' קכ"א סק"ג) שאין להשתמש בכלי גליזירט משום שיש שמשתמשין בהכלים ואח"כ מחפין אותן בגליזירט וע"ז כיוון גם הרמ"א כאן, ומה שקשה א"כ למה כתב כן בהלכות פסח הא בכל השנה יש חשש זה, כבר עמד ע"ז הטו"ז (בסי' תנ"א ס"ק כ"ט), ולי נראה שרק בכלי חמץ יש חשש משום דצשאר כלי אסור נוטל"פ שרי, ואי שמא נשאר משהו צעין מקודם החיפוי הא משהו אין

לח. וכ"כ בשו"ת זכרון יהודה סי' קס"ג עיי"ש, ועי' שו"ת יד רמ"ה מהג"מ רבי משה הרש פוקס אביו של השואל סי' ט"ז, מה שהשיב לבנו בזה.